Kirke og Kultur

Indhold:

KARL FRIES: Kristliga studentvärldsförbundet just nu 337
VALDEMAR AMMUNDSEN: Guds gerning og vor gerning 348
LYDER BRUN: Festen eller arbeidet? 352
TORSTEN BOHLIN: Odödlighetsproblemet 362
HARALD JACOBSEN: Studenterbevægelse og personlighed 380
Nordisk studenterkronik 1919—1920 .. 389

*

RUDOLF OTTO: Taushetens gudstjeneste 401
HÅKON WERGELAND: „Kristeleg Internationale" 407
Kristen-forbund verden over. (Ved red.) 419
Litteratur, anmeldt av Eivind Berggrav, Bretteville Jensen, Jens Gleditsch 429

Redaktør: EIVIND BERGGRAV

Kirke og Kultur utkommer med 1 hefte hver maaned undtagen i juni og august. Abonnement kr. 10,00 pr. aar. Kan bestilles paa postanstalter, hos bokhandlerne og i ekspeditionen, Raadhusgaten 30 B.

Eftertryk av tidsskriftets artikler er forbudt.

HEFTE 7-8 SEPT.-OKT. 1920 27. AARG.

STEENSKE BOKTRYKKERI, JOHANNES BJØRNSTAD. KR.A

CAMMERMEYERS BOGHANDEL

(Sigurd Pedersen og Eistein Raabe.)

KARL JOHANS GATE 41—43.

Stort lager av ny og ældre norsk og utenlandsk literatur.

Kataloger tilsendes.

Olsen & Jørgensen.

Orgelfabrik, Kristiania.

(Grundlagt i 1876.)

Leverance af Kirkeorgler efter Bestilling.

Stemning og Reparationer udføres.

WILH. SCHEEL & Co
REPRODUKTIONSATELIER
RADERINGSTRYKKERI. LYSKOPIERING. XYLOGRAFI.
ARBINSGT 1 GALVANOS. STEREOTYPI. KRISTIANIA
ENESTE FIRMA SOM FORNIKLER
CLICHEER

Lyder Brun Paulus' kristelige Tanker

En studiebok.

Pris 5 kroner.

I alle boklader.

H. Aschehoug & Co.

Natanael Beskow.

Är livet värt att leva? Pris 60 öre.

Bönens mysterium (Särtryck ur «Fader vår») pris 50 öre.

Predikningar och föredrag 1919—1920 arkvis eller bundna vid årets slut. Rekvisition direkt från förlaget. Subskribtionsavgift 12 kr.

«Fader vår» och «Döden» utkomma i ny upplaga i början av mars.

Skrifter utgivna av **Förbundet av kristet samhällsliv** no. 5.

Framtidens skola rektor **S. Almqvist**. Pris kr. 1,25.

Birkagårdens förlag, Stockholm.

KRISTLIGA STUDENTVÄRLDSFÖRBUNDET JUST NU

Av dr. Karl Fries.

I det nummer av Kirke og Kultur i fjol, som handlade om Kristliga Studentvärldsförbundet, antyddes den spänning, varmed man då motsåg avgörandet av frågan, huruvida ett sammanträde av världsförbundets styrelse skulle kunna komma till stånd under anslutning från studentrörelserna jämväl i de länder, som under kriget stått skarpast emot varandra. I februari månad kom svaret från Frankrike genom beslut vid den konferens, som dess studentrörelse höll i Montpellier. Det gick ut på att man var benägen att sända officiella ombud till ett sammanträde med studentvärldsförbundets styrelse under förutsättning att förhandlingarna därvid icke skulle omfatta andra ärenden än sådana, som stode i direkt förbindelse med världsförbundets fortsatta verksamhet. Det tillfogades några ord om svårigheten i att hava full gemenskap med representanter för den tyska studentrörelsen, en återklang av de mycket skarpa uttalanden, som gjorts av de franska protestantiska kyrkosamfundens ombud vid ett möte i Lyon. Studentrörelsens uttalande var dock betydligt mildare och visade sig icke medföra några egentliga praktiska svårigheter vid sammanträdet.

På tysk sida tvekade man ännu rätt länge. Man hade där väntat, att studentvärldsförbundets styrelse skulle avgiva en protest mot de åtgärder av den engelska regeringen, varigenom tyska missionärer avlägsnats från sina verksamhetsfält och tysk missionsegendom utan de förutvarande innehavarnas åtspörjande överlämnats åt främmande organisationer, som övertagit deras verksamhet. En annan anmärkning gick ut på att dr. Mott, utan att nedlägga sitt ämbete såsom världsförbundets generalsekreterare, under kriget företagit åtgärder, som man i Tyskland ansåg vara mot detta land fientliga. Det gällde särskilt en resa till Ryssland 1917.

Förgäves påpekades, att världsförbundets styrelse aldrig

förr blandat sig i politik och skulle begå ett ödesdigert misstag genom ett uttalande, som innbure en sådan inblanding, samt att det var en fysisk omöjlighet att samla styrelsen till något gemensamt beslut i denna fråga eller någon annan. Vad beträffar dr. Mott's resa, hade han av censur och andra förhållanden känt sig förhindrad att avgiva någon fullständig förklaring i brev. Så mycket grundligare blev emellertid denna fråga utredd, då han under en veckas tid i maj månad vistades i Berlin under ständiga sammankomster med ledarna dels för studentrörelsen, dels för missionen, dels för K. F. U. M. Resultatet blev, att studentrörelsens ledare, främst bland dem f. d. rikskansleren dr. Michaelis, förklarade sig fullt övertygade om uppriktigheten i dr. Mott's goda avsikter och återskänkte honom sitt fulla förtroende, om de än ansågo, att han begått vissa misstag.

Utan tvivel bidrog detta besök av dr. Mott, varvid han åtföljdes av miss Rouse, i hög grad till att undanröja de missförstånd och misstämningar, som uppstått och alltid så lätt uppstå under de förhållanden, som kriget genom censur, lögnkampanj m. m. skapar. Redan tidigare hade ett sådant vägröjningsarbete utförts vid sammanträffanden mellan representanter för den tyska studentrörelsen och den engelska. Tyskarna hade därvid bl. a. uttalat en farhåga för att en konferens, hållen just 25 år efter studentvärldsförbundets grundande, kunde innebära starka frestelser till att skapa en jubileumsstämning, som skulle föga överensstämma med det sorgliga läget just nu och de mörka år, som ligga närmast bakom. Dessa synpunkter medverkade jämte andra till att föranleda ändring i den plan, som av världsförbundets ämbetsinnehavare i april 1919 uppgjorts om att förlägga det tillämnade utvidgade styrelsesammanträdet till Vadstena.

Sedan tyska studentrörelsen förklarat sig villig att sända ombud, förlades mötet till Beatenberg i Schweiz. Redan tidigare hade man beslutat att begränsa antalet deltagare till högst 100. Av dessa voro 33 medlemmar av studentvärldsförbundets styrelse och ytterligare ett 10-tal anmodades av särskilda anledningar att deltaga i styrelsens sammanträden. Samtidigt med dessa höllos s. k. «Round-Table-conferences» för de övriga deltagarne, som mestadels hade kommit från sådana länder, där ännu icke någon organiserad studentrörelse i anslutning till

världsförbundet kommit till stånd. En nyhet i anordningarna var den att jämte de officiella representanterna från de organiserade länderna inbjudits en eller ett par yngre deltagare. Dessa tillhörde även «Round Table»-gruppen. Inom denna avgåvos redogörelser för förhållandena inom de länder, som där voro representerade, och man diskuterade frågor av praktisk betydelse för utvecklingen av en kraftig studentrörelse.

Styrelsen hade ett drygt arbete. Det var sju år sedan den sist sammanträdde. Under denna tid hade oerhörda omvälvningar försiggått, icke blott i den stora världen, utan även inom det akademiska livet. I de krigförande länderna hade de manliga studenterna tagits i anspråk för militära ändamål till en utsträckning av ända till 70 à 80 %, och de kvinnliga hade även fått lämna sin tribut av tid och arbete på fosterlandets altare. Verksamheten inom de kristliga studentrörelserna hade i följd härav väsentligt hämmats och delvis måst omläggas. Världsförbundet som sådant hade utsatts för den starkaste påfrestning. Nu gällde det, om man skulle lyckas återställa det ömsesidiga förtroendet och ernå en samverkan, varigenom positiva resultat kunde vinnas, dels för de enskilda studentrörelserna, dels för dessas gemensamma uppgifter inom världsförbundet.

Från början gavs tillkänna, att politiska frågor icke fingo upptagas vid förhandlingarna. Att de kunde och t. o. m. borde behandlas i enskilda samtal var ju självklart. Så skedde utan tvivel också och det med så gott resultat, att man inom kort såg representanter för de motsatta sidorna inbegripna i förtroligt umgänge och visande alla tecken på ömsesidigt samförstånd. Det förekom t. o. m. att förslag framställdes av en tysk och understöddes av en fransman och att representanter för dessa två länder överensstämde sinsemellan på punkter, där de var för sig hade svårt att följa tankegångar, som framställdes från anglosaxiskt håll. Några starkare brytningar förekommo egentligen aldrig, om än meningarna kunde gå i sär rörande dels principfrågor, dels organisationsfrågor. I personliga frågor enades man utan den minsta svårighet, även då det gällde att välja ny ordförande, sedan den hittillsvarande efter 25-årig ämbetsutövning tillkännagivit sin önskan att avgå. I överensstämmelse med den ståndpunkt, som intagits av åtminstone vissa grupper i Tyskland, skulle väl de tyska represen-

tanterna icke gärna kunnat giva dr. Mott sina röster, men de gjorde det utan tvekan och förbehåll. Så valdes han fullt enhälligt till studentvärldsförbundets ordförande.

Då det gällde att företaga val av vice ordförande, hade man att tillämpa en ny bestämmelse, som tillkom vid detta sammanträde genom en stadgeändring, vilken föreskriver, att två vice ordförande skola väljas, varav den ena en kvinnlig. Till denna utsågs fröken Michi Kawai från Japan. Den förre vice ordföranden var C. T. Wang, vilken, såsom bekant, tjänstgjort såsom den ene av Kinas två fredsförhandlare i Paris. Man tvekade något om huruvida han skulle kunna avsätta tillräcklig tid för uppgiften, då han är tagen starkt i anspråk av offentliga uppdrag i sitt hemland. Men utslaget gavs, då fröken Kawai förklarade, att hon ville mottaga valet endast under förutsättning, att C. T. Wang omvaldes. Var och en som känner, huru stark den politiska spänningen är mellan Japan och Kina, inser vilken seger som härvid vanns över nationella motsättningar. Ett annat drag av alldeles samma art visade sig, då de kinesiska ombuden framförde en inbjudan till hållande av en konferens i deras land 1922 och detta förslag fick det varmaste understöd från en av de japanska styrelsemedlemmarna. Ännu ett drag: i det verkställande utskott, som nu kom till stånd, insattes bland de sex medlemmarna en fransman och en tysk, som båda med glädje mottogo uppdraget. Dessa handlingens vittnesbörd talade kraftigare än några resolutioner, som vi skulle kunnat fatta i fråga om förhållandet folken emellan. Väl hade man ämnat att i diskussion behandla detta förhållande men avstod på gemensam anhållan från de franska och tyska ombuden. Däremot kunde man med dessas livliga instämmande genomföra en stadgeändring, varigenom till de gällande bestämmelserna, om vad som skulle anses utgöra syftet med världsförbundets verksamhet, fogades följande:

«att föra studenter inom alla länder till ömsesidig förståelse och samkänsla, att förmå dem att inse, att Jesu Kristi grundsatser böra råda i de mellanfolkliga förhållandena och att därigenom söka draga folken tillsamman,» samt vidare

«att direkt och indirekt främja sådana strävanden för studenters bästa i avseende på kropp, själ och ande, som stå i överensstämmelse med kristliga syften».

Beslutet om huru stort det verkställande utskottet skulle vara

föranledde en längre diskussion och var nästan det enda beslut, som icke fattades alldeles enhälligt. Det var nämligen ett ombud, som höll styvt på att det borde vara fem medlemmar jämte styrelsens ämbetsinnehavare. Till sist beslöts dock med alla röster mot en, att det skulle vara sex. De valde äro: fröken L. Blanchard från Förenta Staterna, sekreterare H. Clarke från Kanada, dr. S. K. Datta från Indien, pastor Paul Humburg från Tyskland, sekreterare P. Maury från Frankrike och sekreterare T. Tatlow från England.

Detta beslut utgör ett led i en genomgripande omorganisation av hela världsförbundet, som genomfördes efter utredning av en komité — icke mindre än tio sådana voro i verksamhet, ofta till långt inpå natten. Hittills har ju världsförbundets styrelse varit sammansatt av två, i vissa fall tre, ombud från var och en av de 13 nationella eller internationella grupper, varav världsförbundet varit sammansatt. Redan tidigare ha önskningar uttalats från sådana länder, som ingå i någon internationell grupp, icke minst den nordiska, att dessa länder skulle bli direkt representerade i styrelsen. Nu har beslut härom fattats, visserligen icke i fullt definitiv form men dock på ett sätt, som med säkerhet kommer att vid nästa sammanträde föranleda den behövliga stadgeändringen. Därigenom komma alla de olika ländernas studentrörelser inom världsförbundet att bli representerade av åtminstone ett ombud. I de fall, då antalet medlemmar överstiger 500 och därav minst 150 kvinnliga, har studentrörelsen rätt att insätta två ombud, därav ett kvinnligt. Styrelsen kan därutöver i särskilda fall medgiva ytterligare representation.

Jag har redan nämnt om den nya anordningen med två vice ordförande. Det bestämdes vidare, att icke mindre än tre sekreterare skulle tillsättas, vilka, jämte ordföranden, de två vice ordförandena och kassaförvaltaren, skola vara självskrivna medlemmar av styrelsen. De kunna väljas utanför dennas krets. Då nu dr. Mott avgick från ställningen såsom generalsekreterare, valdes ingen att direkt efterträda honom. Till resesekreterare utsågs en schweizare, H. L. Henriod för den manliga avdelningen och fröken Suzanne Bidgrain från Frankrike för den kvinnliga — hon har under studier vid tyska universitet förvärvat många vänner i detta land och en grundlig kännedom om dess språk och förhållanden. Fröken Ruth Rouse, som icke

längre finner sig vara i tillfälle att utöva reseverksamhet, anställdes såsom sekreterare med uppgift att från sitt kontor i London förmedla världsförbundets korrespondens, en gång i månaden utgiva ett cirkulär med nyheter från skilda länder, främst avsett för de olika studentrörelsernas organ, samt deltaga i redigeringen av «The Student World», som icke längre skall innehålla några notiser utan endast större uppsatser. Frågan om, på vilket språk sistnämnda organ skulle redigeras, blev föremål för rätt mycken diskussion, enär från vissa håll föreslogs, att de tre kulturspråken skulle omväxlande användas. Efter energisk påyrkan av Tysklands ombud beslöts att endast engelska skulle förekomma.

Under den tid, som gått, sedan världsförbundets styrelse sist sammanträdde, ha flera av studentrörelserna vidtagit genomgripande förändringar i formuleringen av de stadgeparagrafer, som angiva deras syfte och sättet för anslutningen till dem. Ett närmare ingående på detta ämne skulle kunna fylla en hel artikel. Jag nödgas inskränka mig till att konstatera, att dessa förändringar vunno styrelsens gillande efter ett enhälligt avgivet utlåtande från den komité, som haft att förbereda ärendet och som inom sig slöt representanter för vitt skilda teologiska riktningar. De inledande punkterna i detta utlåtande torde dock förtjäna att återgivas:

«Med avseende på de olikheter, som förefinnas i form och innehåll mellan uttrycken för de olika studentrörelsernas syfte och medlemsbestämmelser, anser sig världsförbundets styrelse böra erinra om att alla sådana bestämmelser nödvändigt måste formuleras med hänsyn till de behov och verksamhetsbetingelser, som föreligga inom de olika rörelserna. Syftet med världsförbundet såsom en helhet angives i dess stadgar, som äro den enda avgörande urkunden med avseende på det ändamål, för vilket förbundet äger bestånd, och de villkor, som gälla för medlemskap däri.

Enligt stadgarna fordras, att de olika studentrörelsernas syften och medlemsbestämmelser skola stå i överensstämmelse med världsförbundets. I denna fråga vill styrelsen understryka det uttalande, som gjordes i Princeton 1913, att de enskilda rörelserna böra bedömas med avseende på överensstämmelsen mellan deras och förbundets syfte, icke så mycket efter formella och legala grunder som genom en prövning av den anda,

som besjälar rörelsen och de förhållanden, under vilka den arbetar, samt det särskilda mål, för vilket dessa bestämmelser tillkommit. Styrelsen anser vidare, att om det än är önskvärt att varje rörelse, då den vidtager ändring i nyss nämnda bestämmelser, tager hänsyn till den återverkan, som förändringen kan ha på andra rörelser, det dock är av den högsta betydelse i betraktande av de förhållanden, som för närvarande råda i hela studentvärlden, att ingen rörelse må känna sig bunden i valet av sådana former, metoder och uttryckssätt, som visa sig innebära det största måttet av verklighet för denna tidens studenter.»

För att rätt förstå detta uttalande bör man kanske ha lyssnat till vad som sades bl. a. av ombuden från England. De framhöllo, att erfarenheterna under kriget uppenbarat, huru föga förståelse och sympati vida kretser av studenter äga för de teologiska formler, vari det kristna trosinnehållet ofta uttryckes, medan deras hjärtan sträcka sig efter att fatta Kristus själv. Det är därför man sett sig nödsakad att på ett för lekmän fattbart språk uttrycka den kristna trons innehåll och syfte samt dess tillämpning i den enskildes och samhällets liv. De bestredo på det bestämdaste, att den nya formuleringen av deras rörelses mål innebar någon avprutning på kravet om personlig avgörelse för Kristus. Detta krav betonades med oförminskad styrka i flera beslut, som fattades av styrelsen. Så i det utförliga program, som uppgjordes med avseende på utvidgning av verksamheten inom nya länder. Där heter det bl. a.:

«Utvidgningsarbetet bör till sin medelpunkt hava, icke en institution eller sekreterare, utan en eller flera grupper av studenter. Det är av högsta vikt, för det första, att de enskilda komma till en levande kristlig erfarenhet och övertygelse, och vidare, att de göra till sitt mål att vinna sina medstudenter för Kristus. Nästa steg blir då naturligt nog att söka åstadkomma en självständig representativ studentrörelse i anslutning till världsförbundet. Såväl detta som de rörelser, som utsända arbetare, böra sorgfälligt undvika att påtrycka nya studentrörelser en utländsk prägel, vare sig genom förhastat och överdrivet organiserande eller genom att införa främmande metoder och synpunkter.

Det bör framhållas, att världsförbundet är interkonfessionellt i den betydelse, att det såsom röstägande medlemmar upp-

tager personer, som tillhöra vilket kristligt kyrkosamfund som helst, och att det är utomkyrkligt i den betydelse, att det icke styres av eller står i organisk förbindelse med något visst kyrkosamfund, men det kräver av alla sina röstägande medlemmar, vare sig de tillhöra en kristen kyrka eller icke, att de ha personlig erfarenhet av Jesus Kristus.»

Kriget har, som nämnt, medfört de mest ingripande omvälvningar inom det akademiska livet. Tusenden och åter tusenden av *cives academici* ha blivit «tiggarestudenter». Den mest skriande nöd råder t. ex. i Wien, där, förutom det egna landets barn, nära 5 000 främmande studenter söka tillgodogöra sig undervisningen. De folkvandringar inom den akademiska världen, varom studentvärldsförbundet i tidigare redogörelser lämnat så utomordentligt interessanta uppgifter, ha tagit nya banor och skapa i många fall nya problem. Allt detta är företeelser, som icke kunna lämna världsförbundets styrelse oberörd. Genom sin vitt utgrenade organisation, sina redan vunna erfarenheter inom nödhjälpsarbetet och sin tillgång till förstahandsupplysningar äger detta utan tvivel viktiga förutsättningar för att kunna utföra en effektiv och väl avvägd verksamhet bland de nödlidande. För detta ändamål tillsattes en komité, som skall genomföra det vidlyftiga program, som uppgjorts av en strax före världsförbundets konferens hållen sammankomst av nödhjälpsarbetare. Detta program ställer stora krav, icke minst på de neutrala ländernas studenter. Till sekreterare i den nya komitén valdes herr Conrad Hoffmann, som under hela krigets gång med utomordentlig duglighet lett arbetet bland krigsfångar i Tyskland. Han torde komma att göra besök även i de nordiska länderna för att väcka interesse för nödhjälpsarbetet, vilket under den instundande vintern kommer att bli mer påkallat än någonsin förr.

Om sålunda ökade krav komma att ställas på våra studentrörelser för detta ändamål, så kommer nog även världsförbundet såsom sådant att i framtiden av dem kräva ett större ekonomiskt stöd än förr. Där fattades nämligen i Beatenberg ett beslut med konsekvenser, som vi knappast genast insågo, nämligen att studentrörelserna själva skulle övertaga ansvaret för världsförbundets ekonomi. Det var efter yrkande från flera håll och under stark ansvarskänsla och hänförelse, som detta

beslut fattades. Må denna hänförelse också visa sig bärkraftig, då det gäller att genomföra beslutet i handling!

Kanske har jag alltför länge uppehållit mig vid konferensen i Beatenberg — jag har dock icke på långt när uttömt hela dess rikhaltiga innehåll. Det torde vara på tiden, att jag till svar på redaktörens uppmaning att redogöra för «Studentvärldsförbundet just nu» också säger något om ställningen inom de olika studentrörelserna. Vid mötet i Beatenberg avgåvo de två sekreterarna ytterst interessanta redogörelser, icke blott förr den verksamhet, som de själva utövat under de sju år, som gått sedan konferensen i Lake Mohonk, utan även över läget inom världsförbundets skilda delar. Medlemsantalet, som under kriget gått ned något, har nu åter ökats till 181 000, fördelade på närmare 2 500 enskilda föreningar. Antalet sekreterare, som ägna hela sin tid åt arbete inom de olika studentrörelserna, har nu nått siffran 460, högre än någonsin förr, detta trots de kännbara förluster, som uppstått genom krigets härjningar. Oaktat den högst betydliga prisstegring, som inträffat i alla länder, uppvisa sommarmötena under det senaste året ett större antal deltagare än någonsin förr, nämligen 20 000. Ej mindre än 70 000 medlemmar deltaga i bibelkretsar och nästan lika många i missionsstudiekretsar. Studiet av sociala, nationella och internationella spörsmål från kristlig synpunkt har fått en ansenligt vidgad plats på studentrörelsernas program. Det märkligaste, säger dr. Mott i sin redogörelse, är dock, att kristliga studentvärldsförbundet har genomlevat världskriget obrutet och med bevarande av den tillit och kärlek, som det vunnit i studenternas hjärtan överallt i världen. Än mer: i en tid av upplösning, bitterhet och fortsatt strid framstår denna kristliga, världsomfattande sammanslutning av folkens blivande ledare såsom i vissa avseenden det mest löftesrika tecknet och den mest hoppgivande faktorn på den nya synkrets, som möter blicken.

Från konfenrensen i Beatenberg den 30. juli—7. augusti 1920 medföra alla, som hade förmånen att deltaga däri — och de voro 91, från 34 olika länder — de skönaste minnen. Själva platsen var ägnad att stämma sinnet till allvar och hänförelse. Thunersjön låg där som en väldig smaragd vid våra fötter. På andra sidan reste sig skogklädda höjder och över dem alpvärldens jättar: die Jungfrau, Mönch och Eiger, vilka strålade oss tillmötes i sin snövita renhet och väckte längtan mot höjden.

Aldrig skola vi glömma dr. Mott's gripande avslutningstal över ordet: «The strength of the hills is His also». Det sammanfattade i sig de djupa allvarstoner, som anslagits under morgonbönerna och andaktsstunderna och icke minst den stund, som framstår såsom höjdpunkten i hela detta på starka intryck rika möte. En kväll hade vid det s. k. plenarmötet, då båda grupperna av deltagare samlades till gemensam diskussion, behandlats den viktiga frågan om huru evangelii budskap bör av oss frambäras inom studentvärlden. I diskussionen hade bl. a. framställts en fråga, huruvida verkligen det är evangelii budskap om Kristus och honom korsfäst för våra synder och uppstånden för vår rättfärdighet, som frambäres inom studentrörelserna. Man tyckte sig ha saknat något av dessa toner i de skriftliga och muntliga uttalanden, som böra anses utslagsgivande. Frågan fick för tillfället stå obesvarad, men då senare styrelsen hade ett sammanträde, upptogs den till förnyad behandling, och denna gestaltade sig så att det ena ombudet efter det andra avgav ett vittnesbörd personligen eller å sin rörelses vägnar. Särskilt minnas vi med tacksamhet professor Ammundsens klara och varmhjärtade utredning av frågan. Vi möttes här på det djupaste av alla områden, vi möttes hjärta mot hjärta, och när raden av uttalanden var avslutad, kvarstod ingen tvekan därom att vi voro ett i tro och kärlek, ett med varandra och ett med den korsfäste och uppståndne Frälsaren. Vi stodo i begrepp att giva uttryck åt denna enhet genom att samfält sjunga den härliga sången «When I survey the wondrous cross», då en av oss, just den som först framställt frågan, föreslog, att vi skulle förena oss i bön. Så skedde, och ett bönemöte följde som säkert ingen av oss skall glömma. Vi kände oss manade att tacka Gud för att vad som först syntes såsom ett söndrande ord hade blivit medlet i Guds hand att föra oss närmare varandra än vi någonsin förr varit. Någon sade till mig: «Om jag inte fått vara med om mera än den stunden, hade jag ansett, att min resa hit var väl värd mödan.»

Konferensen i Beatenberg gjorde tydligt att kristliga studentvärldsförbundet står inför ett nytt skede i sin historia, men också att man kan med lugn se framtiden an, ty vi voro där fast sammanslutna kring Kristi kors, och i det tecknet skola vi segra.

Karl Fries.

GUDS GERNING OG VOR GERNING

Af Valdemar Ammundsen.

Redaktøren har anmodet mig om et referat af den forhandling under Studenterverdensforbundets møde i St. Beatenberg, hvor forbundets religiøse grundlag og maal blev indgaaende drøftet, og specielt af mit eget indlæg.

Et egentligt referat kan jeg dog ikke give. Uagtet helhedsindtrykket af aftenen er uforglemmeligt, tør man ikke stole paa sin hukommelse i enkeltheder. Drøftelsen var ogsaa saa fortrolig, at det næppe vilde være rigtigt at udbrede det altsammen paa tryk. Og det bedste, baade det stærkeste og det sarteste, i en saadan af dyb alvor og spænding fyldt aften lader sig ikke fæstne paa papiret. Men enkelte antydninger skal her gives.

Man havde oftere under mødet mærket en forskel mellem tyskere paa den ene side, englændere og amerikanere paa den anden. Det var ikke krigen, som spøgede; den voldte os ikke nær saa store venskeligheder som ventet. Det var religiøst-ethisk, synet paa kristendommen og verden, og dermed paa studenterbevægelsens opgaver.

Indenfor den tyske studenterbevægelse raader for tiden en indadvendt, noget pietistisk farvet retning, med front mod den liberale theologi og kristelig-sociale forhaabninger. Sekretæren pastor Humburg lod oftere forstaa, at verdensforbundet under den sterke engelsk-amerikanske indflydelse stod i fare for at blive altfor udadvendt, forlade det gamle, rent religiøse grundlag og flyde ud i forsøg paa en almindelig verdensforbedring. At gennemføre kristendommens ideer var umuligt i denne verden, hvor det onde og den onde vil vedblive at herske til Kristi genkomst; derfor maatte man samle sig om det dybest personlige, den enkelte sjæls frelse, forligelsen ved Jesu kors. I diskussionen om fremstillingen af evangeliet gav Humburg sit syn et saa skarpt udtryk, at bestyrelsen, som skulde have et kort møde bagefter, fandt ikke at kunne gaa videre, før vi var blevne klare over, om vi virkelig i grunden var ét, eller om et fortsat samarbejde var hensigtsløst.

Forbundets ledelse og repræsentanter for de engelsk-amerikanske bevægelser svarede, at de var gaaet ud fra menneskets forligelse med Gud og Jesu Kristi kors som det selvfølgelige grundlag for os alle; paa hvilken anden grund mon vort samvær i de dage, var fyldt af fred og tillid trods alle nationale modsætninger, vilde have været muligt? Men det blev indrømmet, at man maaske havde forudsat for meget og nu trængte til udtrykkelig at betone det. Man pointerede endvidere, at Gud havde skabt os forskellige, hver med sine gaver, og man holdt fast paa, at kristendommen ikke blot indeholdt frelse for den enkelte, men ogsaa for samfundet.

Forskellen hang sammen med et mere pessimistisk og et mere optimistisk syn paa verden og kaarene i den. Dette blev for mig plastisk udtrykt ved en anden lejlighed under mødet, i en privat samtale mellem en tysker, der fremhævede, at verden var saa ond, at den korsfæstede Kristus, og en engelsk dame, som svarede: *But he did win.*

Hin aften blev vi ved til kl. 1; endskønt nogle af os saa havde siddet 12½ time i møde den dag, var vi levende med, i stærk spænding. Det var en af de stunder, hvor man ser hinanden ind i øjnene, uforbeholdent siger, hvad man har at indvende, men ogsaa lukker op for sin sjæls helligdom. Vi endte med at tro hinanden, at bede sammen og med dyb bevægelse synge

When I survey wondrous cross
On which the Prince of glory died,
My richest gain I count but loss,
And pour contempt on all my pride.

I den tyske studenterbevægelses Mitteilungen har flere af dens repræsentanter gengivet deres indtryk af denne aften som noget enestaaende, hvorved vi netop kom hverandre nærmere. Humburg advarer, samtidig med at han udtrykker sin dybe bekymring over mange angelsaksiske brødres *Reichsgottesstrategie,* sine landsmænd mod hastige domme om den «overfladiske engelske og amerikanske kristendom;» han tilføjer: gid vi en gang i vor tyske bestyrelse var nødte til at dadle en «amerikansk» fejl; saa var vi i det mindste sikre paa, at der overhovedet skete noget! I den britiske studenterbevægelses organ siges, at hin aften ikke let vil glemmes af nogen, der oplevede den, og der føjes til, at korset forhindrer os i at undervurdere baade det ondes magt og Guds kærligheds magt.

I denne forhandling havde jeg ogsaa givet et indlæg. Da det ikke var skrevet, er et egentligt referat umuligt. Men jeg skal prøve at fremsætte mit syn, som jeg den aften gav et sammtrængt udtryk. Kort i forvejen havde jeg ved et theologisk sommerkursus i Oxford talt om, hvorledes «retfærdiggørelsen af troen» var opstaaet hos Luther, og havde da et levende indtryk af, at det lutherske kristendomssyn har noget at sige englænderne, og at mange af dem gerne hører det.

Jeg gaar altsaa over til en fri, baade forkortet og utvidet gengivelse af indlægget fra hin aften.

Vi i de nordiske lande har vist særlige forudsætninger for at forstaa begge de typer, som er komne til orde her i aften. I alt fald ved jeg mig i dyb gæld til dem begge. Der er aabenbart to typer. Men jeg tror, vi kan have tillid til hinanden, i erkendelsen af, at ingen af os har grebet hele sandheden.

Vor tradition i Norden er bestemt ved arven fra den lutherske reformation. Det er tonerne om, at vi selv intet kan gøre, og at Gud gør alt, at vi selv helt igennem er syndere og kun frelses af Guds naade, ved forsoningen og Jesu Kristi kors.

Som ung var jeg imidlertid ikke i stand til at tage imod disse toner. De havde ingen rigtig realitet for mig. Da kom vest fra kaldet til arbejde som et evangelium. *Work for the night is coming.* Store opgaver ligger for os. Vi skal ikke staa ledige paa torvet, men gaa hen i vingaarden og tage fat. Verden trænger til os. Gud trænger til os. Hans rige, hans kongeherredømme skal være vor opgave. Vi skal arbejde paa, at hans navn kan blive helligt, hans rige komme, hans vilje ske.

Dette fangede os. Vi vilde som St. Kristoffer drage ud i verden for at tjene den stærkeste ɔ: den bedste. Og her var ære ved at tjene. Og dette arbejdets budskab er en varig værdi for os. Det minder os om, at Guds plan rækker videre end til den enkelte. Ja den enkelte kan slet ikke gennemføre sin kristendom uden at bære den ind i det sociale liv. De gudløse sociale forhold hindrer os i gennemført at være kristne. At kæmpe for de kristelige ideer ogsaa i det sociale liv, er ikke et ekstra plus til vor personligheds frelse, men simpelthen en del af det, vi kalder helliggørelse.

Men der kom den dag, da St. Kristoffer, der var bleven ansat som færgemand, fik en byrde at bære over floden, der var ham for tung og tvang ham i knæ. Byrden var et barn, som dernæst maatte hjælpe ham i land.

Netop arbejdet drev os atter ind i det lutherske grundsyn. Det aktive kastede os over i det receptive, ja passive, den fuldkomne hvile i Gud, i visheden om, at han gør det hele. Netop naar vi vilde kæmpe for Gud og hans rige, gik vi i stykker. Vi gjorde aldrig noget til gavns, vi plettede alt, hvad vi rørte ved. Men derved kom vi ind i vor sjæls mest skjulte egne. Og tillige dybere ind i kendskabet til Gud. Nu blev vor lutherske forkyndelse os personlig dyrebar. Det blev nu aktuelt, alt dette om syndernes forladelse ved Kristi kors, om Gud som den, der baade begynder og fuldender.

Jeg maa have lov at sige vore brødre fra de vestlige lande, at som de har lært os noget, saaledes har vi her noget at give dem. Ikke som om de manglede det. Det lutherske syn paa synd og naade har farvet bønnerne i *Book of common prayer*, John Bunyans skildring af vejen til himlen, den methodistiske vækkelse. Det er klart udtrykt i den methodistiske salme *Rock of ages, cleft for me:*

Nothing in my hand I bring,
Simply to Thy cross I cling;
Naked, come to Thee for dress,
Helpless look to Thee for grace;
Foul, I to the fountain fly,
Wash me, Saviour, or I die.

Men der er maaske fare for, at det ikke faar den plads, der tilkommer det. Ogsaa i studenterbevægelsen. Det er med rette sagt i vor diskussion, at vort budskab maa være ensidigt, fordi vi kun har med unge mennesker at gøre. Og dog har vistnok pastor Humburg ret i den ytring, at flere studenter, end man tror, netop længes efter det befriende budskab om syndsforladelsen.

Og her har vi noget at give. Ikke ved vor egen fortjeneste, men udfra den tradition, der er vor arv. Ingen steder er dette budskab om synd og naade saa gennemlevet, ført ud med en saadan sjælekundskab og overbevisende kraft som i vore gamle lutherske salmer og andagtsbøger. Og dette trænger studenterbevægelsen til for ikke at løbe tør.

Saa kan da ingen af de to sider undvære hinanden. Det er sandt, hvad et engelsk vers taler om to tjenester, som begge er glade og under Guds velsignelse, men den sidste dog dybest, grundet paa sandere selverkendelse, og bestaaende i, at Guds kraft fuldkommes i vor skrøbelighed.

> Two glad services are ours;
> Both the Master loves to bless,
> First we serve with all our powers,
> Then with all our feebleness.

Og ordene om, at Guds navn skal helliges, hans rige komme, hans vilje ske, er dybest set ikke blot vort kampprogram, men bønner om, hvad Gud vil virke, uden om os og i os.

FESTEN ELLER ARBEIDET?

Tale ved russefesten i Norske studenters kristelige forbund 4de september 1920 av prof. dr. Lyder Brun.

I de første septemberdage pleier de nybakte studenter gjerne at gaa fra fest til fest: først er det universitetet som kalder paa dem, saa studentersamfundet, saa den nationale scene, saa de forskjellige foreninger for særegne formaal; jeg synes de nyslagne akademiske borgere maa ha en følelse nogenlunde som en ung pike med mange friere. Og det kan neppe feile at de i disse festlige dage hører mange høie ord om universitetet, videnskapen, studiet, studenterlivet, den kommende livsgjerning, fædrelandet, verden, tiden, fremtiden, det store tidsskifte osv. osv.

Men naar saa festdagene er til ende, kommer hverdagen og arbeidet. Og om jeg ikke tar feil, kommer nuomstunder begge meget hurtig, ja hodekuls. I gamle dage, tildels endnu i min egen studentertid, var der dem som forsøkte at utstrække den første studentertids festlige stemning og frie kameratsliv snart sagt gjennem et helt aar: det gamle andeneksamensaar. Nu melder sig med én gang de forberedende elementære sprogkurser og jevnsides med dem eller hakk i hæl med dem fagstudiernes møiefulde arbeide. Neppe er festerne forbi, saa staar studenterne overfor vanskeligheten med at komme igang med et arbeide som de paa forhaand er fremmed for og som anderledes end skolearbeidet appelerer til deres eget initiativ og deres egen foretagsomhet. Og samtidig er de ytre vilkaar som bydes dem ofte alt andet end indbydende: istedenfor et venlig velkommen i universitetsbyen møter de fremmede ansigter, boligvanskeligheter, dyrtidspriser paa alle livets fornødenheter osv. osv. Og de har ikke tid til at slaa sig til ro eller ta det overlang: det gjælder at nytte den kostbare tid, hurtigst mulig at ta fat paa hvad der skulde vindes og utrettes og hurtigst mulig at gjøre sig færdig med det; den dvælende ro som egentlig hører et virkelig studium til, er blit vanskeligere og vanskeligere i vor hastende tid.

Det er motsætningen mellem festen og arbeidet, høitiden og hverdagslivet, som saaledes med drastisk kontrastvirkning møter

de unge studenter. Og jeg synes det bare vilde være naturlig, om det spørsmaal meldte sig hos mange: *Hvad er sandhet — festen eller arbeidet?* høitidens store ord og løftede stemning eller hverdagens mange vanskeligheter og lave himmel? Og det er et spørsmaal som ikke bare møter de nye studenter ved deres indtræden i studenterlivet, men som i virkeligheten hører hele menneskelivet til. La os et øieblik stanse op for det: Hvad er sandhet — festen eller arbeidet?

I det mismot og den bitterhet som let vil indfinde sig naar festen er forbi og hverdagens møie og graa ensformighet begynder, vil mange vel være tilbøielige til at si: Sandheten er *hverdagen*, sandheten er *arbeidet*, festen er i virkeligheten skum og løgn, hvad skal vi med alle de fagre ord og høie stemninger, som dog saa skrikende stikker av mot virkeligheten?

Det er et svar som er i realismens aand, den som møtte mig og mine samtidige, da vi blev studenter. Hvor ryddet ikke realismen haardhændt og ubarmhjertig op i romantikens festlig prydede stue, ogsaa paa dens stemningsfulde studenterhybel, hvor forstod den ikke at la livets haarde virkelighet og ubesmykkede hæslighet grine de unge imøte, berøve dem flest mulig illusioner og ofte ogsaa sænke ungdomsglædens nivaa! Og selv om realismen ved det nye aarhundredes begyndelse allerede tok til at svinde for en ny romantik — slik gaar nu engang slegtens gang i en evig vindeltrappe —, har den saa ikke hurtig igjen faat ret gjennem alle krigens og fredens rædsler og skuffelser? Gaar det overhodet an at feste i en tid, i en verden som har oplevet det vi har oplevet i de sidste 6 aar, og som synes at leve paa en vulkan som vi næsten daglig hører bruse og buldre under os?

Det er klart — enten vi tænker paa vort eget lille liv eller paa verden og tiden i stort — at vi kommer ikke realismens svar forbi: kanske er det ikke hele sandheten, men der er i hvert fald sandhet i det; la os først stanse op for sandheten om hverdagen og arbeidet.

Det er ikke let at si hvad der er det alvorligste ved den krise vi for tiden gjennemlever; det er som om begivenheterne er os overmægtige, vi magter dem ikke. Men noget av det alvorligste synes mig at være det at arbeidsviljen og arbeidsglæden er saa sterkt svækket, at forstaaelsen av arbeidets samfundsnødvendighet synes at være saa liten, at den skrækkelige grundsæt-

ning: mest mulig løn for mindst mulig arbeide har faat saa stor magt; jeg er tilbøielig til at være enig med Gerhard Gran naar han nylig betegnet sabotagen som tidens fæleste bytting og frygteligste svøpe.

Den sociale omvæltning som bestaar i at samfundsklasser som før har levet paa samfundets skyggeside, kjæmper sig frem til lysere og friere kaar, er i sig selv bare naturlig og glædelig. Men mere og mere viser det sig, hvor skjæbnesvangert det har været at denne omvæltning har fuldbyrdet og fuldbyrder sig gjennem en forbitret kamp, vi kan gjerne si en krig mellem samfundsklasserne, og det en krig som i første række har været utkjæmpet og blir utkjæmpet gjennem streik og boycott, altsaa gjennem nedlæggelse og stansning av arbeide.

Derved er for det første solidaritetsfølelsen, bevisstheten om samfundets enhet og organiske sammenhæng, blit undergravet. Arbeidere og arbeidsgivere er kommet til at se paa hinanden som fiender, krigførende magter, — mens den soleklare sandhet er at begge hører sammen og i forening har den opgave at tilgodese store samfundsbehov. Og dernæst er det kommet til at se ut som om værdierne var der — der spørres kun om at fordele dem — og som om det ingenting at bestille var et middel, ja det store universalmiddel til at tilkjæmpe sig sociale fordele, — mens den simple, uomstøtelige sandhet er at værdierne skapes ved arbeide, og naar der ikke mere arbeides eller det oparbeidede ikke dækker forbruket og behovet, saa kommer uvægerlig det tidspunkt, da resultatet av tidligere arbeide er fortæret og der er ikke mere at fordele.

Allerede under henblik til det ytre, materielle fremskridt er denne utvikling betænkelig nok. Men endnu mere betænkelig er den moralsk set og under hensyn til samfundsutviklingens indre aandelige side. Ti arbeidet er en opdragende og personlighetsdannende magt som intet menneskeliv og intet samfundsliv kan undvære; gjennem arbeide — ikke gjennem nydelse og dovenskap — er det at mennesket vinder herredømme over sig selv, utvikler sine evner og kræfter, fylder sin plads i samfundsorganismen og viser hjertelag overfor andre. Og om det paa materielt omraade er mulig at overta oparbeidede værdier gjennem arv eller at tilsvindle sig resultatet av andres arbeide gjennem spekulation og jobberi, saa lar noget tilsvarende sig ikke gjennemføre naar det gjælder aandsværdier, personlig aands-

besiddelse. Av indre, aandelige værdier eier jeg ikke mere end jeg gjennem personlig arbeide og kamp selv tilegner mig.

Men netop derfor har ogsaa den akademiske ungdom saa stor en opgave, ogsaa samfundsmæssig set, naar det gjælder i en opløsningens tid som vor at hævde sandheten om arbeidet.

Haandens arbeidere er ofte tilbøielige til at undervurdere aandsarbeidets anstrengelse. De opfatter det let som en art høiere adspredelse som kan forbindes med et betydelig maal av makelighet. Men sandheten er at netop aandsarbeidet er ubønhørlig krævende. Selv et godt eksamensresultat kan man paa de høiere trin vanskelig tilsnike sig; man maa kjøpe det med samvittighetsfuldt og møiefuldt arbeide. Og endnu meget umuligere er det at tilsnike sig noget virkelig aands- og livsresultat; det vindes overhodet ikke uten personlig arbeide, indsats av personlig kraft.

Derimot er det sandt naar det ofte fremhæves at aandsarbeidet har en interesse og værdi i sig selv som kropsarbeidet altfor ofte savner. Denne aandsarbeidets rigdom og adel maa studenten og akademikeren aldrig tape av syne; i den maa han se et moment som er skikket til at opveie den forholdsvis beskedne ytre løn som aandsarbeidet i den seneste tid indbringer, set i forhold til den utdannelse som det kræver og de lønninger som opnaaes i det praktiske liv.

Men ogsaa her maa vi dog avvise en idealisering som ikke stemmer med virkeligheten. Det forholder sig ikke saa at aandsarbeidet heltigjennem er interessant og fængslende, end mindre saa at ikke ogsaa det skulde kræve selvovervindelse og selvopdragelse. Ethvert studium omfatter ogsaa sit trællearbeide, sit slit med grundmure og stilladser, sin indprenting og undersøkelse av i og for sig litet interessante enkeltheter. Det er meget langt fra at være noget uavladelig utsyn over vidderne; tvertimot er det først og fremst en møisommelig vandring i dalene eller i skogene, stundom minder det vel endog om en ørkenvandring med oaser. Ogsaa aandsarbeideren kan mangen gang trænge til at styrke sig ved den bevissthet at han utfylder en nødvendig plads i det heles sammenhæng, utfører en for det hele samfund nødvendig gjerning.

La os midt i festen se denne sandhet om arbeidet klart og fast i øie. Universitetsstudiet er arbeide og, hvis det skal vinde frem, et krævende arbeide. Det kræver flid, anspændelse, samvittig-

hetsfuldhet, troskap i det smaa, det taaler ikke nogen art av fusk og fanteri. Men derfor er ogsaa studenten, d. v. s. den som virkelig studerer, en arbeider saa godt som nogen. Allerede som student er han et betydningsfuldt led i samfundets arbeidsorganisme. Og han kan i en tid da arbeidsviljen og arbeidsglæden er angrepet av en snikende sot, gaa i spidsen med et friskt arbeidsmot og en sund arbeidsvilje, slik som det sømmer sig ungdommen, og med en forstaaelse av arbeidets samfundsværdi og personlighetsdannende betydning, slik som den kan ventes av en akademisk ungdom. Maa studenterne fra 1920 se opgaven og gripe den!

Men nu vil der kanske være dem iblandt Dem som synes at hverdagens strenge ansigt og korte utsyn alt har faat sin fulde ret og vel saa det. De vil tænke som saa at nutidens studenter alt er tilstrækkelig bekjendt med arbeidets vanskeligheter og besværligheter; hvad der spørres om for dem, er snarere om ogsaa *festen* har sin sandhet eller om den bare er løgn og forbandet digt, en usandhet som man stiver sig op med ved høitidelige anledninger og som skaffer et øiebliks hvile og vederkvægelse, men som saa synker sammen igjen overfor livets haarde virkelighet og som i grunden ikke egner sig til at tas alvorlig.

Naar jeg skal forsøke at staa til regnskap overfor dette spørsmaal, saa behøver jeg vel ikke at si at jeg ikke tænker paa at overta ansvaret for alle de ord som visst ogsaa i vor nøkterne nutid siges i festens løftede stemning — netop motsætningen til hverdagen gjør kanske at man likesom tar sin mon igjen. Og jeg behøver vel heller ikke uttrykkelig at minde om at likesom arbeide og arbeide kan være forskjellige ting, saaledes ogsaa fest og fest. Men om festen i sig selv, om festen efter sin virkelige mening, vil jeg hævde at den er *sandheten om maalet*, likesom arbeidet er *sandheten om veien.*

Der er i vort nyere norske aandsliv neppe nogen enkelt mand som i den grad repræsenterer festen og festens sandhet som Bjørnstjerne Bjørnson. Der var noget festlig ved selve hans skikkelse — alle de som har set og hørt ham, vil visst samstemme i det. Og baade i digt og tale stod der likesom et brus av fest omkring ham. Hvorav kom det? Mon ikke dypest derav at hans digterøie saa saa djervt og fast mot «de lange maal» — det er ham som har præget uttrykket — og saa selve arbeidet, selve livet i lys av maalene?

Der er et av hans digt som med stormende, næsten uimotstaaelig ungdomsfriskhet synger dette lyse fremsyn, denne sterke freidighet ut. Det er digtet «I ungdommen»:

Ungdomsmot —
gaar som rovfugl i det blaa,
det skal jage, det skal slaa,
det skal alle varder naa.

Ungdomsblod —
gaar som dampen gjennem hav,
storm og strøm og is i trav,
sprænger det og ler derav.

Ungdomsdrøm —
lister som en skalk i løn
ind i pikens morgenbøn;
hele vaarens duft og følge
i dens lette strømme bølge.

Ungdomslyst —
fosser som et fall mot kyst,
skogrer, kaster straalegaver
endnu mens det sig begraver.

Ungdomslyst, ungdomsdrøm, ungdomsblod, ungdomsmot
farver og forgylder verden
syngende paa hele færden.

Ja, det kan jo næsten ta veiret fra en! Men er det ikke, spør realisten urokkelig, bare lyrik, romantik, virkelighetsfjerne stemninger og drømme som ikke egner sig til at kultiveres, som bare gjør mennesker fremmede for verden og det virkelige liv?

La mig faa svare med et motspørsmaal. Indrømmet at det er poesi, idealistisk og idealiserende poesi: hvordan har det sig egentlig med digtningens forhold til virkeligheten?

Er det ikke saa at al virkelig digtning — ogsaa den realistiske — fremstiller en ekstrakt av virkeligheten, et kort uttog som ikke uten videre falder sammen med livet selv, men betegner en koncentration, en forsterkning, en uthævelse av det væsentlige og karakteristiske, en forhøielse av lyset eller en utdypelse av skyggerne, en skarpere optrækning av linjerne?

Den virkelighetsskildring som synker ned paa fotografiets plan, er overhodet ikke digtning, ja med al dens tilsynelatende korrekthet og virkelighetstroskap føler vi den som i dypere mening usand. Men sandheten om menneskelivet finder vi heller i den

virkelige digtnings sammentrængning og fortætning av livsindholdet, i dens forstørrelse av dimensionerne; scenens livsbilleder, som altid foregaar i et kunstig lys og ligger en eller flere streker over det dagligdagse, gir os — saasandt de er set av et virkelig digterøie — en dypere lærdom om virkeligheten end den umiddelbare iagttagelse eller gjenfortælling av et hverdagsliv som altid rummer det tilfældige og ofte synker ned i det banale. Hvorav kommer det?

Mon ikke derav at livet aldrig er noget færdig eller umiddelbart givet, men altid likesom er foran os og over os, noget som vi jager efter og længes imot og kjæmper for at naa, — og først naar vi tar maalet og længselen og haabet med har vi den fulde virkelighet, først da faar livet sin fulde rigdom, smerten og sorgen sin sande dybde, harmen over alt det usle og bakvendte sin rette glød, — ti først det sterke lys fra maalet og længselen og haabet gjør ogsaa livets skygger dype og dunkle.

Og nu er det vel saa at tanken om maalet altid skulde følge os paa veien, under arbeidet, i hverdagslivet, og være en kraft og en ledestjerne der. Og Ibsen har ret, naar han i Kjærlighedens komedie lar Falk si, at den som formaar at gjøre det er i slegt med digteren, ja selv en digter, hvad livsstilling han saa ellers har.

Men veien er lang og besværlig, og det er ikke altid let at se dens sammenhæng med maalet. Arbeidet kræver sin strenge koncentration og gir ikke tid til altfor meget fremsyn og altfor mange vidtsvævende tanker. Hverdagslivet har sin uundgaaelige prosa og er ofte mere skikket til at nedslaa vort mot end til at høine det, mere skikket til at la maalet blegne for os end til at bringe det til at straale. Nuvel, *derfor løfter vi netop veiens og arbeidets og hverdagslivets maal op for hinanden i festen,* og gjør det ikke bare for at unde os en stunds hvile og opmuntring og styrkelse, men ogsaa for at *den fulde sandhet* skal komme til sin ret: sandheten om maalet likesaa vel som sandheten om veien.

Derfor møter ogsaa universitetet og kameraterne de nye studenter med fest — samtidig med at de kalder dem til arbeide —. Og festens dypere mening er den at videnskapens og universitetets og studenterlivets lange maal fra først av skal stige frem for dem, for at de ikke skal savne det rette perspektiv. Dens tanke er at de som begynder ikke bare skal møte sandheten om veiens længde og vanskeligheter og møie, men ogsaa faa høre

— eller rettere føle — noget av sandheten om maalet: om videnskapen som uttryk for samfundets og hele menneskehetens samlede stræben efter at forstaa og tilegne sig virkeligheten, om universitetets paa engang videnskabelige og nationale opgave, om de akademiske livskalds ideelle indhold, om den betydning som universitetsstudiet og studenterlivet er bestemt til at ha baade for dem som driver det og for samfunds- og folkelivet.Maa studenterne fra 1920 magte at løfte sit hode og sætte maalet høit!

Og hvis saa nogen av de unge spør: *Men kan disse maal naas?* saa faar de et svar av de ældre akademikere som ogsaa stevner til fest i de første septemberdage, av 25 aars og 50 aars-jubilanterne.

Svaret kan sagtens falde noget forskjellig ut. Neppe nogen vil vove at si at de naadde det maal som engang blev løftet op for dem og som foresvævet dem i forventningen og drømmen. De vil ikke negte avstanden mellem idealet og virkeligheten. Men mon ikke de fleste vil erkjende at feilen ikke egentlig laa i maalene, men heller i deres eget forhold til dem, i manglerne ved deres egen stræben, deres eget arbeide? Og mon ikke de som kanske ser kritisk tilbake paa selve det maal som i studentertiden blev stillet dem eller som de satte sig selv, helst vil finde feilen deri at de satte maalet skjævt, ikke deri at de løftet over livet og arbeidet et maal som var høiere end livet og arbeidet og saa livets opgave i at kjæmpe sig frem imot det? Ja, mon ikke de som satte maalet høiest og blev mest tro imot det, allermest vil vedkjende sig det og kunne si et ord om den betydning som det har hat for deres arbeide at det blev øvet med lange maal for øie?

Saa vil de endnu engang møtes med hinanden i festen, — til tilbakeblik ganske visst, men ogsaa til nyt fremblik. Og de vil paany løfte maalene frem, slik som de nu ser dem, og de vil si om dem at de baade kan naas og ikke naas: de kan ikke naas i fuldkommenhet, men de kan naas i stræben og kamp og tilnærmelse, og de er selv en bevægende kraft i arbeidet og kampen og tilnærmelsen.

Og dog — hvis vore læremestre ikke har mere at si, saa vil spørsmaalet: *Kan disse maal naas?* endnu engang vende tilbake, og hvis de maa besvares baade med ja og med nei, faar realisten allikevel det sidste ord, og det synes ikke let at værge sig mot hans indvending at idealisten allikevel bringer et moment av uvirkelighet og usandhet ind i livet.

Men mellem dem som svarer vil der være nogen som kjender et *høieste, ubetinget maal* som ligger ut over livet, baade den enkeltes og slegtens, og som virkelig kan naaes: det er *religionens* mænd, det er *evangeliets* budbærere. Og paa denne grund er det vi her samles: i det kristelige studenterforbund.

Det maal som vi her løfter frem for hinanden, er større end videnskapens og universitetets og universitetsstudiets og større end noget av de jordiske maal som de akademiske livsgjerninger tjener og som vi samler i fædrelandets eller verdenskulturens navn. Det er et maal som ligger ut over verden og tiden, men dog optar i sig det blivende utbytte av verdensutviklingen og timelighetens liv, og det staar aapent for alle, ogsaa for dem som livet menneskelig set ikke lykkes for eller som blir kaldt bort midt i livets utvikling eller før de endnu har faat begynde. Vi kalder det *Guds rike*, og tænker derved paa det Guds rike som *Jesus Kristus* forkyndte og som han levet og døde for.

Derfor kan vi her holde *fest* i en dypere mening end dér hvor utsynet ikke naar ut over utviklingen selv, den langsomme og stykkevise, ak saa altfor langsomme og stykkevise tilnærmelse, og hvor man heller ikke kjender nogen opreisning for det forspildte og forbrutte, det knuste eller forskuslede. Ja, vi kan holde fest med alle krigens ulykker og rædsler i minde og uten at lukke vort øie eller vort hjerte for alle verdens gaater og lidelser: ti *Guds majestæt* og *Jesu Kristi liv og død og hans liv av døde* er os en borgen for at livs- og verdensmaalet engang skal naas, at Gud og det gode engang ad underlige veie skal seire, og at ingen behøver at være utelukket som ikke utelukker sig selv.

Derfor vender vi os ogsaa med en egen glæde og tryghet til de unge studenter og siger: *Kom og vær med!* Og naar vi siger det, er det mere end et frieri for en forening eller et partikulært formaal av den ene eller anden art; det er virkelig en beilen til eders hjerter, kun ikke for os selv eller vort arbeide, men for ham som vi kalder vor konge, Kristus, og for hans og vor himmelske fader.

Festens sandhet er sandheten om maalet; men sandheten om maalet er tilsidst sandheten om Guds og Kristi rike. Og i lyset av den faar ogsaa *sandheten om veien* et nyt og rikere indhold; det blir ikke bare sandheten om vort menneskelige arbeide, men ogsaa sandheten om Gud og Kristus. Den blir sandheten om Gud som selv har sat baade det store maal og de mindre maal og som

er os nær med sin kraft og kjærlighet under vor kamp og vore feiltrin: den nære Gud som vi ikke kan undvære under vor stræben mot de fjerne idealer. Og den blir sandheten om Guds Kristus som alt har ført sin himmelske faders evige rike ind i tiden og kalder os baade til selv at eie det og til at være med at bringe budskapet om det til andre: han som var død, men se han lever og øver sit kongedømme over sjælene ved sin aand.

Kom og vær med! Idag i fest, imorgen i arbeide, men baade idag og imorgen i lys av evangeliet om den evige Gud og ham som han sendte os til frelser og herre, Jesus Kristus.

Lyder Brun.

ODÖDLIGHETSPROBLEMET

Av docent Torsten Bohlin, Upsala.

Den store Spinoza har sagt, att «den frie mannen tänker på döden minst av allt.»

För oss, som leva nu, är det inte lätt att i denna mening vara «frie män.»

Så länge mänskligheten gått fram över vår jord, har döden, förgängelsen kastat sin skugga över dess väg. För oss, som leva i detta släkte, har dödstanken likväl tett sig mer överväldigande och oroande än måhände för något tidigare släktled Varför? Väl därför att vi ha mött döden i dess dubbla, mest förfärande gestalt: å ena sidan såsom *massdöden,* som förvandlat hela länder till kyrkogårdar och klätt hela folk i svart, å andra sidan såsom det *plötsliga,* det oväntade, det brutala, som skurit av livet i dess soliga blomming och i dess sjudande kraft.

Det är under världskriget ännu — låt oss tänka oss det! En soldat står på sin post framme vid den yttersta fronten. Det är natt. Han står där ensam — under stjärnhimmelen. En kula, avskjuten kanhända på må få från det fiendtliga lägret, splittrar i ett ögonblick hans huvudskål i tusen skärvor. Det är döden. Vad betyder det? Ingenting! En man ur ledet bara, ett nummer bara, som stryks ur rullorna. Men märk: för honom, som det gäller är det *allt.* Han har slungats in i det dunkla, ovissa, som heter döden. Vad är döden? Är det bara att vräkas ner i den stora krigargraven, att namnlös bland de namnlösa förruttna och bli «mull i mullen»? Varifrån kommer själen, varthän går den? Är döden *slutet?* Eller *följer något härefter?* Detta är frågan. Detta är problemet, som hos tusentals människor i denna tid ovillkorligen pockar på svar.

En väldig litteratur, som vuxit upp omkring odödlighetsproblemet under dessa sista år, vittnar också om, huru djupt oron för själens öde skakat den moderna människan. Ur denna väldiga litteratur må här ett enda exempel framdragas. Den franska författaren *Paul Bourget* har skrivit en novell, *Dödens mening,* i vilken han på ett på en gång konstnärligt åskådligt och tanke-

väckande klart sätt ställer det problem, det här är fråga om.

Händelsen spelar på ett franskt fältlazarett. Den ene av bokens två hjältar är den intelligente, lärde vetenskapsmannen, professor Ortègue, omutligt konsekvent i sin materialistiska livsåskådning. Den andre är den enkelt troende, katolske officeren, Le Gallic. Le Gallic ligger svårt sårad på det sjukhus, på vilket professor Ortègue rastlöst och självuppofrande arbetar för att ge sina medmänniskor lindring och hjälp. Men också Ortègue bär på en förrädisk sjukdom, som förstör hans krafter och långsamt bryter ner honom. Vi få bevittna hans fåfänga tragiska kamp mot den sjukdom, han bär inom sig. Då äntligen den dagen kommer, när han känner, att han intet förmår längre för att hjälpa nöd och lindra plågor, — nåväl, så tar han det steg, som från hans ståndpunkt är det enda konsekventa. Med ett dödande gift befriar han sig själv från sina meningslösa smärtor. Även Le Gallic är vigd åt döden. Men märk vilken helt olika position de båda männen inta gentemot döden. För Ortègue är döden en olycksdiger, brutal naturföreteelse, den är ett lömskt försåt, någonting fullkomligt meningslöst. Han går in i döden med högburet huvud, utan att klaga, utan att anklaga, det är sant. (Säg också, *vem* skulle han anklaga?) Men han går in i döden i stum *resignation,* med sammanbitna läppar — utan en gnista av hopp. Döden är slutet, ingenting annat. Le Gallic åter går in i döden med *frimodighet.* För honom är döden inte slutet. Den är blott såsom en genomgång. Han går genom döden liksom genom en sjukdom — till ett annat och högre liv. Framställningen utmynnar däri, att odödlighetstron så bevisar sig såsom den starkare, den livsfrämjande tron. Blott den skänker *förnuft* åt detta livet. *Mening* får döden blott, om den icke är slutet, utan är vägen, om den icke är förintelsen utan är ett offer, genom vilket ett annat, rikare liv kan vinnas.

Nu kan man mot denna tanke strax invända: sant nog att tron på ett liv efter detta kan skänka lättnad, hugnad, tröst och frimodighet inför döden. Sant nog att hela tillvaron genom denna tro kan te sig rimligare och ljusare. Men det är inte detta, frågan gäller i sista hand. Vi nutidsmänniskor, fortsätter man, ha lärt oss en sak, som äldre släkter kanhända inte förmådde i samma grad. Vi ha lärt oss at vara *hänsynslösa* mot oss själva, mot våra egna behov och önskningar. Oss bränner *sanningslidelsen* djupast. Vad är *sanning?* Vad kunna vi tro på såsom en *verklighet?* På den frågan beror för oss allt. Vi ha

alltså inte rätt att fråga sa: blir livet lättare, om vi tro på odödligheten eller icke? Med upprätt huvud kunna vi gå genom livet, blott om vi också inför detta problem med omutlig ärlighet ha frågat: vad är sanning? Vi få ej låta vårt ställningstagande bero på, om vi känna oss ha behov av en dylik tro eller ej. Vi måste rikta den frågans spets mot vårt bröst: passar odödlighetstron också in i vår hela livs- och världsåskådning? Finnas det några bärande *grunder* för denna tro?

Vi erkänna riktigheten av denna position och fråga blott, vilka de instanser äro, inför vilka ett dylikt problem enligt nutidsmänniskan själv skall avgöras.

Man hänvisar oss till ett dubbelt forum: *naturvetenskapen* och *filosofin.*

I.

Naturvetenskapen intar just en obestridd äreplats i våra dagars kulturella liv. Att på något otillbörligt sätt söka kringskära dess herravälde vore ju blott att brännmärka sig själv såsom en ytlig resonnör, eller såsom en okunnig bakåtsträvare. Vi ha att helt enkelt fråga: Vilken är naturvetenskapens faktiska ställning till odödlighetsproblemet?

Först måste då påminnas om, att naturvetenskapen under en viss period — det är ju förresten inte så oerhört länge sedan — lävdat en materialistisk grundåskådning, som redan från början fullständigt slår ihjäl varje möjlighet av en individuell forttillvaro efter döden. Det var på *Carl Vogts* och *Ludwig Büchners* tid, då man trodde, att naturvetenskapen satt inne med nyckeln till världsgåtan, det var på den tiden, då man på ett visserligen mycket grovt sätt identifierade själen med hjärnprocesserna. «Själen» var, förklarade man, ingenting annat än en funktion hos hjärnan, ungefär på samma sätt som t. ex. ånga är en funktion hos det kokande teköket. I samma ögonblick som hjärnan upphör att fungera, har alltså själen upphört att finas till. Detta är enkelt och självklart. «Med sammanstörtandet och upplösningen av sitt materiella underlag, genom vilket den allena uppnått en medveten tillvaro och blivit en person, måste anden upphöra att existera.» Detta är Büchners ord i hans *Kraft och materia* (1855). «Fysiologin», sekunderar Vogt, «uttalar en bestämd och kategorisk förkastelsedom över all individuell odödlighet liksom över varje speciell existens av själen.» Dock: denna dogmatiska materialism är en ståndpunkt, som naturvetenskapen nu synes avgjort lämnat

bakom sig. Sedan Carl Vogts och Ludwig Büchners tid har naturvetenskapen nämligen genomgått en kritisk självbesinningens process, i och genom vilken den själv uppdragit gränserna för sitt kungarike. Inte minst gäller denna självbesinningens begränsning just frågan om det själsliga och det kroppsliga i deras förhållande till varandra. I sina berömda Harvardföreläsningar om *Människans odödlighet* har *William James,* (som förövrigt själv här bekänner sig till tron på den individuella fortillvanen efter döden), påpekat, att han trots ivrigt sökande icke lyckats finna ett enda ställe hos någon modern allvarlig naturvetenskapsman, på vilket «odödligheten klart och uttryckligen förnekades på fysiologiska grunder.» Ingen kan ju rättvisligen misstänka en man, sådan som den geniale naturforskaren *Bengt Lidforss* för att på något lättvindigt sätt vilja undanrödja de naturvetenskapsliga svårigheterna för den individuella odödlighetstron! I sitt föredrag om «Vetenskap och gudstro» har han direkt uttalat sig också om odödlighetsproblemet. Han påminner här om, att Helmholz, som han kallar «en av vår tids främste naturforskare,» har framkastat møjligheten av ett liv, som icke vore bundet vid något materiellt underlag. Och han erkänner öppet, att Helmholz med sin teori pekat på en möjlighet, «som från vetenskaplig synspunkt ej kan bestridas.» (Att Lidforss för egen del icke räknar med en dylik möjlighet är en annan sak. Utsikten att den någonsin skulle demaskera sig som en verklighet, är, menar han «så försvinnande liten, att ingen på allvar kan räkna med densamma.») I sin skrift om *Naturvetenskap och odödlighetstro* har professor *C. G. Santesson* givit ett exempel på, huru en modern naturvetenskapsman med gott intellekuellt samvete kan omfatta tron på den individuella odödligheten. I egenskap av *naturvetenskapsman,* framhåller han, kan han besvara odödlighetsproblemet värken med ja eller nej. Både de som tro på en odödlighet och de som äro motståndare till denna tro måste å ömse håll medgiva, att *lika litet* som någon kan vetenskapligt med matematisk visshet ådagalägga människosjälens odödlighet eller förmåga av självständig tillvaro, oberoende av vår kropp, *lika litet* kan någon bindande bevisa motsatsen. Om jag tror eller förnekar, har jag i *båda* fallen avgjort mig i sista hand icke av vetenskapsliga skäl utan genom *personliga* praktiska grunder.[1])

[1]) Man kan härmed jämföra C. G. Santesson. «Medicinaren inför religionsproblemet,» Kristendomen och vår tid, 1920 n: 2—3.

Sammanfatta vi det resultat, som hittils vunnits, så synes situationen alltså vara den, att frågan om livet efter detta icke får och icke kan avgöras inför naturvetenskapens forum. Den visar dess besvarande ifrån sig. Den önskar s. a. s. vara indifferent i denna stridsfråga.

Visserligen finnes det som bekant en riktning inom framför allt den engelsk-amerikanska naturforskningen, som avgjort vill gå ett steg längre i denna fråga och icke nöja sig med en avvaktande hållning. Dess främsta namn är väl Sir *Oliver Lodge*. Man kan framför allt påminna om hans bok om *Raymond*. Det karaktäristiska för denna riktning är, att man menar sig rent experimentellt kunna bevisa livet efter detta. Telepati, klärvoyans, framkallande av fantomer o. s. v. spela här en avgörande roll. Man gör anspråk på att äntligen ha lyckats slå hål på den skenbart ogenomträngliga muren mellan denna världen och «andarnas» värld! Äntligen, säger man, har man lyckats ge människan, vad hon känner sig behöva för att kunna tro, nämligen ofrånkomliga bevis, byggda på en fast empirisk grundvall! Att dylika «fakta» verkligen visat sig kunna omvända människor från likgiltighet eller öppen förnekelse till en uppriktig och fast tro på en personlig andlig värld, därom kan man icke tvivla. *Conan Doyle* i *Den nya uppenbarelsen* framställer sig t. ex. själv som ett påtagligt bevis i detta avseende, och de spiritistiska tidskrifterna överflöda av sådana exempel. Den tjänst, som spiritismen kan utföra genom att krossa den vulgära materialistiska dogmatismen, måste också från varje «idealistisk» ståndunkt med tacksamhet erkännas. Men försåvitt spiritismen framträder med anspråk på att äntligen ha grundlagt den fasta empiriska bevisningen för kristendomens tro på det «hinsides», då måste ovillkorligen en dubbel erinnan göras. Först och främst måste påminnas om, att religionen tillhör *personlighetslivets sfär*. «Bevisen» för religionen kunna icke hämtas ur något livsområde, som ligger *lägre* än religionen själv. Här räcker det icke med experiment av opersonligt art, till vilka den enskilde efter gottfinnande kan förhålla sig enbart iakttagande och kallt reflekterande. När man kräver att få det andliga sinnligt gripbart för att kunna «tro», då kan det vara rätt at påminna om Mästarens ord i liknelsen: «lyssna de icke till Moses og profeterna, så skola de icke heller låta övertyga sig, om någon uppstår från de döda.» Det ligger, har man med rätta anmärkt, en egendomlig motsägelse däri, att på samma gång man längtar bort från

det yttre materiella, vill man ovillkorligen möta det andliga i — det materiellas yttre form! För de andra måste också fasthållas, att förhoppningarna om att på denna väg äntligen ha funnit «*ofrånkomliga,* empiriska bevis» för tron, i verkligheten vila på en illusion. Det «ofrånkomliga» är och förblir för den kritiska tanken alljämt blott ett x, något oförklarligt, detta må vara — ofrånkomligt! Men detta x kan genomgå metamorfosen och bli «uppenbarelsefaktum» allenast i och genom den enskildes egen *tolkning* av den på naturlig väg tillsynes oförklarliga företeelsen. Den enskilde måste alltså «avgöra» sig också inför dylika fakta. Den enskildes ställningstagande blir också här — liksom när det gäller andras «inre erfarenhet» — en ofrånkomlig faktor. Det går inte av för mindre. Rent logiskt-matematiskt låter sig icke heller på denna väg bevisas, att övernaturliga krafter t. ex. vid den eller den seansen manifesterat sig.

Fråga vi efter en fast grund för tron på ett liv efter detta, våga vi i varje fall icke bygga den på slika bevis. Vi våga icke göra problemet lättare för oss, än det i verkligheten är. Så länge vi skola hålla oss till naturvetenskapen, få vi nog nöja oss med att stanna blott inför *möjligheten. Darwin* skrev den 5 juni 1879: «Med avseende på ett tillkommande liv måste var och en träffa sitt avgörande val mellan motsägande, obestämda sannolikheter.» Längre torde vi icke kunna komma på denna väg. Det är visseligen liksom ett *fönster,* en utsikt har öppnats emot evighetens värld. Men detta är å andra sidan långtifrån nog. Det faller ännu intet *ljus* genom detta fönster in i denna värld, över vilken växlingen och förgängelsen kasta sitt förvirrande mörker.

II.

Från naturvetenskapen vända vi oss då till den vetenskap, åt vilken givits ärenamnet «vetenskapernas vetenskap», *filosofin.* Kanske skola vi hos filosofin lyckas finna det avgörande ord, som naturvetenskapsmannen vägrat att giva? Hur ställer sig den mänskliga spekulationen, som ju strävar att ge en enhetlig och sammanhängande världsförklaring, till detta problem? Låt oss strax säga, att också här tecken stå emot tecken. Under tidernas gång ha mänsklighetens djupaste och starkaste andar brottats med detta problem. Vi kunna läsa om deras kamp och se resultaten av deras grubbel. Men vi finna icke något *enhetligt* svar på vår fråga.

Den gamle Aristoteles (hos vilken dock möta något olika utsagor)

har förklarat, att själens forttillvaro efter döden är en tanke, lika orimlig som t. ex. ett gående utan fötter. För t. ex. en Spinoza och en Hegel under den nya tiden var den individuella odödligheten lika omöjlig på grund av hela deras panteistiska spekulation.

Å andra sidan: odödlighetstrons tvenne största filosofiska förfäktare äro det västerländska tänkandets tvenne stormästare: *Platon* under antiken, *Immanuel Kant* under nya tiden.

Platons odödliga minnesmärke över den filosofiska odödlighetstron är ju dialogen Phaidon, denna den filosofiska odödlighetstrons «Höga visa,» såsom den blivit kallad.

Händelsen i denna dialog är förlagd till Sokrates' dödsdag år 399 i Athén, då den ädle vise efter domstolens fällande dom gick att tömma giftbägaren. För sista gången hade hans hängivna lärjungar och vänner samlats omkring mästaren under gråt och veklagan. Sokrates söker trösta dem. Varför förspilla de sista timmar, vi få njuta tillsammans med gagnlös klagan, frågar han. Låt oss istället helga denna högtidliga stund genom att tala om *själens odödlighet.*

I en bred dialog utföras sedan de olika tankegångar, på vilka Sokrates stöder denna sin tro. Det egendomliga för dessa tankegångar är, att Sokrates menar sig med ett slags logisk evidens kunna bevisa människosjälens odödlighet. Hans olika «bevis» äro tillsammans fyra eller kanske egentligen tre.

Det första och det andra beviset, som av Sokrates egentligen betraktas såsom tvänne hälfter av ett och samma bevis, utgå ifrån, att allting uppkommer ur sin motsats. Det större uppkommer ur det mindre; det mindre framgår på samma sätt ur något större. Sömn framgår ur vaka, liksom vaka uppkommer ur sömn. Eftersom detta växelförhållande gäller om all verklighet, så bör det, menar nu Sokrates, gälla också om liv och död. Döden framgår ur livet, det se vi. Då kunna vi sluta härav, att liv återigen bör framgå ur döden.

Platon-Sokrates' andra bevis åter utgår från en egendomlig kunskapsteori. Eftersom begreppskunskapen är allmängiltig och modvändig kan den, hävdar Sokrates icke ha uppkommet ur erfarenheten. Denna är nämligen enskild och tillfällig. Hur har den då kommit till? Jo, i och genom människans föruttillvaro, under vilken hon levat i närmare samband med den sanna verkligheten, med idévärlden. Vetandet är minnen frå denna föruttillvaro, återvaknade till medvetande. Eftersom själen nu kunnat

leva före jordetillvaron, alltså före förbindelsen med kroppen, så kunna vi härav sluta, att den kommer att leva också efter detta livet.

Varken var för sig eller tillsammanstagna kunna dessa tvenne första bevis likväl sägas tillfredsställa oss. Det andra beviset bygger ju helt och hållet på en naiv mytologisk kunskapsteori. Det faller till marken, i samma ögonblick denna grund rycks undan. Det första beviset lämnar obesvarad den avgörade frågan, huruvida en analogi överhuvud kan dragas mellan den verklighet, vi här tillhöra, och det som «följer härefter». Finns det överhuvud efter döden «något», hos vilket förändringar kunna inträda? Även om man — under antagande av föruttillvaron — skulle besvara denna fråga jakande, skulle man på denna väg likväl komma längre än till ett egendomligt tillstånd av ständig växling mellan död och liv?

Sokrates har emellertid icke själv tillmätt de tvenne första bevisens tankegång den avgörande betydelsen.

Den för honom själv avgörande tankegången möter i det tredje och i det fjärde beviset. Kort torde dessa kunna sammanfattas så: blott mångfalden kan upplösas. Såsom andlig är själen enkel. Döden betyder upplösning. I döden upplöses därför kroppen och förgås. Själen åter såsom andlig och enkel kan icke upplösas: alltså fortfar den att finnas till! Summan av det fjärde beviset är denna: till sitt väsen är själen liv. En «död» själ är därför en orimlighet, en meningslöshet alldeles såsom t. ex. en fyrsidig triangel. (Detta bevis strider ju, såsom man märker, mot uppfattningen av själen i det *första* beviset).

Just dessa bevis, som för Sokrates själv äro avgörande visa oss emellertid, huru omöjligt det är att stödja odödlighetstron på dylika filosofiska bevis. Man märker ju, huru den store tänkaren i förutsättningarne för sitt bevis liksom smugglar in just det, som skulle bevisas. Han utgår från, att människosjälen är en *enhet*, att den till sitt väsen är *liv*. Men det är ju ur en synpunkt just detta, som problemet gäller! *Är* själen verkligen en självständig kraft, av annan art än naturlivet och oberoende av alla dess växlingar? *Är* själen en enhet av oförgängligt liv? Visste vi detta, behövde vi ju icke längre några slags logisk bevis!

Tyngre än alla dessa bevis väger för en modern människa utan tvivel den lugna och ädla värdighet, med vilken Sokrates tömmer giftbägaren, sedan han föranstaltat om ett tackoffer till *Asklepios* — läkekonstens gud!

Om vi gå från Platon till Kant, så finna vi en avgjord förändring i själva metoden att behandla odödlighetsproblemet. Kant menar sig ingalunda kunna matematiskt logiskt bevisa människans odödlighet. Hela hans kunskapskritik går ju ut på att ådagalägga vårt vetandes begränsning till *denna* världen, till fenomenernas värld. Utanför denna upphör människans vetande. Men med denna begränsning har Kant å andra sidan velat bereda rum å *tron*. Angående människans odödlighet kunna vi enligt honom äga en visshet, lika stor som vetandets visshet, blott av en annan art, nämligen en *moralisk* visshet. Tron på odödligheten är, säger han, ett «praktiskt postulat». Den är en trossats, som måste tros, för att våra *plikter* skola kunna konsekvent erkännas och utföras.

Kants huvudtankegång i detta avseende torde enkelt kunna omskrivas så. Över varje människa står en ovillkorlig fordran. Samvetet, plikten, fordrar viljans fullkomliga renhet och helighet. Vore detta mål i och för sig oppnåeligt, skulle det icke kunna förplikta. Nu visar erfarenheten, att den fullkomliga heligheten aldrig uppnås i *detta* livet. En oändlig utveckling är uppenbarligen av nöden, om målet skall kunna nås. Denna oändliga utveckling åter förutsätter ett oändligt liv. Blott om vi tro på ett sådant liv, kunna vi alltså konsekvent erkänna pliktens absoluta: «du skall!»

Kants resonemang, har man emellertid anmärkt, lider av en lucka och det på en avgörande punkt. *Om* målets uppnåelighet är en ovilkorlig förutsättning för pliktens giltighet, då är det inte tillräckligt att hänvisa till en *annan* värld, i vilken idealet skall kunna förverkligas. Målet måste kunna uppnås *nu*, just under dessa omständigheter, i vilka jag lever, och under vilka pliktens fordran träffar mig. Lägger man åter tonvikten på, att det skall vara genom en oändlig progress, som viljan närmar sig helighetens ideal, så kan man fråga sig, huruvida ett «oändligt» närmande till ett visst mål i själva verket är något närmande alls.

Säkerligen skulle Kant själv inför dylika invändningar kunnat förebringa nya skarpsinniga resonemang såsom försvar för sin ståndpunkt: därpå behöver man förvisso inte tvivla. Dessa invändningar kunna i varje fall åskådliggöra så mycket, att den som vill stödja sin odödlighetstro på filosofin, aldrig torde kunna komma till något slutgiltigt resultat. Varhelst det finns

ett tillräckligt klipskt och förslaget huvud kunna skäll och motskäl kastas mot varandra i det oändliga. Så länge vi vilja hålla oss till blott filosofiska resonemang, gäller nog därför det ord, som Sokrates' lärjunge Simmias i Phaidon uttalar om själens odödlighet; att «en fullkomligt viss kunskap i detta livet är antingen omöjlig eller högst svår att vinna.»

III.

Om vi sålunda kommit till det resultatet, att varken naturvetenskapen eller filosofin kunna skänka oss något avgörande stöd för tron på en individuell forttillvaro efter döden, låt vara att de å andra sidan icke kunna framföra några avgörande bevis mot denna tro, då tycks ju intet annat återstå än att resignera inför detta problem. Intet annat tycks återstå än att betrakta odödlighetsbehovet blott såsom uttryck för en människans naturliga livsinstinkt; det är kanske blott hennes hårdnackade protest mot att gå under i döden; det är helt enkelt ett förmätet anspråk på, att hennes lilla jordeliv skulle förbli i evighet. Huru mycket mänskligare, huru mycket ödmjukare och försyntare, säger man, är det inte då att resignerat avstå från alla dylika anspråk. Vi jordevarelser, som göra så stor affär av vårt lilla jag, vad äro vi egentligen? Vad är i själva verket detta «jag», som så förmätet kräver en evighet för sin del? Ack, låt oss se oss själva sådana vi verkligen äro! Mitt «jag», vad är det annat än en tillfällig korsningspunkt mellan oupphörligt växlande drifter, intryck, reflexioner och stämningar, vad är det annat än en summa av tusen och åter tusen tillfälligheter? Det har fått sin prägel av arv och uppfostran, av de böcker, jag läst, av de tidningar, vilkas meningar jag insugit, av den miljö, i vilken jag slumpvis kastats in. Allt detta tillsammanstaget, det är mitt verkliga «jag». Något *eget* jag, oberoende av allt detta, det veta vi icke om. Låt oss se oss själva ännu en gång, sådana vi verkligen äro! Vi äro såsom löv på släktets stora träd, löv, som röras och susa en tid, och så vissna de; en vindstöt kommer, de slitas av, och de äro borta. Och likväl: de äro icke helt borta. En droppe livssaft lever alljämt kvar i släktträdets stora stam. Dess krona skall resa sig allt stoltare och högre mot himmeln århundrade efter århundrade. *Släktets odödlighet* är den enda odödlighet, vi kunna göra anspråk på för våra små liv och som vi ha rätt att drömma om.

En dylik naturalistisk evolutionstro, som vill ersätta den individuella odödlighetstron, har i våra dagar en nobel representant t. ex. i *Wilhelm Ostwald* i hans skrift om *Personligheten och odödligheten.*

Uppenbart är att denna åskådning emellertid utgår från en förutsättning, som i varje fall är högst diskutabel, så snart tron på en levande Gud i universum strykes ut såsom en fantastisk illusion. Är det verkligen så alldeles säkert, att släktträdets stam växer resligare och högre *liksom av sig själv?* Kunna vi vara så vissa på att mänskligheten verkligen går *framåt?* Att det finns en utveckling i betydelse av ett teknikens fullkommande, det kunna vi praktiskt övertyga oss om. Att det finns en utveckling i betydelse av inveckling — till ett allt mera komplicerat och svårutrett kultur — och samhälls — sammanhang, därom behöva vi icke tvivla, det betygar nogsamt historien. Men finnns det under allt detta ett *allvar* i historien? Med utveckling mena vi likväl först och sist en andens frigörelse till högre klarhet och till kraftfull fullkomning. Utveckling måste betyda livskampens stegring till *förnuft.* Utvecklingstron måste innebära tron på en *mening* i livets skenbara virrvarr och ett *mål* för historiens bittra och tunga strid. Om vi stryka tron på en i historien handlande, gudomlig helig kärleksvilja, vad ger oss då överhuvud grund att tro på ett *framåt* i historien? Ligger det inte i själva verket då mera reson i August Strindbergs ord i *Utopier i verkligheten,* att «sedan vi nu strukit ut en personlig styrande vilja ur skapelsen, kunna vi också saklöst stryka hela utvecklingen såsom liktydig med framåtskridande.» Men det var ju just denna övertygelse om ett släktets lyckliga framåtskridande, i vilken vi skulle finna en ersättning för hoppet om vår egen individuella forttillvaro?

Om detta slags odödlighet framställes såsom fullgod ersättning för den individuella odödlighetstron, så måste man — även ifall den högst diskutabla förutsättningen utan vidare skulle godtages — likväl fastslå, att det man vunnit i ett dubbelt avseende är otillfredsställande. Först och främst är ju just poängen i detta resonemang, att den individuella odödligheten alldeles lämnas ur räkningen. Lämnar icke otillfredsställheten av detta behov en aggande tomhet efter sig? Men vidare är det icke heller någon *odödlighet,* som man med skäl kan ställa i utsikt. Huru väldig än släktets stam skall kunna resa sig mot himmeln, en

gång skall likväl den dag komma, då också släktträdets krona skall vackla och falla. Det finns ett ord, som måste genombäva den utvecklingstroende med förfäran. Det är ordet: *kulturdöden.* En gång skall livets eld slockna på vår jord. Solen skall ha förbrunnit. «Vartill skall hela denna under kamp och smärta försiggående utveckling tjäna, når allt dock är vigt åt en slutlig undergång?» Det är ingen annan än *Bengt Lidforss,* som själv framkastar denna borrande fråga. Vilket svar har han att ge från sin ståndpunkt? Intet annat svar än den fattiga trösten, att mänskligheten likväl «praktiskt taget» är odödlig! Tanken på den fjärran framtid, då vår jord är ett iskallt klot, är en fantasins flykt, som, dekreteran han, «ej bör få minska vår tro på livets värde.» Kulturens värde, förklarar han, beror ej av en fortvaro genom alla evigheter. Till sitt gör han ordet, att «det ej är fråga om en symfoni varar längre eller kortare tid, utan om den är vacker.» Man invänder ögonblickligen inför detta resonemang: men om livssymfonin i verkligheten inte *är* «vacker»? Om den snarare ljuder såsom en skärande disharmoni? Var blir då trösten? [1])

Vad vi i bästa fall kunna få hoppas på är alltså ett slags kollektivt opersonligt, under några tiotal miljoner år förlängt liv. Någon verklig ersättning för den individuella odödlighetstro, vi gått miste om, ha vi alltså icke fått. Det blir *döden,* som behåller sista ordet, icke livet. Det är tomt maktspråk, när man vill göra gällande, att denna ödsliga framtidsutsikt icke får minska för oss «livets värde.» Men gärna erkänna vi den vackert mänskliga, ödmjuka resignation, som *kan* ligga i denna ståndpunkt, och gärna erkänna vi, att det *kan* ligga något av förmätenhet i kravet på personlig odödlighet, om man nämligen med Goethe säger: «naturen är *skyldig* mig odödlighet.»

---

[1]) I sitt föredrag om «Vetenskap och gudstro» har förövrigt Lidforss själv givit en sådan skildring av eländet i ett Londonskt fattigkvarter, att han häri måste se «ett slående vittnesbörd om den upprörande orättvisa, naturen (sic) begår, då den, tack våre ärftlighetens lag, låter oskyldiga barn med livslångt lidande och elände umgälla föräldrarnas missgärningar!» Mänsklighetens lidanden äro så skriande, erkänner han, att «en hatfull, i blindo slående Jehova kanske, men ingen kärleksfull fader i himlen kan vara upphovsmannen till en sådan tingens ordning! Vad ger oss rätt till optimismen, att naturen ens i framtiden skall botas från sin «upprörande orättvisa.»

IV.

Men det finns ännu en position inför odödlighetsproblemet. Det finns en väg att ernå visshet, som alls intet har att göra med naturvetenskapliga resonemang eller med filosofiska spekulationer, och som inte heller äger en skymt av någon anspråksfull och uppblåst förmätenhet. Det är den personliga visshet, som helt kort kan uttryckas i det ordet: «*Gud är icke de dödas utan de levandes Gud.*» Vi ha härmed beträtt religionens mark. Vi ha nalkats kristendomens livsområde.

Om vi fråga efter *Bibelns* ställning till tron på människosjälens odödlighet, så finna vi i Gamla testamentets värld tvenne olika betraktelsesätt stå bredvid varandra. Att här föreligger en utveckling är omisskännligt. Tron på den individuella forttillvaron efter döden har först så småningom framträtt i full klarhet och kraft. I Gamla testamentet möter den ännu trevande och osäker. För Predikarebokens trötta skepsis är människan lik fänaden, som förgås; det är ingen åtskillnad emellan den. «Alla gå de till samma mål; alla ha de kommit av stoft, och alla skola de åter varda stoft. Enahanda ande ha de alle.» (3, 19 f.). Allt är *fåfänglighet!* Psalmerna gjenljuda av fruktan för döden och av bävan inför det öde, som väntar människan, se t. ex. 6. psalmen, 30. psalmen, 88. psalmen! «I döden tänker man icke på dig, Herre; vem tackar dig i dödsriket?» — «Kan stoftet tacka dig, kan det förkunna din trofasthet?» — «Jag är övergiven bland de döda, lik de slagna som ligga i graven, dem på vilka du icke mera tänker och som äro avskilda från din hand. Gör du väl under för de döda, eller kunna skuggorna stå upp och tacka dig? Känner man i mörkret dina under och din rättfärdighet i glömskans land?» Psalmsångaren frågar, men han hoppas icke på ett ja till svar. Dödens rike är mörkrets, glömskans, skuggornas land. Det ligger liksom utanför Guds maktområde. Efter döden går själen till ett sällsamt skenliv; bandet är brustet mellan Gud och människan.

Men också en djärvare visshet banar sig fram i Gamla testamentets fromhetsliv. I första kapitlet av *Vishetens* bok kunna vi läsa det djupa ordet: «Gud har icke gjort döden, och han har icke lust till de levandes undergång. Han har ju skapat allt för att vara till, och allt som har blivit till i världen tjänar livet. Nej, döden har icke väldet på jorden.» I den 73. psalmen — denna psalm, som i viss mening betecknar själva höjdpunkten av Gamla testamentets religiösa liv — bekänner ju sångaren i

triumferande jubel sin förtröstan på Guds makt och trofasthet: «Du skall leda mig efter ditt råd och sedan upptaga mig med ära. Vem har jag eljest i himmelen! Och när jag har dig, icke åstundar jag då något på jorden! Om än min kropp och min själ försmäkta, så är dock Gud mitt hjärtas klippa och min del evinnerligen.» Den okände psalmsångaren har i sitt innersta undfått den vissheten, at *ingen* makt, varken liv eller död, skall kunna skilja den själ från Gud, som i honom funnit «sin klippa,» sin «del evinnerligen.»

Gå vi från Gamla till Nya testamentet, så möta vi icke heller här någon genomförd lära om människosjälen såsom till äventyrs en egenartad metafysisk substans, vilken redan genom sin art står över allt, vad förgängelse heter. Vissheten om själens bärgning undan döden finna vi istället direkt knuten till det rent *religiösa budskapet:* till meddelaktigheten i Guds rike i de tre första evangelierna, till gemenskapen med Sonen hos Johannes: «Den som har Sonen, han har livet» — det eviga livet; till vissheten om Kristi uppståndelse hos Paulus: Hans uppståndelse borgar för det eviga livets verklighet.

Men alla dessa olika röster, de äro såsom skilda stämmor i en enda kör, vars djupa grundton är denna: *Gud är icke de dödas utan de levandes Gud.* Var ock en på sitt vis, vittna de alla om den underbara visshet, som Paulus sammanfattat i sitt jublande ord: «Jag är viss om att varken *död* eller *liv* — varken något som nu är eller något som skall komma — skall kunna skilja oss från Guds kärlek i Kristus Jesus, vår Herre.» Istället för att tala om en lära om människosjälens odödlighet är det därför bättre och riktigare att tala om vissheten om *själens bärgning undan döden såsom given med och innesluten i själva gudsgemenskapen.* Tron på livet efter detta är alltså icke ett tankens postulat, icke en slutsats, som man efter överväganden kommer till. Den tillhör uppenbarelsens eget väsen. När en själ höjt sig i bävande förtröstan till Gud, viss om att han vårdar sig om henne och älskar henne, då *äger* han i och med detsamma vissheten om, att intet — icke ens döden och förgängelsen — skall kunna avbryta gemenskapen med Gud. Äger hon Gud, så äger hon livet, ty Gud *är* det eviga livet.

Förhåller det sig alltså så, att vissheten om själens räddning undan döden ligger innesluten i själva gudsförtröstans visshet om det eviga livets gåva, så följer härav med avseende på «odödlighetstron» omedelbart tvänne ting.

Härav följer för det första, att denna visshet icke kan erövras *av den ene för den andres räkning,* liksom man kan lösa ett matematiskt problem och lämna facit till grannen. Det är meningslöst att säga sig tro på det eviga livet, om icke själen själv sträcker sig efter levande Gud. Människosjälarna äro såsom gnistor, sprungna ur Guds eviga eld. «Gnista av en himmelsk låga,» heter det ju också om själen i en av våra psalmer. Om själen ej finner Gud, ej söker Gud, då hotar också vissheten om det eviga livet att slockna i mörker och natt. Blott tron på Gud håller hos mänskligheten brinnande hoppet, att bakom ökenranden är ett «Löftets land.»

Liksom den kristne icke kan vinna hoppet om det eviga livet för andra, lika litet kan han vidare för egen del vinna detta hopp liksom *en gång för alla.* Tron på det eviga livet är ingen huvudkudde, mot vilken själen kan lägga sig bekvämt tillrätta, sedan vi en gång förskaffat oss den! Liksom vissheten om Gud, i strid mot verklighetens alla vrånga villkor, alla nedtryckande och förlamande makter, i strid mot all skenbar meningslöshet och all skoningslös grymhet i tillvaron, alljämt på nytt måste erövras i inre samling, i andakt och innerlighet, på samma sätt måste också vissheten om det eviga livets gåva alltjämt på nytt erövras eller — rättare — undfås av den enskilda själen. Vi komma måhända under detta jordelivets villkor aldrig längre än till en sådan *kämpande* tro, till en *kämpande* visshet. Är det inte detta, också *Luther* menar, när han säger, att «tron på Gud är något mycket ömtåligt, som ganska lätt kan bli förstört. Han börjar vackla, så snart hon icke blir *övad.*»

Det är en sådan «övning,» en sådan kamp för att finna Gud och för att bevara kontakten med hans levande vilja, som vi alla, var och en, behöva komma in i, om tron på det eviga livet skall bli levande i våra hjärtan.

I denna angelägenhet äro vi alla till sist *ensamma* människor. Våra drömmar, våra strider, vår längtan och vårt hopp, allt detta bära vi, var och en, inom sitt eget bröst. Det är ju det på en gång tragiska och det stora i människolivet, att vi i sista hand icke förmå att hjälpa varandra. «På trons väg finns intet kompaniskap.» *Något* kunna vi likväl göra för varandra.

V.

Vi kunna åtminstone visa, vilken *konsekvens* den ena och den andra livsåskådningen föra med sig. Vi kunna åtminstone visa,

att hela livet får en annan färg, en annan rymd, ett annat innehåll, om vi tro på det eviga livet, eller om vi förneka denna tro.

Om vi icke äga denna tro, lät oss då åtminstone erkänna, att hela världen (enligt Carlyles ord) blir ett enda «Golgata», och livet «en enda dödens kvarn.»

Om i vår själ åter fallit en strimma av levande gudsförtröstan, då förnimma vi, att livet är något annat och något mera an blott några flyktiga år mellan barnets första skrik och den döendes sista suck. Då komma vi icke längre ur det stora mörkret för att försvinna i mörkret. Evangeliets gåva ligger ur en synpunkt däri, att den kristne alltid har något att vänta. «Vi ha alltid det bästa framför oss» — t. o. m. inför döden. En gammal from kristen lät på den dag, som blev hans sista, sina närmaste sjunga sången: «Min framtidsdag är ljus och lång». Att vid själva dödens gräns kunna sjunga om den ljusa *framtiden*, det är den kristna gudsförtröstans seger. Det är alldeles detsamma, som när Erik Axel Karlfeldt i «Årets sagor» låter den gamle sjunga: «Farfar väntar något sagostort». Och vad är det, Farfar väntar? Också åt detta har Karlfeldt givit ett skönt uttryck när han säger:

«Var själ som längtar i dunkla dalar
skall hugnas ljuvt på Guds berg en gång.
Var jordisk stämma som brutet talar
skal strömma frigjord i evig sång.»

Vi veta det icke, men förvisso få vi tro, att det eviga livet är ett liv i utveckling av själens alla ädla, bundna krafter och slumrande möjligheter. Förvisso få vi tro, att det är ett liv i framåtskridande och i arbete, ett liv, i vilket själen i hemlighetsfull samverkan med den evige Guden själv får verka för Gudsrikets, rättfärdighets- och kärleksrikets upprättande och seger i världen.

Och likväl: det eviga livet är icke blott något tillkommande, något *framför* oss; det är icke blott ett liv «*efter* detta livet». Det är på samma gång något redan närvarande. Det är icke blott en möjlighet utan något redan nu verkligt. Det låter sig förnimma såsom frid, såsom kraft och inre förnyelse. Det är ju detta aposteln tänker på, när han bekänner, att «om än min utvärtes människa förgås, förnyas likväl min invärtes människa dag från dag». Det är detta Luther åsyftar i sitt paradoxala ord: «där syndernas förlåtelse är, där är liv» — evigt liv —

«och salighet.» Det är något av detsamma, Tolstoy vill uttrycka, när han skriver på ett ställe i sin dagbok: «den som skall tro på odödligheten, måste redan här *leva odödligt*.» — «I Gud leva vi, röra oss och äro till.» Hur kunna vi på en gång leva under timlighetens villkor och i evighetens världor? I sina *Tankar och frågor* har *Pontus Wikner* sökt framställat den kristne i hans ställning mellan det timliga och det eviga under bilden av en simmare, som sträcker ut mot öppna havet. Hans kropp vilar i vattnet, men hans lungor inandas himmelens luft. På samma sätt leva vi i timligheten — nej, icke leva utan röra oss — men vi *leva* genom att inanda evighetens luft.

Och liksom livet på detta sätt omskapas genom vissheten om det eviga livet, på samma sätt omskapas också *döden* av denna visshet. Härom är redan något sagt. Det är nu visserligen en lätt sak att stå i en talarstol eller att sitta ved ett skrivbord, frisk och färdig, och orda om, att gudsförtröstan förmår skänka ljus och mening också åt det förfärande, som heter döden. Men vi behöva här icke heller bry oss om ord. Äga vi icke runt omkring oss exempel på människor, som genom sin död själva bevisat bärkraften av sin tro? Vi behöva visst icke gå tillbaka t. ex. till ärkebiskop Johan Olaf Wallin, om vilken det förtäljes, att han, när han kände döden nalkas, lyfte sitt huvud från bädden och frågade de närvarande, (bland vilka också Erik Gustaf Geijer var): «finns här någon, som tvivlar på själens odödlighet?» Gejer svarade, at här fanns icke någon tvivlare. Nu började den döende tala om det odödliga livet så inspirerat och så glödande, att alla de närvärande fylldes av en andaktsfull hänförelse. Men ha vi icke bara under dessa sista år sett eller hört många exempel på en kristen frimodighet, som förvandlat själva dödsångesten till segerglödje? En frälsningsofficer låg för inte länge sedan på sitt yttersta. Hans närmaste läste de underbara orden i 2 kor. brevets 4. kapitel: «därför fälla vi icke modet; om ock vår utvärtes människa förgås, så förnyas likväl vår invärtes människa dag från dag». Den döende svarade lugnt: «*det håller*». En framstående medicinsk vetenskapsman i Upsala, som rätt nyligen rycktes bort i blomman av sin ålder, bekände med döden inför ögonen: «Jag tror på ett evigt liv». För någon år sedan utkom en levnadsteckning over en svensk präst, stadskomministern i Lund, Erik Kristian Böös, en man, som slitit ut sig själv i uppoffrande kärlek. Da han låg på sin dödsbädd yttrade han: «vid nästa prästmöte skall man säga, at Erik Kristian Böös är död. Men det är inte sant:

han *lever*, han *lever*». De sista ord, man kunde uppfånga från den döendes mun, hade ett innehåll, som man knappast väntat att finna. «Det finns en teori, att den som släpper existensen, upphör att existera. Om någon säger det, svarar jag: min herre, *ni är dum!*» — «Min herre, ni är dum». Är inte detta drastiska ord ett uttryck för, vad man med rätta kunde kalla den *kristna humorn*, ett uttryck för denna levande visshet, som t. o. m. i själva dödens käftar förmår orubbligt hålla fast dödens litenhet och vanmakt, Guds herravälde och seger. Det är samma kristna humor, som fått ett nästan anstötligt friskt uttryck i den gamle norrlandskyrkoherdens ord på dödsbädden till sin bäste vän: «bror, om du visste, *vad jag är nyfiken!*»

Två livsåskådningar stå alltså emot varandra. Den enas hållning inför döden har *Blaise Pascal* målat i ett kort fragment i sina Tankar. «Livets slutakt är alltid tragisk», skriver han, «huru mycket det förövrigt än må ha liknat en komedi. *Tre skovlar mull, och allt är slut*».

Detta resignerade, hopplösa: «allt är slut», är icke det i själva verket det konsekventa uttrycket för *varje* livsåskådning, som avsagt sig tron på den levande Gud? På sin höjd kan man vid randen av tillintetgörelsen med *Jean Marie Guyau* (i *Framtidens irreligion*) till «tröst och uppmuntran» tillägga den gamla stoicismens tre trotsiga och en smula hårda ord: «varen ej fega!»

Huru underbar och huru världsöverlägsen ljuder inte häremot mitt i denna växlingens och förgängelsens värld den kristna gudsförtröstans bekännelse, som kort kan sammanfattas i den snillrike danske tänkarens triumferande ord: *Döden är icke slutet. Döden är blott en episod i det som är allt: det eviga livet*».

Torsten Bohlin.

STUDENTERBEVÆGELSE OG PERSONLIGHED

Af Læge Harald Jacobsen.

Tidens afgud blev tallet, organisation dens løsen: dens styrke — hvorledes løse de formidable opgaver uden — dens svaghed, thi netop det personlige kvaltes. Ikke en enkelt følte ansvaret, man havde kun en ansvarskvotient: ansvaret, divideret med tallet af personer, interesseret i foretagendet. Som med ansvarsfølelsen, så med skyldsfølelsen. På denne konto så man arbejdsgiverorganisationerne kneble arbejderne, og disse i deres modtræk bruge midler, ingen enkelt vilde benytte. Dog, sit højeste når spændingen ikke i samfundslivet, men der, hvor det organisatoriske og det kristelige mødes. Thi større modsætninger gives ikke.

Der er faren for bare at blive greben af bevægelsen, reven med af strømmen. «Alt i livet er en modesag, gudsfrygt er en modesag og kærlighed og fiskebensskørt og en ring i næsen» (Søren Kierkegaard). Medens kristendom såvist ikke er på mode i masserne, hører det jo i dannede kredse til ret god tone indenfor anstændige former at kokettere med det religiøse. Den strøm i tiden, som mere dannes af dem, der føler at have sit på det tørre, rige nok til at være på hat med Gud end just af sjæle i nød, indrulleres officielt i det kristelige gennem bevægelseskristendommen — thi også den er bleven beruset af tallets magt.

Dens slagord blev bevægelse, ikke standsning. Dens metode forening, ikke forenkling. Dens tidsanbringelse møder, ikke arbejde. Den vil virke gennem massen, ikke gennem personlighederne. Dem er den bange for, netop. Dens tendens er homogenitet, men personlighederne vil jo noget selvstændigt, de skal jo kunne have kanter, skal endog kunne være ensidige!

En fare bliver da dette, at der først spørges om foreningsdeltagelse og møder, kredse og arbejde fremfor vilje, originalitet, dignitet.

Men når organisationstanken er en af det kristeliges største farer i øjeblikket, ligger årsagen dog dybere: i udviskningen af

skyldsfølelsen nemlig. Straks man begynder at læse A-B-C, lærer man at stå solidarisk — i at lave sjov. Hvor mange gale streger foretages ikke i ly af at være de mange og dermed helt undgå skyldens følger eller kun bære en part deraf.

Vi lever under følelsen af, at det er kongregationer af mennesker, som indestår for det kristelige. Hvor mange har virkelig lidt under vor personlige skyld i den kristendommens afmagt, de sidste års verdensbegivenheder har blottet — og dermed skyld i det hele ragnarok. Har det vi har haft travlt med ikke været at råbe op om den nations skyld og den mands fejl. Har vi ikke set de krigsførende skabe mægtige institutioner for at vælte skylden over på de andre. Og er ikke det typisk, at da det forsøgtes at gøre ansvaret personligt, fortrinsvis samle skyld og straf på een bestemt, følte det verden over så latterligt, at det åbenbart løb ud i sandet.

Denne tendens til at dividere skyldsfølelsen gør sig gældende i en forenings trivsel, thi går det dårligt, slår man sig til tåls med at de øvrige medlemmer dog i hvert fald har lige så megen skyld som jeg. Den svækker nidkærheden for menneskers frelse. Skete det, at man i en forening eller på et møte så en sjæl i nød, hvor let slog man sig ikke til tåls med, at foreningen, mødet nok skulde blive den hjælpende, og sit personlige ansvar aflastede man sig for. Men dybere endnu når virkningen, helt ind til ens skyld i sig selv. Fra barnsben præpareres vi sådan med skyldsdivision, at den virker ind på hele vor personlighed. Skylden tynger os ikke — hvorfor da med lidenskab søge en frelser?

Nu, en ting er det at tillægge organisationsideen alt muligt ondt, noget andet at løse problemet: organisation og personlighed. Den ide er en stor magt, og når kristendommen ikke har betragtet den som værende kun fjende, men taget den i sit sold, er det vel fordi den føler nødvendigheden af over for den verden, vi er stillet i at måtte bruge den.

Spørgsmål, som vanskelig løses teoretisk, løses ofte i personer. Til belysning af nærværende kun 4 antydninger.

I. Der staar i et afsides land en, fyldt af en verdensomspændende ide. Han kender til opfyldelse heraf nødvendigheden af organisation. Han uddanner ved *personlig* påvirkning, i nært samliv 12, forbindende dem mere i det åndelig fællesskab, som karakteriserer menigheden fremfor det ydre: organisation. Men straks efter at sammenslutningen, de 12, er dannet, slås den i stykker

og de drager ud 2 og 2 med simplest mulig udstyr. Således i det organiserende simplificerende, begynder verdenserobringen.

II. Han er træt og søger med sine 12 hvile afsides, på et øde sted. Men mængden møder ham og hvorledes er så hans følelser over for massen ? Det er dyb medynk. Splittende dem ad til små flokke, tænker han på hver enkelt. Hver eneste får, hvad han trænger til.

III. Og atter er det massen, han har stået overfor. Han har vundet folkegunst. Ladende sig bære frem af folkestemningen, kunde han være bleven en verdensbehersker, hvis mage ikke var seet, men han vender massen ryggen, går op i bjergene og er der i bøn ene, nej ikke ene, men ene med Gud.

IV. Tidlig ser vi hans liv stile mod et bestemt punkt : lidelsen, uskyldig bærende skylden. I getsemanehavens mørke samler sig dens hele gru, og om dagen besegledes sejren i den død, som ikke var død. Her var ikke tale om fordeling af skylden, tvertimod om koncentrering. Her turde virkelig en bære skylden, ladende sig dømme skyldig — uskyldig.

Ved siden af organisation som dræber af personligheder, står det dobbeltliv kristne unge lever. Thi vi lever 2 liv : et i Gud — et udenfor, et som den såkaldte ny tids børn, et som den forudgående atheistiske tids børnebørn, et i determinisme, et i indeterminisme.

For Guds ansigt og i opbyggeligt samvær tror vi på hans indgriben — ude i livet vejledes vi af statistikerens talmæssigt udfundne regler med den og den pct.s nøjagtighed førende til det mål, *vi* ønsker, følger vi lægens ordinationer, der under de og de forhold vides at føre til det mål *vi* vil, uden for alvor at regne med en Gud, der kan gribe ind og gøre det anderledes, tagende i anvendelse en videnskab, opbygget af geniale forskere, der imidlertid i systemet ikke fandt nogen plads for Gud.

Det gjælder naturen, ikke æsthetisk betragtet, men dens love, særlig de som fastsloges i forrige slægtled. Ganske vist siges det, at udviklingslæren ikke længere er nogen vanskelighed for os, men skyldes det ikke mere et spring over i et helt andet plan end just arbejden sig gennem problemet ? I hvert fald, her er et af de punkter, hvor vi ganske er 70 ernes børnebørn. I det daglige lever vi i det på samme måde som de. Vi har ikke formået at tage religiøst derpå og se Gud deri, naturligt fordi de, der skabte det, ikke gjorde det — tvertimod. Det samme gjælder al anden

videnskab: arvelighedsforskningen f. eks., der til tider har tenderet mod at svække ansvaret ved den fri villie, statistikken, der kan synes at tilintetgøre forsynstroen. Når den einsteinske relativitetsteori modtages med så stor enthusiasme, er det da ikke et vidnesbyrd om den tilstedeværende trang til noget befriende, glæden ved at videnskaben åbner plads for Gud?

Hvad der gjælder naturen, gjælder i høj grad vor tids særkende, den så højt udviklede teknik. I virkeligheden er der kun 2 synspunkter over for den: som djævelens verk eller som Guds værk. Det er rigtigt, at der hvor den hittil har feiret sine højeste triumfer: på slagmarken, synes den at have gjort djævelens gerning og for såvidt forståeligt, at mange hylder det, men de fleste i vor kreds vægrer sig ved at slutte sig dertil. I stedet for at få det lagt sådan, at vi ser på det med den gudvendte side af vort liv, vælges et umuligt 3. synspunkt, det, der er atheistens, og i samme øjeblik lever en stor portion af vor personlighed som atheist. Dermed være ikke sagt, at der ikke ved højtidelige lejligheder gøres tilløb til at anlægge gudssynspunktet, som når teknikken ses som det selvfølgelige og nødvendige middel for verdensevangelisationen. Endnu er det dog ikke det, der drøftes på missionsmøder og i meningsløs ringe grad virker det på os personlig, opildnende vort missionssind.

Forstår vi ret den omkalfatrende betydning af den metamorfose i menneskers tankegang, som bevirkes af følelsen af, at jorden, takket være teknikken, de sidste decennier er bleven ganske betydelig mindre — snart føler vi os jo alle her på jorden som værende i en og samme dagligstue.

Når forhold bliver mindre, så at mennesker trænges nærmere sammen — når fra en stor lejlighed, hvor hvert familiemedlem i sin stue udviklede sine ejendommeligheder uafhængige af de andre, kulmangel tvinger til at rykke sammen i dagligstuen alle, vil nogle forholde sig upåvirkede af omgivelserne også her — således synes mange upåvirkede af, at indisk, kinesisk, amerikansk, europæisk tankegang er ved at danne islæt. Andre trykkes af de mindre forhold og hænger sig i omgivelsernes fejl. Men der er dem, som opdager værdifulde egenskaber hos en og anden, han før levede så adskilt fra, ladende således det nøjere samliv virke befrugtende ind på sig, vel prægende hvad han indoptager med sin særegne personlighed. Det er det vel, vi skal have øjet op for i tider, da det sker, at folkeslagene mødes i dagligstuen.

Små forhold kan gøre mennesker små, men det kan også give mere samlethed over livet og hygge, samtidig med at man langt dybere end ellers kender længslen fra den lille stue efter vid horisont, solrige sletter. Skulde det blive resultatet af, at jorden bliver mindre, hvorhen skal da hin længsel vende sig uden mod det evige. Forstår vi vor tid, hviler der her over kristendommen en forjættelse.

Når naturen og teknikken er dragne frem som tvedelende vor personlighed, er det kun specielle eksempler på, hvad der gælder hele kulturen.

Høffding taler om «religionens klassiske tider, de tider, hvor religionen er et og alt på det åndelige område, hvor den enten med oprindelighedens hele magt drager al kraft og interesse til sig, eller de store overgangstider i hvilke al forhenværende kultur er formet eller bøjet til lydighed under de højeste religiøse ideer. Det er de lykkelig tider, de harmoniske tider i modsætning til de tider, da videnskab, kunst, moral og samfundsliv optræder med fordring på selvstændig værdi, hvor der fremkommer spænding, disharmoni.» Nu lever vi ikke i en sådan harmonisk tid. Det er ikke sådan at religionen er «ildstøtten, der gå foran menneskehedens tog gennem tiderne» (Høffding). Men forkert er det, når det for den kristne personlig indskrænkes til at være «ambulancen, der går bagefter og samler de syge og sårede op». Thi om vi ej ser det, så er det dog en konsekvens av vor tro, at også i den ildstøtte, der nu går foran, der *er* Gud. Og ser vi det ikke er det fordi vi bærer briller, farvede af fortidens atheister. Vi ser halvt — vi lever halvt, men er der noget, der slider på personligheden, er det det.

I vort syn på kulturen er der i virkeligheden kun een vej, den at tvinge den ind under vort kristne syn, gennemsyrende den med vor kristendom. Men vi vælger oftest en af 2 veje, som er lige forkerte. Vi gør os stejle over for den, og vort liv bliver en så temmelig lavloftet husmandsstue med tilspigrede vinduer, endda med spindelvæv over, eller — og det turde være det typiske for os — vi følger kaldet til at lære kulturen at forstå ved kritikløs at kaste os ud i den, sluge den råt, som atheisterne formede den. I vor iver tror vi at skabe den ny tid ved at bruge selvsamme metoder som forrige slægtled, men det ender i karakterløshed, det ender i det livssyn, som er så forbavsende udbredt blandt studenter: pjat.

Vejen vi skal gå for at få den todelte personlighed sammenstøbt til een — en hel, så vi bliver kulturglade, fordi kulturglæden er kristenglæde afhænger af den enkeltes temparement.

Det kan være ad intellektuel vej. Der ligger et kæmpemæssigt intellektuelt arbejde og venter på at blive gjort. Kulturen venter på at blive bøjet ind under kristendommen, der hvor den rettelig hører hjemme. I stedet for ved idelige møder at blive blaserede og ugidelige, burde vi nok i studenterbevægelsen holde igen her og *arbejde* i studenterarbejdet ved at arbejde.

Så peger da den intellektuelle vej dybere, på viljen nemlig — den er det, der må sættes op mod ugidelighed. Også her slæber vi rundt på en tung arv fra forrige slægtled, hvor i underklassen den materialistiske livsanskuelse, i overklassen skønne ord: personlig frihed, fri kærlighed o. s. v. er udtryk for dette: viljen taget fangen af den legemlige del af vor personlighed. Det er Jhs. Jørgensen, der lader «den danske literaturs stormester», I. P. Jacobsen bære ansvaret for at have «lært Slægten at fordre og begære, ikke at nøjes og give afkald, at drømme, hige, længes ikke at virke, tåle, lide».

Spørgsmålet har sin rod i pædagogikken. Er der noget, vi trænger til, er det en opdragelse, der forstår at skabe viljer. I det så fundamentale opdragelses- og selvopdragelsesspørgsmål har vel ingen vist vej bedre end F. W. Foerster. Vi trænger til inden for studenterbevægelsen at optage viljesgymnastik som en del af vort arbeidssystem.

Eller vejen er ikke tankens, men inderliggørelsens, det inderlige ejende, hin forunderlige evne til at støbe fundament også for de største bygninger. Det var ad den vej Frants af Assisi nåede til et gennemsyret religiøst syn på alt i tilværelsen. Det må vel være den samme som de gamle, der har det sådan, at de går ind og ud hos Gud.

Hvor vejen end går — den peger indad. Den virkelige forståelse af mennesker og forhold nåes kun gennem bevægelser i dybden af sjælelivet: oplevelsen. Det er det kierkegård'ske om at «de ypperlige evner vil hjælpe til at forstå det meget, den energiske villie til at forstå det ene» — er ikke det udtrykt i Frelserens tale om at søge først Guds rige og hans retfærdighed. Gennem det ene skal vi se det meget.

Men vi studenter er så angste for, at den altid energiske villie til forståelse av det ene er det samme som ensidighed og ind-

snævrethed, skønt er det noget, det ikke er, er det det. Hvorfor ejer vi ikke hin lidenskab, uden hvilken ingen ser det forjættede land? Når den åndskvantitet som vel er til stede ikke går op i hin energiske villie, hvor bliver den så af? Er det tidens såkaldte intellektuelle vanskeligheder, der opsluger den, bibelkritik f. eks.?

Nu skal de intellektuelle vanskeligheders berettigelse ikke negligeres, men har alligevel studenter ikke en mere end almindelig udpræget evne til at skabe vanskeligheder, hvor de af naturen for mange ikke er? I en vis forstand lever vi gennemgående for usundt meget som solskinsbørn på overfladen af livet, gennem vore bedste år kun arbejdende på os selv og vor egen udvikling uden at ane til livets ubarmhjertige strenghed, den kamp på kniven, livet for størsteparten er, det være sig i økonomisk, social eller moralsk henseende, og vi får råd til at skabe os intellektuelle vanskeligheder. Hvis det forholdt sig sådan, at det var intellektuelle vanskeligheder som bragte muligheden for evig fortabelse, så *måtte* man da se en energisk villie for at overvinde dem. For at blive i ex. med bibelkritik og for atter at lade Kierkegård tale: «Dersom en religiøs sværmer kun havde et eneste tvivlsomt bibelsted at beråbe sig på, hvilke anstrengelser vilde han ikke gøre for at bevise dets ægthed, at han kunde få systemet opført på denne sikre grundvold». Men er det arbejde indtil det lidenskabelige med spørgsmålene, som præger os? Altfor ofte blev de såkaldte intellektuelle vanskeligheder nok et skærmbrædt kun for den manglende energiske villie.

Eller skyldes mangelen på personligheder vor kristendomsforms subjektivitet? Har katolikken ret i sit: det bliver ikke til noget med al jeres subjektivitet, vi derimod spreder ikke kræfterne i splid mellem en som har oplevet dette, en anden hint som sandhed, vi har en sikker autoritet og bøje os for og kræfterne bliver fri til et liv levet i heroisme. Det rigtige heri kan foresvæve en, når man betragter den evne til at skabe heroer, den katolske kirke har haft. Den er såvist ikke bange for dem, tvertimod, den dyrker dem, gennemsyrende herved sin menighed med idealer hen mod det heroiske. Og dog, skulde noget autoritetsmæssigt som grundlag, det være sig en kirke, en trosbekendelse, en bibel virke mere i retning af det heroiske end selve grebetheden af Kri-

stus, han hvis liv var heroisme, han i hvis død det heroiske i verden nåede sin kulmination, til alle tider ansporende mennesker til et liv levet i heroisme, og mest skulde synes til dem, for hvem hans skikkelse ikke fortones ved at bygge på nogetsomhelst andet end ham selv.

Når det blandt os ikke er tilfældet, er det måske netop fordi vi dvæler gerne ved andre sider af hans liv end der, hvor heroismen manifesteres, og særlig træder vi så forsigtig, når talen er om korset. Taler vi i sig selv dog ikke nok herom — for meget? Kan vi det ikke alt sammen om subjektiv og objektiv forsoningslære? Skal det mere frem? Næppe! Ikke at værdien og nødvendigheden af at arbejde sig igennem til klaring af spørgsmålet skal nedsættes. Men atter her bliver studenters diskussion for let en Erasmus Montanusforestilling, en andelig sportspræstation uden rod i den oplevede virkelighed. Et videnskabeligt arbejde kan skrives ud fra et forudfattet synspunkt og kendsgerningerne klippes og klemmes til at passe på den teori, man vil have bevist. Eller det væsentlige kan være at samle kendsgerningerne, der således viser vej til den rigtige teori. Alt for meget går vi i spørgsmålet om korset den første vej. Hvis vi lod vor tale herom hvile kun på erfaring, da vilde den ikke opsluge de kræfter, den nu gør. Da blev der altid et fælles grundlag: erfaringens, og forklaringen vilde indtage sin rette plads, da blev korset kraft.

Er det rigtigt, at vi gennem de tidsvanskeligheder af forskellig art, der gaves for udvikling af personlighed førtes ind i noget personligt: mangelen på karakter, ledes vi uvægerlig hen mod den korsfæstede Kristus. Her foregår den så gennemgribende psykiske proces, der omsmelter det svage til karakter, det slappe til villie. Med den der givne villie væltes de andre hindringer, såvist som arbejden sig gennem intellektuelle vanskeligheder, løsrivelse fra det organisatoriske favntag o. s. v. er spørgsmål om villie. «Det at ville er den store sjæl, og den der elsker vil.» (Søren Kierkegård).

Dermed være ikke sagt, at vi med vor villie er herrer over vore religiøse oplevelser og dybden af karakterforandringen i retning af at være helligede Gud. Gud giver i sin tid og i sit mål. Men vi fik mere, dersom det arbejde med det åndelige, vi nu engang gør, kraftigere rettede sig mod at se vor virkelige stilling i tilværelsen som bundne af det onde og ud fra følelsen heraf arbejde på den bevidste tilegnelse af frigørelsen, den kun Gud kan give og

giver den i Jesus Kristus og ham korsfæstet. Hvorfor ikke sætte større kraft ind over for det største af alle undere: det at renses i hin kærlighet fremfor at blive hængende i mindre, måske mere opsigtsvækkende undere.

En dybere tilegnelse af selve det evangeliske: syndernes forladelse, vilde ophæve det præg af anstrengthed, der er så karakteristisk for mange studenters kristendom. Vel skal det aldrig fremstilles som en let sag at blive og være kristen, men Jhs. Jørgensen har dog ret i, at «det ikke er værd at tale om kristendommens åg, med det er det som med atmosfærens tryk, vi kan ikke leve foruden». Korsfæstet med Kristus giver den hvile og frejdighed, som nu er så sjelden hos unge. Korsfæstet, så det ikke længer er mig, der lever, men Kristus i mig, det vilde overflødiggøre vor travlhed med at få studenter til at bede, — vi vilde ikke kunne lade være. «Det skal være pligt at bede, det skal være gavnligt at bede, der skal være 3 grunde, måske er der endogså 4. Jeg agter ikke at fratage nogen hans grunde, han må hellere end gerne beholde dem, når jeg blot beholder det at *turde* bede som noget så begejstrende, at man i langt dybere forstand end Plato og Aristoteles kan sige, at forundring er erkendelsens udgangspunkt. — Det var måske bedre, at man indførte, at det kostede noget at bede, så blev der måske mere rift derom». (Søren Kierkegård). Og takken — vi behøvede slet ikke at fremhæve dens værdi, den vilde komme af et hjerte, der er ved at sprænges af glæde. Og tjenesten — vi behøvede ikke at hales ud til socialt, søndagsskole-, missions- og alt andet arbejde, vi vilde overhovedet ikke kunne lade være at begejstres derfor. Og glæden ved og kærligheden til bibelen vilde præge os, så hamstring folk til bibelkredse og pressen til at læse bibelen overflødiggjordes, der vilde blive kappestrid derom, thi hvem vil ikke ligne dem, i hvem Kristus lever. Og til nadverdeltagelse behøvedes ingen opfordring. Vi vilde ikke kunne undvære hin kraft i indoptagelsen af ham selv.

Med syndernes mangfoldighed skjult i kærlighed, selv helt dækket af Kristus vilde vi gå ud i det daglige, levende os mere ud af os selv ind i ham.

NORDISK STUDENTERKRONIK

Sveriges Kristliga Studentrörelse aug. 1919—aug. 1920.

Utan tvivel höra somrarnas studentmöten främst till det efterföljande arbetsåret. I viss mån kunna de ju sägas avsluta det föregående årets verksamhet, men genom sitt sätt att verka, genom de nya förbindelser, som knytas, genom de nya uppslag, som tillföras rörelserna, inleda de dock främst en ny arbetsperiod.

Därför måste året aug. 1919—aug. 1920 väsentligen för den svenska rörelsen vara bestämt av Hedemora- och Nyborg—Strandsmötena. Genom sin plats blev det förra mötet, ehuru väl besökt av lundensare och göteborgare av särskild betydelse för medlemmarna i Upsala och Stockholms Kristliga Studentförbund, vilka givetvis voro i majoritet. Det givande utbytet de båda förbunden emellan inleddes också omedelbart vid terminens första medlemsafton i Upsala Kristliga Studentförbund, dit stockholmarna inbjudits. Prof. Linderholm talade därvid om «Det ena nødvändiga.» — Behövde vi svenskar resa till Nyborg-Strands nordiska studentmöte i aug. 1919 för att upptäcka våra kamrater på andra sidan Östersjön, Kölen och Sundet? Jag vet icke, hur de de äldre känna. Får jag svara för de yngre, tror jag nästan jag vågar säga: ja, vi behövde det. Icke för att höra föredrag eller se ett väl organiserat möte, men för att träffa människor. Och för att förstå: utanför kristendomen hade detta inte varit möjligt. Se vi nu på Lundaförbundets program 1919—1920, jämfört med det från 1918—1919, så framträder också tydligt, att det enda svenska förbund, som kunde upprätthålla en livligare förbindelse med köpenhamnskamraterna också gjort så. Här är också platsen att tala om, hur Upsala och Stockholm som en följd av det nordiska mötet som talare sett norrmännen can. theol. Erling Tobiassen och pastor Arne Fjellbu. Här kan då också erinras om nuvarande professorn i Marburg Friedrich Heilers insats i hela höstterminens arbete genom andaktsstunder, predikningar och föredrag, sådana som Jesus und der Sozialismus, die Absolutheit des Christenthums o. a.

Icke ens med förbigående av mycket värdefullt skulle det löna sig, att här framhålla vissa föredrag eller akademiska andaktsstunder. Det skulle icke ge en fyllig bild av arbetet och har sina vanskligheter redan därav, att detta arbete bedrives på fyra ställen. Må det vara nog att säga, att det har levts ett rikt liv, och att programmet burits av namn, som vi räkna til våra främsta, och av personligheter, som höra till de yppersta, vårt land kan giva i våra dagar. Och då människorna äro det bästa i en rörelse, torde det kanske icke vara missvisande för vårt arbetes art att nämna det värdefulla bistånd, som under det gångna året skänkts av bl. a. ärkebiskop Söderblom, rektor

Manfred Björkquist, teol. d:rna K. L. Laman och N. Beskow, sem.-lektor Emilia Fogelklou, teol. och fil. d:r Rurik Holm, lektor E. Liedgren, lic. Elof Åkesson och sist men ej minst Upsala och Lunds teologiska fakulteters samtliga professorer. I Upsala har hållits ett missionsstudium, innefattande en serie föredrag om «Kristendomen och den sociala frågan,» som behandlat kristendomens möte med alla religioner på det sociala området. Lundensarna ha haft sin serie föredrag i Akademiska föreningens stora sal och göteborgarna sin föredragsserie under mars månad. För övrigt har det arbetats samvetsgrant i de former, de olika förbunden fått. Liksom förra året har också i år studentrörelsens sekreterare gjort en rundresa till de fyra studentförbunden och därvid hållet föredrag eller diskussionsinledningar.

Jämför man i ett annat avseende det gågna året med det förra, kan bl. a. konstasteras två ting, först en tydlig nedgång i diskussionslystnaden i religiösa och teologiska ämnen och för det andra en viss trötthet vid de många organisatoriska frågorna. Huruvida dessa två ha med varandra att göra är svårt att säga. I varje fall torde väl boken «Det andliga nutidsläget och kyrkan» redan vara «en umoderne svensk bog,» vars delar II och III ej förmådde tilldraga sig någon nämnvärd uppmärksamhet, trots att de i flera fall voro ett rättvisare uttryck både för tidsläget och kyrkan än del I. — Det skall väl heller inte förtöljas, att korstågsrörelsen under den gångna sommaren varit åtskilligt svagare än någonsin tidigare. Äro dess form och dess första budskap inte aktuella längre? Det vill nästan synas så. Det är i varje fall ett tillfälligt stillastående.

En gren av vårt arbete, som tyvärr alltför litet låtit tala om sig, är vårt bokförlags. Det har genom sin energiske föreståndares, pastor Per Hasselrot, ledning kommit att blifva större än någon annan nationell rörelses. Det är så mycket mer värt ett omnämnande, som det dels arbetar på olika serier, folk-, missions- o. s. v., dels sedan ett par år börjat utgiva inte endast skrifter utan ofta rikt illustrerade böcker och originalöversättningar.

Återigen måste här nog framhävas, att det uppbyggliga i våra förbund ej är starkt företrätt. Somliga se häri en svaghet, ja, avläsa rent av förbundets liv efter denna livsyttring, andra, och de tänka väl då på en students alldeles särskilda kynne, kunna ej uppfatta saken så, i det de anse allt uppbyggligt främst vara den enskildes sak och äro rädda för suggestion. Här må det vara nog att framhålla saken som ett faktum.

Också i år har arbete bedrivits vid studentkompanierna, i det att fil. kand. Gustaf Ranvik besökt ett flertal av dem. Arbetet för året är härmed ännu ej avslutat. Bland gymnasister, seminarister och kvinnliga studerande har arbete bedrivits som förut med besök av resesekreterare och med sommarmöten, som under sommaren hållits för samtliga på sex ställen. Resesekreterare hava varit för de kvinnliga teol. kand. fröken Maja Cronquist och för gymnasisterna fil. kand. Åkre Hedelin.

Under sommaren har också hållits ett väl besökt studentmöte i Vadstena, dit även äldre studenter inbjudits och vars internationella inslag, trots att vi ej fingo hedern se Kristl. Studentvärldsförbundets 25-årsmöte hos oss, var ovanligt stort. Det första mötet såväl som det andra, vilket senare hölls i Schweiz, höra dock mest med till

följande års redogörelse, varför de med blotta omnämnandet förbigås här.

Till slut må nämnas att vår rörelse haft den stora förmånen att få hjälpa Wiens kristokratiska Studentförening med ekonomiskt understöd. Hjälpen har fått de mått, den fått, främst genom den stora skillnaden i österrikisk och svensk valuta. I stället för att sälja vykort, som föreslogs från Wien, ha vi under vårterminen insamlat pengar och sänt öfver. (160 000:— österrikiska kronor). I maj gjordes ytterligare en insamling men nu för att hjälpa tyska studenter till ett par månaders ferievistelse i Sverige. Tack vare erskilda studenters arbetsvillighet och en donators mellankomst lyckades vi med mer än 11 500:— svenska kronor ekonomiskt understöda Upsala Studentkår i dess arbete härför.

Så ger då det sagda vid handen, att det gångna året trots skiftningar av olika slag på ett jämt sätt som ett led i utvecklingen fogat sig till de föregående. Så länge inte tiden eller Guds kallande röst ger oss nya uppgifter få vi troget vårda de oss redan givna. De kunna kanske sammanfattas så: att ständigt på nytt giva studenter tillfälle att gemensamt se, mottaga och sträva för det ena nödvändiga på det enda väsentliga livsområdet. Tack vare vår studentrörelse gå många studentar ut i livet vissa eller vissare än eljast om dess mening. Tack vare vår *kristliga* studentrörelse!

Elis Malmeström.

Norges kristelige studenterbevægelse. 1919—1920.

Det nye arbeidsaar tok til paa bakgrund av indre, sterke rivninger. Motsætningerne viste sig imidlertid at være mere debattens end livets. Men brytningen gav uro, og uroen gav arbeidslyst. Saa kan det nu sies at Norges kristelige studenterbevægelse kvantitativt staar i vekstens tegn. Organisationen utvides. Nyt arbeidsfelt indvindes. Mer og mer av den akademiske ungdom kommer indenfor studenterbevægelsens rækkevidde. Og arbeidsopgaverne for bevægelsens egne kræfter blir stadig nye.

I aaret som svandt blev ny arbeidsmark indvundet ved studenterbevægelsens kjøp av Fosveien 19. En gammel drøm blev dermed til virkelighet. Studenterbevægelsen har der faatt det forum den kan henvise til naar social interesse kræver utløsning i socialt arbeide. Det nye settlement har faatt sin egen sekretær, endel kvindelige studenter er rykket ind og arbeidet er i færd med at faa sine forgreninger. Der drives allerede nu barnehave og smaapikeforening, speiderarbeide og K. F. U. K. avdeling.

Ogsaa studenterbevægelsens stevner stod i vekstens tegn. Der blev i aaret som gik arrangeret tre vinterstevner og fire sommerstevner. Ialt deltok 5—600 studenter og gymnasiaster. For første gang rykket iaar studenterbevægelsen ind i Nord-Norges akademiske verden med russ- og gymnasiastmøtet paa Trondenes. Halvparten av Nord-Norges gymnasiaster deltok. Disse møter har i det væsentlige nu fundet sin form. Tonen er blit mer stilfærdig og glæderne har faatt mer av kultur over sig. Det synes ogsaa som om den ungdom der kommer til disse møter i mangt har ændret præg. Den er mer religiøst indstillet end før. Tankemæssige vanskeligheter stænger ikke. Vanskeligheterne ligger snarere i konkrete, praktiske enkeltting. Saa meget av veirydningsarbeidet er fær-

diggjort. Derfor kan møtenes tone bli sterkere, der kan gaaes ut paa dypere vand. Sommerens generalforsamling vidnet om at arbeidet vinder i fasthet. Der var noget nyt i flere av gymnasiasternes indlæg, viljen til at komme videre, trangen til ny erobring.

Planene for en jordbruksleir laa ogsaa iaar færdige, men Landbruksdepartementets bevilgning uteblev, og studenterbevægelsens egne midler var ikke tilstrækkelige til at sætte arbeidet igang. Arbeidet ved den tekniske høiskole i Trondhjem er desværre heller ikke kommet ut over planernes stadium. Husnøden og de vanskelige boligforhold har hittil reist uoverstigelige hindringer for et effektivt arbeide. Det har længe været et sterkt følt savn at saa mange av studenterbevægelsens bærende kræfter blev borte fra arbeidet saasnart studiaarene var tilende. For at søke at raade bod paa dette, arbeides det nu med en omorganisation av «Gamle venner.» Dens hovedopgave blir at styrke og støtte den kristelige studenterbevægelse, men om mulig skal ogsaa linjerne strækkes videre ut mot kirke og menighetsliv.

For *Norske studenters kristelige forbund* blev retningslinjerne for en væsentlig del git ved indslaget fra det nordiske studentermøte paa Nyborg—Strand. Ord som Søren Kierkegaards om «en uro i retning av inderliggjørelse» dukket stadig op og blev noget av et program. Det blev ad den linje meget av arbeidet kom til at løpe. At retningslinjen formet sig slik bidrog sit til at vaarsemesterets skarpe motsætninger saa snart blev jevnet ut.

Aaret som svandt gav rum for en række større møter. Der var navn som dr. Johannes Müller, erkebiskop Söderblom, professor Eucken m. fl. De gode navn borger for at det som blev talt, hadde sin værdi. Men søkte man efter *efter*virkninger av disse møter, saa syntes det som om de problemer der blev reist i skjæbnesvanger grad løp paa siden av tilhørerne. Møtene blev fulgt av lite diskussion. Lampene brandt ikke længer end sædvanlig paa studenthyblene de kveldene. Man blev igjen stillet overfor det faktum at noget av arbeidets væsentlige hindringer er studenternes fagoptathet og teoretiske interesseløshet. Blev eftervirkninger av disse møter tilsynelatende mindre, saa satte de desto sterkere ind efter dr. Hodgkins tale om «den kristne som en revolutionær.» Men der var orienteringen en anden. Den bar vistnok bud til intellektet, men sin egentlige vilje hadde den i livsførselen. Det første til ny problemstilling for enkelte og for dem hos hvem problemerne blev mindre følt til ny selvbesindelse fordi en konsekvent kristen livsførsel er betinget av en tro som har faatt noget av det absolute over sig.

En særlig interesse knyttet sig til det møte hvor cand. theol. Kr. Schjelderup tok nyidealismen og kristendommen op til debat. Studentersamfundet var indbudt og studenterne kom og fyldte den store sal. Debatten som blev reist hadde sin interesse utover de kveldstimer den fyldte. Den gjorde det klart at den nyidealisme som har faatt sine slagord paa de store Samfundsmøter egentlig ikke er religiøs. Det er en idealisme som i mangt særpræger sig ved sin ubestemmelighet. Der hvor den faar skarpere linjer og bæres av mere reflektion, blir den social vilje og militærfiendsk internationalisme. Den er derfor for bredfrontet til at rumme religiøs uro i sig; men vel har den forutsætninger for den. Det gjælder bare at den mand kommer som kan vække den.

Paaskemøtet paa Roa for en mindre kreds av interesserte forbundsmedlemmer var viet arbeidet i studenterverdenen og den personlige dygtiggjørelse til det. Møtet blev sterkt og samlende og gav visshet for at disse mindre møter bør faa sin faste fortsættelse. Det lages ikke store program for dem, men det som brænder faar sin utløsning og dermed blir det utbytterikt.

Samlende virket ogsaa de avisrygter som i kirkestridens dager blev sat i sving om sondring inden forbundet. De bidrog alene til at tømre organisationen fastere indad.

Det som er forbundets væsentlige arbeide, det indre liv som vækkes, unddrar sig i mangt oversigt og statistik. Det blusser eller gaar stilt efter det gemyt det tændes i. Men bønneringen ivaar og den daglige samling til bøn nu vidner om at trangen til det som gaar dypest er levende. En ny kreds til studium av kristne personligheter er sat igang. En mand som Søren Kierkegaard, som blir kredsens første studieobjekt, skulde være intens nok til at øke trangen.

Utad er det gode forhold til den øvrige studenterverden blit bevaret. Nævnes kan det at «Akademisk revy» finder at russefesten i studenterforbundet gav de nye studenter hvad Studentersamfundet ikke magtet, følelse av forventning og fest. Men den utbredte velvillighet stiller ikke forbundet uten opgaver i studenterverdenen. Som situationen idag ligger an blir hovedopgaven at skape uro der hvor en elskværdig agnosticisme har gjort interesseløsheten til en væsentlig hindring for studenternes personlige trosavgjørelse. Kampfronten er den samme, men angrepet maa føres ad nye linjer.

Kristiania i september 1920.

Erling Tobiassen.

Finlands kristliga Studentförbund läseåret 1919—1920.

Att det fria studentlivets glansperiod redan är förbi åtminstone for denna gång, kan tydligt skönjas även i Kristliga Studentförbundets verksamhet. Vårt medlemsantal har ej på flere år varit så lågt, som det sjönk mot slutet av senaste arbetsår. Manliga Studenters Kristliga Förening hade 70, Kvinliga S. K. F. 80, Svenska S. K. F. 40 och Akademiska Frivilligas Missionsförbund endast 5 medlemmar. Då man vill leta efter orsakerna till detta faktum, måste man konstatera, att det är de välkända efterverkningarna av kriget, som här göra sig gällande. Den svåra tiden med sin njutningslystnad och materialism, studentarnes strängt upptagna tid o. s. v. är ju den gamla sången. Men hos oss är en orsak även den att vår personliga basis kan utgöra ett hinder för mången ärlig student att sluta sig till Förbundet. Vår studentvärld har även varit ganska flitigt sysselsatt med de brännande politiska frågorna i närmaste östern. Det var ju just även studentarna, som gjorde en stor insats i vårt befrielsekrig 1918, grunden till vår hårtvunna frihet.

Som bekant, var detta befrielsekrig även till en del ett socialt klasskrig, där vår lägsta befolkning gjorde gemensam sak med bolshevikerna bakom gränsen. Ett bittert hat hos de underkuvade röda blev en av de kännbaraste följderna. För de kristna i landet gjäller det nu, att träda försonande emellan de röda och vita. Detta ha våra medlemmar haft lättare än många äldre kristna att förstå. Omkring 40 av dem har givit sina frivlliga kräfter till aktiv tjänst i vårt nyssgrundade första sattlement, «den finska Birkagården,» som är beläget i den rödaste stadsdelen i

Helsingfors. Där har även regelbundet sammankommit en ganska egendomlig social studiekrets, där hälften utgjorts av våra medlemmar och den andra hälften av socialistiska och kommunistiska kroppsarbetare. Diskussionerna ha rört sig kring de mest brännande frågorna för dagen, självklart utan att alltid föra till full enighet. — Några andra medlemmar ha varit i social tjänst i barnskyddsanstalter och andra åter ha då och då besökt fångar, så att vårt arbeta har haft en ganska stark social prägel under året.

Men där finnes även en annan typ bland våra medlemmer, den innerligt färgade pietisttypen, som har sina rötter i vår återuppvaknade starka pietistiska rörelse där uppe i inlandet. Jag antager, att den danska inre-missionsrörelsen skulle här känna sina meningsfränder. En gång på vårsidan hade vi enligt de pietistiska «väcktas» sed ett möte, där ungefär tio medlemmar fritt fingo tala, vad de hade på hjätat till gemensam uppbyggelse. Mellan varje tal sjunges där alltid en lämplig sång, så att hela kvällen kommer att ha en enhetlig prägel. Det låg ingen «akademisk» stämning över mötet, men desto innerligare och varmare kändes det under de uppriktiga, personliga uttalandena om konsten att vandra på livets väg.

Vi ha i allmänhet fått konstatera, att studenterna till en stor del tröttnat på den ensidiga intellektuella synen på kristendom. De komma gärna med, då möten ha en mera andäktig prägel, men mötessalen blir ganska tom, då vi ha föredrag om den kristna världsåskådningen eller det kristna livets intellektuella problem.

Detta kom klart tillsynes även på vårt sommarmöte i augusti, där programmet hade mera en väckande än en kristligt intellektuel karaktär. Mötet ägade rum i Nyslott, som genom sin naturskönhet ofta kallats «Finlands Venedig.» Deltagarantallet steg högre än någonsin förut, eller till 625. Mötet hade en sällsynt allvarlig prägel. Man hade den känslan att där kämpades hårt och uppriktigt, och där var säkert mången, som kom till personlig avgjord tro på Kristus. — — Det var även första gången nu — der var rörelses historia, det fanns dels särskilda dels gemensamma, möten för de svenska — och de finska — talande deltagarna. De förras antal var närmare 100. Även åtta tyska studentar voro närvarande till stor glädje för oss. — Ehuru vi räknat på att få utländska talare från Världsförbundet, kom dock ingen av dem, säkert till stor misräkning för alla.

Under mötets löpp höll även «Kristliga Studentrörelsens Vänner,» en för ett år sedan av våra förra medlemmar grundad förening med inemot 80 medlemmar, sitt första årsmöte. Föreningens syfte är att ekonomiskt och moraliskt understödja Studentförbundets arbete. Dess ordförande är kyrkoherden Pakkala, känd för mången från det nordiska mötet i Nyborg Strand. Han var även en av huvudtalarena på studentmötet i augusti.

En stor förlust drabbade vårt Förbund under läseåret genom vår hedersledamot, baron P. Nicolays oväntade bortgång den 6 oktober 1919. Han var alltid villig att understödja vårt arbete med sina praktiska råd, och på alla sommarmöten år efter år var han den tongivande talaren. Där kände han sig hemma. I vår publikationsserie äro hans skrifter de mest omtyckta. Det är ej för mycket sagt, att han lämnat i vårt Förbund efter sig spår, som aldrig skola försvinna. Genom sin

praktiska kristendom, som sträckte sig till livets alla områden, genom sin anspråklösa, helt helgade personlighet och genom sin orubbliga tro på Kristus har han tryckt sin prägel på studentgeneration efter studentgeneration. — Några spridda drag av hans personlighet och betydelse för vårt Förbund öro tecknade i vårt organ, Ad Lucems novembermummer, som egnades till hans minne.

Vi måste känna oss djupt tacksamma mot Gud för allt, som han genom baron Nicolays ljusa liv givit vårt lands kristliga studentrörelse. Nu gäller det blott att försöka tillegna oss i personlig övertygelse allt som Gud genom honom givit oss.

Helsingfors 13—10—1920.

E. G. Gulin.

„Studenterkredsen" i København.

Red. har ment at en så vidt stor gren av nordisk kristelig studenterarbeide som «Studenterkredsen» ikke burde være urepresentert ved vort årlige utsyn, selv om kredsen ikke står tilsluttet «Verdensforbundet» og i det hele arbeider på sin egen måte. Kanskje bør kredsen nettop av denne grunn hilses velkommen på vor arena.

E. B.

Naar «Studenterkredsen», den grundtvigske studenterforening i København, nu i «Kirke og Kultur» træder ind jævnsides de store og almenkendte academiske sammenslutninger i norden, vil vi først efter god dansk sæd gøre rede for, hvem vi og vor slægt er.

«Kredsen» har til huse i Grundtvigs Hus (Studiestræde 38) i København; her samles hver fredag aften medlemmerne til foredrag, discussion lidt underholdning o. s. v. Just i aar har vi — ved en gennemgribende ombygning af Grundtvigs Hus — opnaaet at faa daglige localer. Møbleringen af læsestuen har i det forløbne aar taget bestyrelsens practiske sans og de ca. 300 medlemmers økonomiske evne fuldt ud fangne; studenter er som bekendt ikke et folkefærd med contanter; men vi er dog nu naaet dertil, at et grundtvigsk studenterhjem fører sit daglige liv her i byen, hvor der øjensynligt er brug for det.

«Kredsen» bor i Grundtvigs Hus. Dermed er i grunden alt sagt. Vi er først og fremmest ikke dogmatikere. I hvert fald ikke grundtvigske. Men vi vedgaar aabent og ærligt, at vi trækker vejret friest og naturligst iblandt dem, der *tør* tro paa deres egen *menneskelige* værdi, og vi hævder vor ret til — under fuldt og frit ansvar for vor egen udvikling — midt i «en hovedstads smagfuldt skjulte og udpyntede unatur» at være os selv — og os selv bekendt i al vor uafgjorthed; vi vil ikke høre til dem, der er færdige, fordi de aldrig fik begyndt; vi vil ikke «hugge en hæl og klippe en taa» af vor menneskelighed for at opnaa en udvortes ligegyldig kristelig uniformitet; netop derfor vil — formodentlig og forhaabentlig — mange gamle «kredsfolk» være blandt de varmeste og mest overbeviste talsmænd for den frihed i vort folke- og kirkeliv, som Grundtvig regnede for uundværlig i alle sine stykker: Samvittighedsfrihed — kræfternes frihed — og den personlige frihed, ɔ: kroppens frihed.

Vi, der væsentlig kommer fra frie menighedskredse, høj- eller friskoler og her fra vor barndom har været indlevet og opelsket i en verden for

sig selv, vi sætter under vort studenterophold i København dette ord af Jakob Knudsen som dagligt «skriftsted»: «Virkeligheden er alle tings prøve», den virkelighed bag realismen, som vi har fundet, og bygger videre paa, og som vi staar ret for — for enhver pris.

Grundtvigske folk har alle dage savnet evnen til at tage *øjeblikkets* virkemidler i brug. Rent økonomisk har dette vist ikke svaret sig. Og inden for «Kredsen» har ogsaa dette i aaret 1919—20 været genstand for drøftelse: «Bør «Kredsen» nu ikke synе mer — i hvert fald sætte præg paa den academiske verden i højere grad end sket er?» Man vil ud fra det foregaaende forstaa, at vi *unge* mennesker ikke føler os kaldede til at give af det, vi ikke har. Vi er her for at spørge, og den, der har et svar, hører vi paa med interesse. Vi hører ikke hjemme paa nogen platform, men paa fri felt; paa aaben mark stiller kæmperne op; ingen begunstiges forlods; det arvegods vil vi have med fra studentertiden, den overbevisning, at den mand eller mening, som falder, fældes af sig selv — i kraft af sin svaghed.

Saadan maa og vil i fremtiden ogsaa en grundtvigsk studenterkreds staa: vi hører ikke hjemme i nogen baas. — Men dermed bortfalder *al* agitation.

Til sidst et par ord om vor slægt og historie. Til dem, der blinde for alt andet bøjer knæ for talmajestæten, vil jeg sige: «Trøst jer! Tallene har til syvende og sidst *intet* at sige; men det er os meget mere at føle os som led i vor folke-udvikling. Vi er nemlig et stort reiseфølge — meget større, end vor beskedne medlemsprotokol udviser; vi har altid hilst paa folk — ja, maaske især dem, der havde travelt med «at køre forbi os til kirke» — med den hilsen: «Godt mot! Du hilste paa fler end mig, skjønt du i skyndingen saa det ej!»

Bag os staar den danske højskole; af dens slegt er vi; rent historisk kan sammenhængen paavises; helt tilbage til 90erne, hvor «Kredsen» af dens historieskrivere nærmest behandles som sagnfigur, og frem til vore dage har lederne og de førende inden for «Kredsen» været mænd, hvis hele syn paa sagerne var højskolenes. En af vore første formænd var *Th. Bredsdorf*, nuværende forstander for Roskilde højskole. Ja, fra højskolen kommer vi, og — mange af os gaar til den; jeg nævner her den umaalelige vinding for alle de cand: theol.er, der efter endt examen blev bænket sammen med deres eget folk og som lærere eller elever paa Askov, Ryslinge, Fredriksborg, Roskilde e. a. fik den egentlige indvielse til deres præstegerning.

Et udtryk for dette nære forhold er vort aarlige sommermøde, der holdes paa en højskole. I aar (3—9 august) paa Vestbirk. Der holdt bl. a. pastor *Oscar Geismar* det foredrag om «Personlig Uro», som findes i «Kirke og Kultur»s augustnummer; her dystede *Eivind Berggrav* med ældre og yngre aargange af «Kredsen» om udgangspunktet for en nyorientering i dette opvæld af nye tider og tanker. I disse 8 dage paa højskole har Kredsen og højskolen fundet hinanden; aaret igennem uddybes bekendtskabet; 1919—20 var højskoleforstanderne *Tormod* og *Eilif Jørgensen* (Høng), *Bredsdorf* (Roskilde) og *Joh. Borup* (København) vore ordførere fredag aften.

Foraar og efteraar tager vi en udflugt til Roskilde eller Fredriksborg højskole, hører et foredrag af forstanderen, tager en sving-om med den kvindelige ungdom og en rask

holmgang «*ex catedra*» med karlene paa skolen, over et emne indledet af en elev eller student.

Men udover dette: har saa højskolen paa nogen vis talt til studenterne? Ja, i høj grad! Naar det fornylig er blevet sagt om «Kredsen», at den — i al beskedenhed — havde sans for spørsmaalet, mod paa at høre «manden» — om han end ikke var indregistreret, — naar vi senere i vort møde med vort arbejde medtog en forunderlig lykkelig tro paa, at «det er aaret, ej ageren, som giver korn» da vil «Kredsen» være den første til at omadressere takken for dette til den danske folkehøjskole. Vi er ikke *en* bevægelse, men bevægelse; vi, der vil vide at skelne mellem liv og leben, er ikke en academisk fraction, men allerhøjst «en grundtvigsk officersskole.» Vi siger med tak, at vi historisk og hjerteligt hører hjemme i den danske folkehøjskole.

Hvad er det saa, der f. ex. 1919—20 har formaaet at samle sindene?

Maa jeg — da jeg forlods ikke tror et udsnit af vor dagbog vil give et fyldestgørende billede af aaret — henvise til «Studenterkredsens Aarbog» — som just første gang er blevet trykt — hujus anni, (faas — a 1,50 kr: hos «Studenterkredsen», Grundtvigs Hus, København K). Men under forhandlinger i Fredagenes løb i det svundne aar: med *borgermester L. Mortensen:* om: «Ungdomsskolen», med *Biskop Ludwigs* om «Præst og Lægmand», med *Kammerherre Schwan* om: «Retsstaten», med *frimenighetspræst Clausen-Bagge* om: «Folekirke og Frikirke», — med fhv. *kirkeminister Povlsen* om «Den kirkepolitiske situation og med *valgmenighedspræst Skat Rørdam* om: «Kristendom og Garantier» har Kredsen erfaret, at vel er der mange radicale — georgister — «liberale theologer» — talsmænd for frikirke og friskole, men side om side med dem græssser — i afgjort fordragelighed og uafgjort spænding — conservative — ortodoxe — talsmænd for det bestaaende.

Det, som holder denne kreds sammen, er, at den har præg af hjem over sig. «Kredsens» folk kommer væsentlig fra grundtvigske hjem ude paa landet, fra kredse, der staar i forbindelse med højskolen eller «De danske Ungdomsforeninger.» Luften og vejrtrækket,» sangen, bringer vi med derudenfra. I øvrigt taler vi — som i et godt hjem — om ait indbyrdes. I den rene og stærke luft gror kun det, som er i pagt med det bedste i os selv og det, der har været det bedste for os fra barnsben. Det er det andet og lige saa væsentlige træk, at vi altid i «Studenterkredsen» fornemmer — for at citere fra samme sted, hvor jeg begyndte — «hjemmets pulsslag i travelheden.»

N. C. Petersen,
cand: theol.
Formand.

København 13—10—19.

Danmarks kristelige Studenterforbund 1919—1920.

Det forløbne aar har gennemgaaende været et fredeligt arbejdsaar, selvom bølgerne af og til har gaat højt. Det har været et politisk og nationalt uroligt aar i Danmark; det har været genforeningens aar, i hvilket grænsespørsmaalet har fundet sin i hvert fald foreløbige afgørelse. Har saaledes national glæde og samfølelse præget den sommer, der nu er gaat, har til gengæld striden været haard og modsætningerne

skarpe i det foraar, der gik forud. Det er der imidlertid ingen grund til at sørge over — tværtimod. De nationale og sociale spørsmaal blev diskuteret med lidenskab blandt studenter, og vi trængte til at faa megen sløvhed og blaserthed luften ud. Og indenfor kirken og i den kristne studenterbevægelse rejstes spørsmaalet om kristendommens stilling til det nationale og sociale med fornyet kraft og fik en aktualitetens interesse som aldrig før. Mange blev tvunget til at tænke selv; vandene delte sig; mange af os vaagnede og saa med undren og glæde hvor dybt rodfæstede i det nationale vi var. En del samlede sig med desto større iver og varme om det program, der var skitseret af kvækeren Hodgkin.

Thi jordbunden var forberedt ved Mr. Hodgkins møder i februar 1920. En kreds samledes til drøftelse af hans tanker om «The Christian as a Revolutionary;» han fik begejstrede tilhængere og bevidste modstandere. Endnu mærkes dønningerne af den strid, han og aarets begivenheder vakte til live. Hvad der i øvrigt vil komme ud af det hele, vil fremtiden vise. Vi maa haabe, at dette mærkelige aar i hvert fald vil faa den danske studenterbevægelse til dybere at fatte den forpligtelse, vi har overfor det folk, vi tilhører, og det samfund, vi er en del af. Det tiltrænges. —

Det bør fremhæves, at aaret har bragt os den genoplivende forbindelse med bevægelsen i de andre nordiske lande, indledet ved det nordiske studentermøde paa Nyborg Strand august 1919. Vi yngre hernede i Danmark var sandt at sige ikke klar over værdien af, at vi hørte med til den nordiske studenterbevægelse. Men nu har vi forstaaet, hvor meget vi har at lære hos hinanden. Særlig har forbindelser mellem Lund og København været livlig. I oktober 1919 var 80 danske i Lund til to dages udbytterigt samvær, og i maj 1920 gjorde Lundenserne gengæld ved et besøg i København.

Studenterbevægelsen i Danmark har ikke altid lige stærkt følt sin forpligtelse overfor den studenterverden, der ligger udenfor forbundets rækkevidde og praktisk talt er ganske uberørt af, ja næsten uvidende om den kristne studenterbevægelse. For tiden har vi et af vore ømmeste punkter her. Vi har ganske vist nu over 1000 medlemmer, (hvoraf dog en del ældre akademikere), men for alle de udenforstaaende, — og det er jo langt de fleste, — gør vi saa godt som intet. Den store byggeplan, der blev undfanget i aarets løb, om oprettelsen af et stort kristeligt studentercollegium og fremskaffelse af større og mere tidssvarende lokaler for forbundet vil, hvis den bliver virkeliggjort, betyde et nyt, stort fremstød i arbejdet og og nye, hidtil uanede muligheder. Men foreløbig maa vi nøjes med mindre. Og vi har da sammen med den store «Studenterforeningen» arrangeret et fællesmøde (d. 25. nov. 1919), ved hvilket pastor E. Geismar indledte en forhandling om «Religiøs uro.» Den meget rummelige sal var stuvende fuld af studenter, der med stor opmærksomhed fulgte aftenens forskellige indlæg. Indledningen er forøvrigt trykt og diskussionen refereret i dette tidsskrifts hefte 1 for i aar, saa her skal blot paapeges, at aftenen viste, at der hos studenter findes en hel del religiøs interesse og megen velvilje overfor enhver livsanskuelse, men trods — eller paa grund af — dette en inderlig ligegyldighed over-

for, ja modvilje imod alle herhenhørende spørsmaal, saa snart de melder sig for alvor og personligt. —

Den almindeligste — og sikkert i høj grad berettigede — klage, der fremføres mod Studenterforbundet paa vore generalforsamlinger og andetsteds, hvor medlemmer kommer sammen, er, at der mangler forbindelse mellem vore ældre og yngre medlemmer, hvorfor de yngre ikke rigtig føler sig hjemme i forbundet. Dette er en alvorlig mangel, som vi bør søge at raade bod paa — dels ved at gøre forbundet hjemligt og hyggeligt, og dels ved at alle faar forstaaelse af, at de selv er medansvarlige for forbundets liv. Det har været ledelsens hensigt at faa samling paa alle de spredte kræfter — herinde, saa de kunde styrke hinanden og arbejde i fællesskab; derfor er der dannet en saakaldt «arbejdskreds» (c. 90 medlemmer), og navnlig er dette formaalet med vort pinsemøde paa Haslev gymnasium (22.—25. maj). Hvad der end kan være tilbage at ønske her, — og det er saare meget, — saa tror vi dog, at der her er gjort en livskraftig begyndelse, at der her er ved at danne sig en kærne af levende mennesker, der kan være den aandelige basis for, at der kan komme bevægelse blandt vore medlemmers store, træge masse, saa bevægelsen derfra forplanter sig videre ud til dem udenfor. Det er vort haab og vor bøn, at dette maa ske. — I denne forbindelse maa nævnes mødet i Roskilde (22.—25. jan. 1920), hvor c. 35 studenter var samlede med en del hjemmeværende missionærer og andre missionskyndige om hedningemissionssagen for at modtage kundskab og inspiration. Mødet lededes paa udmærket maade af missionær C. Bindslev fra Indien, der derefter i foraarssemestret var ansat som sekretær i forbundet, særligt for at vække og styrke kærligheden til ydre mission. —

Vi synes med god grund ofte, at vort direkte kristelige arbejde i aarets løb sætter for liden frugt; der har været c. 250 i bibelkredse, men der er dog ingen grund til at prale hverken af kvantiteten eller kvaliteten. Det, som først og fremmest er vor opmuntring og vor raison d'etre, kunde man fristes til at sige, er vore sommermøder. Der har i sommer været 3 gymnasiastmøder (2 mandlige og 1 kvindeligt) og 2 studentermøder (1 paa Nyborg Strand 15.—21. juli og 1 paa Ry højskole 7.—13. august). Der har været nogen tilbagegang i deltagerantallet (knap 400 paa studentermøderne) maaske bl. a. paa grund af den høje pris. Russerne havde kun adgang til mødet paa Nyborg Strand, hvad der har den fordel, at vi ved programlægningen kan tage særligt hensyn til de yngre studenter; i øvrigt vil enhver, der tænker tilbage paa dette møde, først og fremest knytte det sammen med pastor Fjellbus navn. Mødet paa Ry højskole var genemgaaende søgt af ældre studenter, og prægedes paa den ene side af det internationale, — vi havde dér pastor Berggrav fra Norge, de to amerikanere Mr. Eddy og Mr. Wilder, to kinesiske, en svensk og en tysk student, — paa den anden side af den ægte danske, kristeligt stærke forkyndelse, vi hørte f. ex. fra præsterne Bang, Fogh-Petersen og Ammundsen.

Det her skildrede aar vil maaske paa en udenforstaaende iagttager gøre indtryk af en del spredte og tilfældige tilløb, der ikke rigtig er blevet til noget; og dette indtryk er vel ikke helt fejlagtigt. Alligevel

synes vi, der staar midt i det, sometider, at nye kræfter er ved at arbejde sig frem, og at det gaar fremad mod tider med større samlethed og maalbevidsthed over studenterarbejdet. Gud give os kraft og frimodighed til at tage de store opgaver op, saa vi kan vokse ved dem!

København, oktober 1920.

Tage Schack,
sekretær.

To norske bidrag til årets Studenterhefte måtte utskytes for plassens skyld. Det var en artikkel av professor dr. *S. Michelet:* «Om Nordens andel i grundlæggelsen av Studenternes kristelige verdensforbund: Kr. Mart. Eckhoff og Karl Fries.» — Det annet var en tale på Lillehammermøtet 1920 av *Eivind Berggrav:* «Venskapets sakrament.»

Begge artikler blir trykt i Kirke og Kulturs novemberhefte.

Red.

TAUSHETENS GUDSTJENESTE

Av prof. dr. Rudolf Otto, Marburg.

Forord:

Denne intense artikkel av den 51-årige, nettop fra Göttingen til Marburg kaldede professor i religionsfilosofi (offentliggjort i Christliche Welt 2. september iår) har for oss en dobbelt interesse: en saklig og en symptomatisk. Hvad forfatteren skriver om vor gudstjeneste vil de fleste kjenne sig forfrisket ved å lese, vil glede sig over fruktbare synspunkter, men meget få vil kunne følge ham helt ut, kanskje endog kjenne sig fullstendig fremmede overfor den lutherske filosofs forsøk på å innføre viljesbevisst mystikk i protestantiske gudshus.

Også hos oss er vi inne på en sterkere vurdering av tausheten; den nye alterbok som kommer i høst, vil åpne adgang til stille bøn istedetfor klokkerbøn. Det er et svakt forsøk i den av forfatteren antydede retning.

Men selv i de momenter — mot slutten — hvor vi minst kan følge forfatteren, har hans glødende entusiasme et for vor tid eiendommelig klangpreg av inderlighet, hengivelse, overgivelse, som kirken ikke *kan* la alle de andre samfund og retninger alene om å stelle med. Den nøkterne rasjonalismes dage er talte. Ikke bare i denne artikkel ropes der på plass, gudsttjenstlig plass for det uutsigelige.

Red.

1.

Hellige taushet, av stillhet født,
Sluse er du for dypets flod.

Disse verslinjer skriver sig fra et kvekerskrift om *Silent Worship*, den tause gudstjeneste slik som den i kvekerkredse har vært praktisert like fra George Fox til vore dager. Det er den åndigste form for gudstjeneste som nogen gang er brukt. Den eier et moment som ingen gudstjeneste skulde mangle, men som er ilde behandlet av den protestantiske kultus. Vi burde lære på nytt av kvekerne å gi vor gudstjeneste tilbake en vigsel som den til sin egen skade har tapt.

Den kultiske taushet kan være av tre slags: den religiøs-sakramentale taushet, den forventende taushet og den forenende taushet.

Den *religiøs-sakramentale* taushet er antydet i psalmeordet:

«All jorden være stille for hans ansikt». Det er ikke bare hos Israel, men også ellers hos folkeslagene at vi kjenner slike store stilhetens akter. De er de sakramentale høidepunkter i gudstjenesten, de betegner det øieblikk da guddommens nærvær opleves, hvor Gud er «midt iblandt oss». Alt det forangående i kultusen er bare en forberedelse som sikter på det øieblikk om hvilket det gjelder: «Det ufattelige — her blir det virkelighet». Ti alt det vi tidligere bare besad i svak tilnærmelighet, som ønske og streben, nu trer det frem som en levende akt: oplevelsen av det overjordiskes nådesnærhet, Herrens komme til sitt folk. Når slik det ufattelige blir virkelighet, kalder vi det sakrament. Derfor er en slik taushet sakramental, fordi den ledsager oss, forbereder oss til et sakrament. Israel hadde denne sakramentale taushet i sin kultus. Den romerske Messe har det i forvandlingens øieblikk.

Den *forventende taushet* har på en måte en annen mening enn den sakramentale. Når kvekerne kommer sammen, har stillheten først og fremst det ventende preg, og er av en dobbelt verdi. Først gir den fordypelse, løser sjelen fra de mange ting, de spredte ting og samler den om det indre. Men derved — og dette er den annen verdi — beredes man til griffel for den store hurtigskriver, til en spendt bue for den ventede skytte, til avstemt lyre for de guddommelige grep i strengene. Derfor er denne taushet ikke den «store», guddomsnærværets taushet, men den forventende frem mot den kommende og mot den stund da ånden ridser sin tale som runer i sjelens bund. Men denne ventende taushet går over i den sakramentale.

Det kan vistnok inntreffe at Silent Worship blir *stum* tjeneste — åndens *tale* uteblir. Man går da fra hverandre som man kom — uten å ha hørt hverken formaning eller lovprisning. Men like vel er det ikke dermed avgjort at høitideligheten behøver å ha manglet noget: ti tausheten kan være blevet sakramental. I stillheten var det evige nærværende og i sitt nærvær merkbart uten ydre ord. Den ord-løse høitid blev til sakrament.

Både den ventende og den sakramentale taushet møtes og fullendes i *den forenede*, i fellesskapet, «kommunionen». På to måter er taushetens gudstjeneste en kommunion — en fellesakt og en skaper av fellesskapsfølelse — nemlig først som en indre ening, et samfund med den usynlig nærværende, og der-

næst som de manges ening i mystisk gjensidighet sig imellem og med den evige.

I dette stykke er der et tydelig slektskap mellem to ellers polært motsatte former for gudstjeneste: kvekernes andakt og katolikernes Messe. Begge er religiøst-sakramentale høitideligheter, begge er «kommunion», begge sikter ikke blot på å virkliggjøre Guds nærvær, men også på mystisk samfund.

2.

Slik som kvekerne praktiserer taushetens tjeneste er den ikke mulig i en «kirke», i ordets vanlige mening, men bare i et fortrolig, tett sluttet «åndens broderskap». (Give Gud at der engang kunde opstå et sådant mellem oss, ikke som en særkirke ved siden av de andre og ikke som en sekt, men som en kreds av inderlig forbundne entusiaster som vilde gjenfinne urkirkens urbesiddelse: ånden og dens syvfoldige gaver).

Endnu mindre enn å efterligne kvekerne, vil vi i den protestantiske gudstjeneste kunne opta den sakramentale taushet i den katolske Messes form. Alt som i vore dage sikter mot dette, går feil. Ganske visst, nadverden er høitideligholdelsen av det som hendte på Golgata. Og begivenheten der er den enestående guddomsbegivenhet i verdenshistorien: guddomsnærvær i høieste form. Men nadverd er *ikke* «Messe», og Messen er en fordreielse av nadverdens ekte skikkelse. Kristi nadverd er efter sin oprindelige skikkelse og sin innstiftelse slett ikke en offentlig rituel handling og endnu mindre noget drama som kan gjenopføres av en eller flere prester for en tilskuerskare, men derimot et zart mysterium i den engere broderkreds, til særskilt tid og sted, og en ting som skulde være i dobbelt forstand sjelden. Den burde i protestantisk gudstjeneste skilles ut fra den regulære, fra massegudstjenesten, og forlegges til særskilte høitideligheter om aftenen eller i nattens stillhet, den skulde utfries av den tilgrodde masse- og vanepraksis og bli det intimeste som kristelig kultus i det hele kjenner.

Men man kan jo på annen måte gi den vanlige søndagsgudstjeneste en høitid, en vigsel som den nu ikke har, idet man skaffer den et høidepunkt av taushetens tjeneste, sakramental og forventende, og i det minste for de mere øvede også forenende. En taushets- og vigselsakt i enkel enfoldighet og ren åndelighet, dypere sakramental enn den av mange i vor tid

tilbakeønskede Messe. Man behøver bare å følge den anvisning som ligger i Taushetens tjeneste.

Hvad er kjernen i det sakramentale? Det er, som en engelsk høikirkelig har sagt: *real presence*, det virkelige nærvær av den oververdslig-hellige selv, for at vi kan tilbede, få samfund med, gripe og tilegne oss det guddommelige. Bare en kultus som byder oss og fører oss til dette mysterium, er fullkommen, og alene en sådan kan i lengden tilfredsstille et religiøst gemyt. Og fordi denne ting kommer til kort i vore vanlige gudstjenester, ser vi idag igjen — begripelig nok — alle slags «høikirkelige», «ritualistiske», «sakramentale» bevegelser som urolig rykkende utbrudd iblandt oss.

Men — vil mange spørre — er der da noen mening i å spørre efter «det guddommeliges nærvær»? Er ikke Gud «allestedsnærværende» og alltid og til alle tider på et hvert sted «virkelig tilstedeværende»?

Slike anskuelser foredrages blant oss som den største selvfølgelighet tiltrods for at de står ganske i strid med den religiøse oplevelse og vilde antaste dens ekthet, ja så skarpt at man kunde fristes til en gang å fordriste sig til med Luther «å gi de grove esler grove forargelser å ete.» Og så sier vi: denne lære om Guds «allestedsnærvær» — som om han av sin natur blev tvunget til å være alle steder til alle tider som en naturkraft i rummet — er en spekulerende metafysiks koldsindige påfund som skriften ikke kjenner noget som helst til. Den kjenner ikke noen «allestedsnærværelse», men den kjenner en Gud som er der *hvor han vil være*, og ikke der hvor han ikke vil være, den mobile Gud som ikke er noget allesteds utbredt vesen, men en ophøiet uforklarlighet, som kommer og går, nærmer sig og fjerner sig, som har sin tid og sin time, og hvis nærhet og fjernhet kan regnes i mange grader. Han kan være oss «nærmere enn vår egen sjel», og kan være de tusen mile borte fra oss. De timer da han «kommer», da han «besøker» sitt folk er sjeldne høitidsstunder, som i hovedsaken klart adskiller sig ikke bare fra den jevne hverdag, men også fra den rolige tillidsfulle tro, som de fromme alltid har, om å leve for Guds ansikt. Dette er det åndelige livs høidepunkter. De ikke bare *er* sjeldne, men de *må* være sjeldne, av hensyn til oss. Ti ingen skapning kan bære majestetens fulle nærhet, i dens salighet og i dens gru, ofte eller lenge. Men de må dog til sine

tider opleves; ti de er sølvglimtene fra vår barndom, deres fullendelse, og eier salighet og løsningskraft. De er det sande sakrament. En gudstjeneste som ledet oss frem til dette mysterium og denne nåderike hendelse, vilde være den sanne gudstjeneste.

3.

Kan en gudstjeneste dette? Kan vår protestantiske gudstjeneste det? Ja, jeg tror den kan. Gud kommer bare når og hvor han vil. Men han vil komme på ekte påkallelse og efter inderlig beredelse. Og begge disse ting står til oss, eller i gudstjenesten står det i den fintfølende, ledende liturgs hånd, hvis han kjenner den høie kunst å forme og bøie prekenen, sangen, bønnene slik at sjelene gjennem en fin rytmisk veksel av stigende og igjen frigjort spending, fulgt av en atter høiere spendingsgrad blir ført frem til ening og drages dypt mot det indre; den forenende bøns andakt så sterk at den blir tvingende i sin makt overfor Ham som gav løftene, så at tilsist i sakramental og enende taushet Herrens Tilkommelses Sakrament erfares.

Og alt dette vilde kunne skje i enhver form av protestantisk liturgi, «reformert» så vel som «luthersk». For mig som lutheraner kunde den ydre anordning tenkes omtrent således:

Den første del av gudstjenesten skal uten videre omsvøp gå løs på prekenen og slutter for denne dels vedkommende med en kort salme og postludium. Bekjentgjørelser og annet fra kordøren skaper derpå en hvilepause og danner en tydelig avsats ved overgangen til gudstjenestens annen del.

Denne annen del må være sammentrengt, men absolut ikke noget anhang eller nogen avsluttende del av den forangående, men et nytt høidepunkt, stigende i forhold til det første. Det skal være en tilbedelsens akt, dens fullendelse skal være den sakramentale feiring av Guds nærvær i tausheten. Mot dette mål går sindet ikke frem i like opadstigende linje, men gjennem stigen og synken, høide og dal, sterkere og igjen svakere anspendelse av gemyttet. Bønnene skal ikke være «kirkebønner», de skal formes særskilt for hver høitid, gi rum for den frie såvel som for den rituelle bøn, skal fordeles på presbyter, diakon og paa tilsvar fra menigheten, skal ha avsatser, mellemrum, skal veksle mellem messe, sang og lesebønner, skal ikke være en lang departemental skrivelse til Gud, men frembære en krans av åndelige ofre.

Hvor den enkelte mangler de gaver som trenges til en slik ledelse, skal de gamle bønnens mestere tre til med deres verker. Bønnens eiendommelige kunstdiktning skal fremelskes og gives frihet; den er jo en parallel til den religiøse salmepoesi og beror bare i endnu høiere grad enn den på inspirasjon og særskilt nådegave.

Tilbedelsen begynner med en sterk sindets anspendelse: med prefasjonen, som i sin oldkirkelige mening hentyder til det særegne ved høitiden. Dens stemning toner med som undertone i de følgende dele, hvor andakten forløper mere stille og mildt. Sindet utvides og finner igjen sig selv. Den sungne bøn viker her for den fremsagte bøn. Men så stiger det hele klippesteilt opad: mangfoldigheten svinder, bønnen blir ren tilbedelse, sindet fatter sig sammen i knyttet kraft til anropelse, til sakramental påkallelse, det vil si vigslet bøn om den Eviges komme og nærvær på dette sted til denne time i kraft av Hans forjettelse: «Herren er nær hos alle dem som kaller på ham i sandhet.» (Ps. 145. 18).

Derpå følger den ophøiedes ord:

Kom nær til mig, da kommer jeg Eder nær.

og forkyndelsen:

Herren er i sitt hellige hus,
All jorden forstummer for hans ansikt.

Menigheten kneler ned og der hersker fullkommen stillhet til klokkens 3 bedeslag har lydt.

Slik taushet vil for den endnu uøvede forløpe som et ophør av ydre ord og ydre opmerksomhet, men med tale i det indre som bøn og hengivelse til den Nærværende. Men efterhvert øves man i tausheten. Til den ydre taushet kommer den indre, sjelens fullkomne sabbatshvile og stillhet, alle krefters forsenkelse i den evige grunn, den store enings ophøiede under.

Når bedeklokken har slått det siste slag, reiser menigheten sig, og i Guds nærvær frembærer den til ham den helligste offergave: bønnen Fader vår. Presten synger de, og menigheten slutter med salmen: «Jeg har fra det fjerne seet din trone».

Dermed er sakramentet tilende. Den hele gudstjeneste slutter nu med takkekollekt, hilsen og velsignelse og en fulltonende slutningssalme.

Marburg. *Rudolf Otto.*

«KRISTELEG INTERNATIONALE»

Frå stemna i Bilthoven (Holland).

20—28 juli 1920.

I tusund av år har Holland ført sin strid mot havet. Nærpå halvparten av landet ligg lågare enn sjøen, ligg i endelaus krig med havet; lyt berga seg i veksande, vedhaldande modig uppreist mot valdsmakti derute, som vil riva og rana det som kjærleik og kultur har bygt upp.

Rasande villt er havet i sin gir og sitt hat, lurande lumsk og hemnfust. Kven kann våga stå i ein strid mot havet?

Djerve vesle Holland, som enno i dag fylgjer ordtaket til Vilhelm den tagalle: «Eg vil halda ut» — du som vann deg von av dine usigrar og djervare tilsprang frå fall og tap, trauste trugne fylking for fridom og tru — eit symbol er du, ein lysande lovnad og uppsong for alle som kjempar mot havet.

For no reiser seg villt eit anna hav, av urett, naud og jammer, av rykande hat og hemn, forskræmande i sitt velde, gløypande inn yver heimar og samfund som eit villdyr.

Og her er dei som ligg i kvassaste strid mot havet, mot tynande vald og urett, mot drepande hat og den store vonlause liding, folk som «vil halda ut».

Som no desse 64 utsendingar her i Bilthoven, komne saman frå 17 ymse nationar, frå Amerika i vest til India og Japan i aust, frå vinterlandi i nord til Afrika i sud. Midt i dette Holland, i ein liten villaby millom kjempebøk og låg furu, har dei slått seg ned for ei vika i eit «brorskapshus», sjølve ein liten brorskapsfylking i strid mot havet, det rædsletunge, trugande, ustyrlege hav.

Alt i sitt fyrste møte seier dei ifrå kva dei vil, stakar ut framgangslinene for striden:

1. «Guds huslyd i verdi er einaste ein; ikkje på nokon måte er me med på, at han vert uppkløyvd i parter, som innbyrdes tyner kvarandre, anten det er nationar, folkeslag eller klassar.

2. Det mål me har for auga, kann aldri helga dårlege medel. Metodar som tyner personlegdomen, soleis som krig, kann aldri skapa fridom eller rettferd.
3. Jamvel når staten kallar til tenesta, er me som kristne ikkje nøydde til å slå av på våre plikt-ideal; men me tener folket vårt best når me fylgjer samvitsrøysti og tek fylgjene, kva dei so måtte vera».

I sanning — ikkje ufårlege princip, desse her, og mykje på tvers av havet. Som å reisa sterke vollar mot sjø-flodi, stengja ville valdsmakti ute, jamvel ved å kasta seg sjølv i gapet, når storflaumen truga med å bryta igjenom alle demningar og dike. For visst er dette ein liten flokk. Men klittane som vernar Hollands kyst mot havsens velde, vaks fram av yrsmå, aukande sannkorn med vesle marehalmen som binde-von. Og stor var heller ikkje den flokken som fyrste gong i Kristi namn steig fram mot syndehavet. No som då vil dei ein revolution i riket av denne verdi, men ikkje med vald og tvangsferd, men gjenom tenande kjærleik og — martyrblod.

Lidinge-elden er gudgjevne vakt
um det som skal vara.

*

So set dei seg ned for å høyra meldingar frå dei ymse land um von og vegar for striden, kor langt dei er komme og kven dei har med og imot. Det er den same sorgtunge saga alle stader, varslande framgang gjenom liding:

I alle land har krigen skapt uvilje mot militarismen og auka talet på militær-nektarar. Diverre kunde dei ikkje rekna heilt med arbeidarrørsla. Visst var ho i mot international krig som fyrr, men dei fleste stader vilde ho bruka vald og militær-tvang, «proletariatets diktatur» i lønsstriden. Arbeidarane sjølve var lite huga på dette, men det kapitalistiske klassesamfund vilde med våpenmakt slå proletar-rørsla ned og tvinga den til å svara med same våpen. Ogso millom arbeidarane var det mange militær-nektarar, men sjeldan av religiøse grunnar. I Frankrike hadde dei nett støytt ein ut av arbeidarpartiet av di han vilde vera ein kristen.

Men «havet» viste tenner og reiste dynningar imot. *Pressa,* særleg den borgarlege, vilde ikkje gje spalterom til ei slik pacifist-rørsla, som gjorde det noverande samfundsvern utrygt. *Kyrkja* — ja tenk kyrkja — fann rørsla for individualistisk og samfundstynande, for nærgåande mot styremaktene. *Staten* heldt

den revolutionær og svara dei fleste stader med fengselsstraff. Værst var det for tidi i Amerika. Der var det korkje prentetale- eller forsamlingsfridom for pacifistar av dette slaget. Der hadde den anglikanske kyrkja drive det so vidt, at eit bispemøte hadde avsett ein biskop, einast av di han preika mot krigen. Å, du Kristi kyrkja, kor lenge skal ein verta skamraud for ditt store svik!

Men høyr no på denna mann frå *Irland*, englendar av ætt, men irsk i hugen og sekretær for «the Fellowship of Reconciliation», «forsonings-laget» i Irland. Han fortel um den store nationale kamp i landet. Dei hadde vona hjelp frå Amerika og Tyskland på fredskonferencen, men vart stygt svikne. So laga dei sjølve sin «Dail Eirean», sin irske republik, ein levande realitet midt inne i det britiske rike, utbygd med præsident, parlament, statskasse, domstolar; 50 000 engelske soldater freistar fåfengt å hevda engelske lover. Det irske folk veit dei har ein innsats å gjera i verdi, men *ikkje som engelskmenn*. «Me ynskjer ikkje å koma inn i handelsåndi; me vil ha fred til å stella våre eigne ting, dyrka vår jord, vår kunst og vår religion», — seier irane.

Når no lemene av «forsoningslaget» seier: alle dei gamle metodar til å frigjera folket har misslukkast, no står Jesu metode att — so svarar Sinn-feinarne: «Det er ogso vår metode». Irane er av natur og tradition djupt religiøse og antimilitaristiske. Dei hatar ingen, ikkje englendarane. Det er det engelske styret som tvingar folket inn i krigen — og *hatet*. «Men» — seier irane: «Gud er større enn det engelske riksstyre. Eit døme:

Ein heil hop irar var fengsla utan lov og dom. Sume av dei gjorde hungerstreik, men styremaktene vilde ikkje gje seg og dei heldt på å døy. Då gjekk heile det irske folk til eit par dagars generalstreik. Rundt fengslet stod soldatar med maskingevær, 6 «tanks» o. s. b. Utanum ti-tusindvis av civile, men i absolut ro. Då seier ein: «Det er ikkje råd at Gud kann lata desse fengsla menneskje døy». Og ein annan svara: «Kom, lat oss be» og byrja med sin rosenkrans. Ein heil dag stod denne velduge folkemassen der bedande — eit syn for jord og himmel korleis ein revolution utan vald går for seg, eit syn meir verdt i denne tid enn alle dine business og ditt ovmodige imperium, John Bull! Um kvelden gjekk dei rolege kvar til sin heim. Næste morgon var maskingevær, «tanks» og soldatar burte. Fangane slapp ut og inkje den minste skade gjort i nokor leid. For visst er det von for deg, Irland.

Me vil og høyra kva mannen frå *India* har på hjarta; eg trur du treng å tenkja vel yver det, du kristne Europa idag.

India — det same gjeld Kina — er av instinkt og religiøs tru pacifist. For yver 3000 år sidan kom freds-idealet fram i vår gamle bokavl, seier inderen. Den gamle indiske pacifisme var heller negativ, asketisk, resignerande. Den budhistiske og jainitiske freds-rørsla er positiv og går so vidt at den forbyr å taka noko liv. Freds-rørsla er so ålmenn, at det trengst ikkje nokon organisation for den i India. Det er det kristne vesten som tvingar krigssynet og militæråndi inn i India som i Kina. England lærer dei indiske folk upp i krigar-handverk og hentar India-sønene heim til Europa, plent som Frankrike gjer med dei afrikanske soldatar. Japan har alt lært av vesten. Sigeren yver Rusland har gjeve militarismen vind i segli. India står på krossvegen. Skal det verta godkjent av vesten, må det verta ei militær-makt, men då vert det kann henda ikkje godkjent av Gud. Det kristne Europa har vore på vegtskåli der aust og vorte funne for lett: «Er de i grunnen kristne»? spyr India.

Men India treng so mykje meir til sjølve Kristus, hans ideal og hans metodar. Det er eit av dei største mistak vesten har gjort — seier inderen — *at det har trutt å nå Jesu ideal ved andre metodar enn hans eigne.*

Melding etter melding kjem fram og let etter seg ei sår kjensla av kor lite verdi har fata både av Jesu ånd og arbeidsmåte. Men det ljosnar av ny dag alle stader. I alle land held ei kristeleg pacifist-rørsla på bryta fram, i små og skilde lag, men med stor verknads-radius. Dei er alle i nær slekt med Bilthoven-rørsla. Mest alle stader har kvækarane vore vegbrytarar for rørsla med sitt storlagde kjærleiks-arbeid i dei krigførande land. Freds-rørsla har fått ein plass i den kristelege og kyrkjelege forkynning som aldri fyrr.

Modig difor, du vesle fylking og alle som har godhug for deg! Det inste i tilværet er med deg, lit på deg og treng deg — inn til den dag då «havet» med sitt vald og si gruvelege naud ikkje skal vera meir.

*

Men ikkje var dei komme saman, desse 64, einast for å høyra um det som var og som er. Deira augo er vende frametter mot nye vegar og ei ny tid.

Dei er alle bundne til Jesus Kristus, ikkje i dogmatisk einskap, men i avgjort lydnad mot hans ånd i samvitet. Dei er alle samde um at krig er imot Kristi ånd. Dei vil ikkje bruka tvang eller makt, jamvel ikkje mot dei værste krenkjingar. Jesu bergpreika tek dei for fullt ålvor, og hans kjærleiks-liding på Golgata er den klåraste framsyning av den arbeidsmåte dei einast godkjenner. Kjærleiken er den største revolutionære kraft i verdi. mektig til å sona dei stridande, bryta stengsler, vinna yver urett og vondskap — kjærleiken soleis som Jesus synte han.

Men korleis gje Gud det som er hans, og keisaren, d. v. s. staten det som han skal ha? Kva skal t. d. ein statsembetsmann gjera, når embetsplikt og samvitskrav kjem i strid? Skal han roa seg med, at kollektivmoralen, parti- og samfundsmoralen altid må liggja nokre steg attanfor individ-moralen hjå dei lengst komne og mest vakne? Soleis som det vart fortalt um ein prest som var militærnektar og hadde vore i fengsel for det, men no hadde slutta seg til proletarane og deira valds-politikk. Han forsvara det med, at han som kollektivt individ laut finna seg i valdsferd, inntil partiet, samfundet hadde nått til same røynsla og syn som han i sitt einskild-liv.

Denne skilnaden hadde ingen talsmann i denne flokken. Vel visste dei alle, at bergpreika aldri kann verta social lov, då ho krev eit nytt sinn som ikkje alle har eller vil ha. Vel laut dei og minnast, at stat og stat var mykje ulike umgrep i dei ymse land — alt etter dei historiske og nationale tilhøve.

Likevel tyktest alle vera klår yver at den noverande stat var for mykje omnipotent. Ein ny stat vilde til, ein som ikkje brukte vald mot samvitet og åndsfridomen. Det høyrde med til den kristne kjærleikstenesta å forma nye mål for staten, eit retssamfund som kalla evnene fram til meir sjølvhjelp og gav kvar einskild personlegdom høve til å utvikla det beste i seg. Den politiske veg fram til ein slik ny stat, fekk kvar velja ut frå sine livshøve. Som kristne høyrde me fyrst og fremst heime i Guds rike og måtte i all vår ferd retta oss etter lovene der — ikkje etter statens. Einast soleis vinn kollektiv-moralen framyver mot Kristi ideal og umskaper samfunds-formene.

Di gjeld det å trengja lenger inn i det ævelege, vinna meir innsyn i Guds vilje, og so fylgja den utan avslag, jamvel um den skulde føra oss i strid med staten og laga eit Golgata i moderne form.

*

Mot ein ny tid såg dei fram og eit nytt samfund.

Det noverande samfunds-system, der nokre hadde for mykje og andre for lite, var beint imot Kristi rettferds- og brorskapsånd. Men korleis skulde ein koma fram til ei rettare utskifting av eigedom? Det var eit brennande og mykje flokutt spursmål, og ulike meiningar kom til orde.

Det var dei som meinte at den fyrste kyrkjelyd hadde peikt ut vegen. Den store ulukka kom då Krist-kyrkja fall ifrå den kommunistiske praksis. Vil me eit nytt samfund, må me so visst ikkje byggja på det gamle grunnlag: egoismen og privat kapitalismen. Kva kom alle krigar av? Var det ikkje for å vinna og verna eigedom! Freden kann einast sikrast på den måten, at ikkje noko land har interessa av å røva eit anna land, av di eigedomen høyrer til alle.

Andre heldt fram, at det private tiltak kunde somna av i eit kommunistisk samfund; at det ikkje var privat eigedom i og for seg som var det vonde, men *kapitalen,* den eigedom som vart nytta til profitt, til eigen bate på kostnad av andre sitt arbeid.

Spursmålet um kven som skulde styra med den eigedomen som burde vera sams for alle, var heller ikkje greidt. Sume meinte det var eit internationall spursmål, etter di det var heile ætti som saman åtte alle råstoff og all «kapital».

Men samde var dei alle um at det noverande samfunds-system hadde spela upp; at den kapitalistiske samfunds-skipnad med sine urettferdige sociale tilstand og sin beiske klassestrid var ukristeleg. Det tedde mest nake fram i dei krigførande land.

Nyleg hadde ein kongress på 6 millionar tyske arbeidarar («dei uavhengige socialistar») utarbeidt ein stor plan i alle detaljar: samman med sine arbeidskameratar i Frankrike vilde dei gå til dei øydelagde strok i Frankrike og byggja dei upp att ved sams arbeid, dei vilde jamvel taka dei naudsynlege material med seg frå Tyskland — alt på det vilkår at det soleis uppattbygde (hagebyar, fabrikkar, gruver o. s. b.) ikkje kom i hendene på kapitalistar til profitt-jakt, men vart fransk folkeiga. For ein herleg, heroisk offerhug og næstekjærleik låg ikkje gøymd attum denne plan! Men då kongressen vilde gjera han kjend, vart kapitalistane fælne og fekk riksstyret til å forby det!

I Frankrike kom nyleg ein av arbeidar-førarane att frå Amerika med ein liknande plan og dertil alle dei pengar som vilde til. Dei var gjevne av arbeidarar der burte på det vilkår, at arbeidet skulde utførast av franske, organisera arbeidarar og eigast av

folket, ikkje av privat-kapitalistar. Denne mannen sette det franske riksstyret i fengsel, under eit eller anna påskot, og ingen ting er gjort med planen. Kapitalistveldet er seg sjølv likt i alle land!

Det store berande kristne grunnsyn på eigedom er dette, at Gud er den einaste som har absolut eigedomsrett; me er berre hushaldarar. Jamvel frå reint verdsleg synstad eig me sværande lite. Det meste av det me brukar kvar dag, har andre laga. Me lever av andre sitt arbeid og dei av vårt. So er me då ikkje eigarar, einast brukarar.

Kva vil no desse folk frå Bilthoven gjera for å få eit betre samfund?

Sjølvsagt vil dei alle etter evna lindra naud og liding, freista gjera godt att det «havet» har tynt og tert, og vera kvar i sin vesle krins ein kommunistisk bacille, eit levande prov på kristeleg brorskap. Den logiske konsekvens av kristendom er å dela sitt gode med sine brør, friviljug armod fylgde Frelsaren i hans liv, er mykje i slekt med åndi hans; det syner kyrkjesoga frå tid til tid. I Tyskland er det no ein organisation med det program (deira organ er «Das neue Werk»). Som einskild kristne kann me og motarbeida all produktion som ikkje er nyttesam. «Me må ikkje bruka luksus, so lenge nokon svelt», sa ein av utsendingane.

Men all denne personlege einmannskjærleiken er ikkje nok for dei, som fører den tunge strid mot «havet». Dei vil meir enn olmose og hjelpande hender. Dei vil ha dei urettferdige samfundstilstand burt. Jordi har nok for os alle; me treng ikkje vera fatike nokon. Når Guds rike kjem soleis som Jesus såg det, skal det ikkje vera fatigdom lenger. Men då me ogso arbeida i denne leid. Dei kristne må inn i *politikken* med Kristi rettferds-tanke og brorskapsideal — ikkje berre preika for folk at dei skal leva som gode menneskje, men og skapa slike livskår at dei kann verta gode menneskje. Me må reisa eit radikalt socialt program i Kristi ånd og få burt den kapitalistiske utbytingi av arbeidarane. Me må ikkje tola lenger at menneskje vert medfarne og utnytta til profitt som var dei ei handelsvare og ikkje udøyande sjæler, og våre jamstelte brør.

* *
*

Dei har eit positivt, byggjande program, desse vener av Bilthoven-rørsla, av ein «*Kristeleg international*» — og dei vil forkynna det både i ord og i dåd.

Fyrst vil dei no få «forsoningslag» eller brorskapslag med dette program i alle land. Til no er det berre tri nationale lag med i denne kristelege international, det engelske, amerikanske og hollandske. No vil dei ha det svenske «Förbund för kristet samhälsliv» (skipa i 1919) med, og vonar til næste aar å få eit tysk lag istand, kanskje eit japansk og eit norsk. Dei nationale lag fær so leggja sin arbeidsplan kvart etter sine tilhøve.

Men internationalen har sitt sæte og sekretariat i Bilthoven og sitt organ i «*Den kristelege international*», som kjem ut i so mange sprok som råd er, og so tidt det har noko på hjarta. So gjeld det å skapa ein propaganda gjenom bøker og blad, gjenom møte ved universitet og i industricentra, gjenom internationale konferensar og samarbeide med alle organisationar i slekt med denne, t. d. fredsliga'arne og dei internationale kyrkje-organisationane.

Dinæst vil dei taka upp uppsedings arbeidet og driva skulepolitikk. Krigssynet og klasse-synet må ut or skulen; barna ikkje uppsedast til det og det stand, det og det statsfyremål, men einast til å verta gode menneskje. Lærebøkene må reviderast, særleg historiebøkene. Til å leida denne internationale pædagogiske propaganda treng dei ei permanent nemnd, som skal samarbeida med dei nationale freds-lagi millom lærarane.

Endelig vil dei bringa praktisk hjelp til slike plassar der naudi er mest skrikande. Dei har lært av kvækarane at offerglad kjærleikstenesta opnar hjarto og bryt ned harde murar av hat og hemn. Her var nok å ta til med. Særleg fortvila og litet kjent var tilstandet i Albania og Armenia. No vil dei få istand eit upplysningskontor for verdsens naud og ein international orden for tenesta. I den orden skulde alle dei melda seg inn som i Kristi ånd vilde gjera praktisk og personleg arbeide for å lindra naudi og lidingi i verdi. Dr. Hodgkin og frua, som har vore missionærar i Kina, vilde no reise til Kina, Japan og Korea for å sjå um den kristelege international kunde få gjera noko kjærleiksverk der aust.

Og soleis vil då denne «kristelege international» vekkja og inspirera alle kristne til tenande Kristus-kjærleik og vera det vakne samvit, som sa ifrå til verdi um dei svarte punkt og den beste hjelp til å verta dei kvitt.

Men var det no verdt å setja namnet «kristeleg» upp på denne vene rørsla? Det hadde fått so stygt eit ord på seg mange stader; det førde tanken inn på den officielle kyrkje-kristendom, som signa krigen og kapitalist-veldet og berre møtte hån og vanvyrdnad i vide krinsar.

Likevel: det namnet vil dei ha yver striden sin. Utan Kristus ingi bergingsvon for ætti. Og var namnet hans misbrukt og mistydt — for ei tvingande plikt var det vel ikkje då å løysa det ut att or forvrenging og vanvyrdnad, og lyfte det på nytt yver ætti som det fagraste framgangsmerke!

* *
*

Som ein systkinflokk lever dei isaman her i «brorskapshuset», desse 64. Etter tur og utan umsyn til alder og yrke gjer dei tenesta ved måltidene, dukar bord, vartar upp og vaskar etter maten. Den kristne kjærleiks-ande er sterkare enn all motvilje frå krigen, alle racemotsetnader, all gamall urett. Her er Guds huslyd saman i fred og semja og stor kjærleik: tyskarar og franskmenn, englendar og irar, japanesar og amerikanar. Her er dei alle saman samde um aldri å bera våpen mot menneskje eller bryta brorskapen, og dei har lært å be for sine fiendar, jamvel for dei som hadde gjort største uretten og ført folket ut i hjarteskjerande naud. Deira hjarta er hjå Kristus, deira kraftkjelda er bøni. Kvart møte byrjar og sluttar med stille bøn. Den siste halvtimen av kveldmøtet er vigd til stille andakt, uppbyggjing og bøn. I fullt ålvor trur dei at Gud er vår far og me alle born hja han — sjå der kjelda til einskapen og systkin-kjensla.

Samstundes er det ein djup vyrdnad for den einskilde personlegdom, for retten og fridomen hjå kvart einmenne — ja kvar nation og — til å vera seg sjølv, til å velja sine synsmåtar og bera dei fram frihuga. Vyrdnaden og retten og verdet åt einmennet er Kristi program og ligg til grunn for protesten mot klasse-utbytingi, krigen og alt valdsherredøme. Her på møtet viser det seg i den store fridom under ordskiftet. Kvar individualitet og kvart temperament fær koma til orde, og her er i so måte sterke motsetningar og stor ulikskap — i lynne, i utvikling og livsyrke, i tru og meiningar. Her er stemningsmenneskje burt i mot mystisisme og panteisme, tankeklåre, logiske hovud

og praktiske viljemenneskje. Rolege, tunge, ålvorlege nordbuarar og livlege, eldfulle, lett-kveikte sudlendingar. Nyktert ordskifte, og akademiske innlegg saman med sterke stemningsutbrot og folketalar-agitasjon. Ingeniørar, medicinarar, kunstnarar, skulemenn, prestar, forretningsfolk, lærde professorar og doktarar og ulærde lækfolk; katolikk og protestant. Her er det fridom for alle, av di Kristi kjærleiks-ande er det sterke einskaps-band millom alle.

Og som ein sit der og fylgjer ordskiftet og samtalene, kjem det yver ein ei sterk kjensla av *ei ny tid* som er i kjømdi; eit umskifte som bryt seg fram i alle samfund, vinglande, leitande, lengtande etter nye former. Me her uppe i Nordlandi har sete i vår lune vik og set på storstormane derute, høyrt um revolution og avrekning med det gamle, mest som eit noko illvore skodespel, der me sat i god ro og hadde vårt på det turre. Her heime sat det gamle trygt; det var berre nokre ordrike bråkande bolsjevikar som gjorde kvalm i gata.

Men her er komne folk, som sjølve har stade midt upp i lidingi og himmelropande naud; som av eigi røynsla har set, koss den gamle kyrkjekristendom og det gamle samfunds-system har spela upp, folk som står midt uppe i revolutionen, i samanbrotet av det gamle, i det æsande, vildrande, kaotisk leitande framstøytet mot eit nytt samfund.

Lengten etter ei ny tid med reinare liv og større rettferd, meir kjærleik går som ein elding gjenom store hopar av ungdom i alle land. Gripande er det å høyra um den tyske «*Jugend*-rørsla», som vil burt frå chauvinismen og lygni og yverkultur attende til eit reinare og sannare liv i saman med naturen, mykje i slekt med kvækar-rørsla og vil som den sameina den personlege fridomen i Gud med det innarlege samfund med andre — i slekt og med den russiske ungdomsrørsla, som samanlikna med kvækar-rørsla er reint kaotisk, men umedvite strir seg fram mot det same mål («den russiske openberring av Kristus-sjæli»). Rørsla er heilt igjenom fyllt av Kristusånd, har lært av kvækarane den heilage togn i offer og tenesta, som sopar burt den tyske kritisisme og tvilesykja, men har ein djup motvilje mot kyrkjekristendom. Sume søkjer mot Austerland (Tagore), andre attende til Echhardt, Bøhme og Tauler. I mest alle proletar-møte i Bayern — same kva slag emne — endar dei alltid med spursmålet etter Gud. Heile rørsla er enno i sitt fyrste leitande frambrot, men «på veg til den levande Kristus». (Dr. Koch).

Um ei ny tid vitnar ogso den katolske freds- og folkehelse-rørsla i Graz i Austerik; den er skapt av dr. theol. Max Metzger og ber namnet «*Den kvite kross*». Rørsla er antimilitaristisk og antikapitalistisk, byggjer på bergpreika og har skipa ein friviljug teneste-orden der lemane gjev sin private formue og ofrar seg heilt for kjærleiks-arbeidet. Dr. Metzger er einaste katolikk på Bilthoven-møtet og gjev dei protestantiske utsendingane ei varm bror-helsing då han kjem.

* *
*

«Bryt meg dei gamle tavlar i sund», ropte Nietzche i 80 åri. «Skriv meg nye verdiar på nye tavlar».

Det gjekk som han vilde med dei gamle tavlar. I krigsdansen um gullkalven og andre framande gudar rauk dei i sund, den eine etter den andre.

Og no leitar Herrens folk etter nye tavlar og nye former for gamall sanning.

Ei ny tid er i fødsla. Ve dei kristne kyrkjene um dei no ikkje kjenner si plikt. Måtte dei innarleg sameina seg med det bodskap som Dr. Beskow frå Sverige forma og Bilthoven-møtet samrøystes vedtok å senda ut til verdi; det luar so:

«Gud er vår Far; difor er me alle brør. Alle folk høyrer til eit og same rike, Guds rike, som har til grunnlov: tenande kjærleik. I dette riket er det den høgste æra for kvart folk å gje sitt beste og finaste til dei hine folki i glad tenesta. Lat oss opna augo våre, so me ser denne sanningi. Lat alle oss som har set den, gje kvarandre handi til ein heilag lovnad: at me aldri meir vil bera våpen mot våre brør eller utdana oss for krigsenesta.

Jordi som vår Far har gjeve oss til bustad, er rik nok til å næra oss alle, dersom me berre erleg og truge vil tena kvarandre. Likevel er folki utsveltne, og naudi vert allstøtt større. Kvifor? For skuld sjølvsykja. Me var forhuga etter å samla skattar til oss sjølve. Men å leva soleis, er å rana frå vår bror det som Gud har etla han. Me trur at det er vår Fars vilje, at den noverande samfundsorden, eller rettare uorden, skal ha ein ende og verta avløyst av ein ny samfundsskipnad, som set alle produktive krafter i tenesta for dei einkle og verkelege livskrav ja heile ætti. Me skyner ikkje koss det kann vera råd under eit

privatkapitalistisk system. Me held sosialiseringi av dei vigtugaste produktionsmedel for naudsynleg, men på ein sovoren måte at produktionsprocessen ikkje vert meinka eller skipla. Målet for denne økonomiske fornying må vera eit samfundsliv der det ikkje finst klasseskilnad, men einast menneskje som arbeidar for det sams beste. Brør — lat oss hjelpast med denne kjærleiksrevolution og gjera det med kjærleiks og rettferds våpen.

Midt i heimsens naud veks det ei ny ætt upp millom oss. Kva haust vil dei få av utsåden frå federne? Guds rike høyrer borni til. Ve oss um me ranar frå dei det som høyrer dei til. Ve oss um me plantar inn i deira tankar og kjensler den gamle ånd av hat og lygn og ovmod og fåfengd. Lat oss hjelpast åt med å uppseda borni i skule og heim for freds- og sanningsriket. Lat oss hjelpast åt med å uppseda borni til inkje anna enn menneskje, frie, rettvise, sannferdige, glade og modige menneskje.

Revolutionen er der. Den gamle verdi går under. Kva vil der koma? Ei ny verd eller verds-kaos? Det står alt på kva det er for ei ånd som fyller den velduge rørsla. Det finst berre ei ånd som er megtig og rein nok til å mestra dei æsande krafter og umskapa uro til skapande liv: Kjærleiksåndi frå den ævelege Far, soleis som ho er oss openberra i menneskjesonen som offerviljug brorkjærleik. Verds-revolutionen må verta ei uppreist av Kristi ånd mot Mammons-åndi. Det er den einaste berging for verdi.

Ut frå vonløysa i menneskjeætti, ut frå rædsla i sjælene stig ei bøn upp full av bivrande von; lat oss sameinast i den bøni, ikkje berre med ord, men i gjerning:

Vår Far, lat riket ditt koma no!»

Håkon Wergeland.

Notodden i august 1920.

KRISTEN-FORBUND VERDEN OVER

En oversikt over sommerens kristne enings-kongresser.

(Ved Red.).

Trods all skepsis overfor forsøkene på kirkelig verdenssamkvem, må man åbenbart regne med at der er en rent elementær trang tilstede i mange land og mange konfesjoner til å få istand noget. Der synes å være ikke litet av en naturkrafts tyngde i denne trang. Den kan se ut til å være en århundreder lang tidsbølges pendelsving, utløst i sitt tilbakeslag ved kristne sinds uhygge over «Kristi legemes søndersliting» i verdenskrigen.

Men uklart er det. Den som spør efter realiteter, går tomhendt bort. Arrangementer og talefigurer trer så sterkt frem at man utenfra fristes til å dømme det hele til å være utidig projektmakeri.

Dette er allikevel en altfor rask ekspedisjon. Man bør her åbenbart ikke spørre efter de ferdige former for samkvemmet. Det er disse man vil forsøke å leve sig frem til, famle sig frem til. Og man bør åbenbart heller ikke hefte sig ved det mer eller mindre anstrengte ved istandbringelsen. Hvis der nemlig i ganske store kredser finnes en virkelig trang og vilje til «noget» i retning av kristnes fellesskap så må det vise sig i forskjellige forsøk på å arrangere noget, og disse forsøk kan være like meget værdt for utviklingen selv om de utvortes sett ikke lykkes.

Det store kirkelige publikum er imidlertid altfor dårlig underrettet og orientert over forsøkene. Og sandelig er det vanskelig nok å holde trådene ut fra hverandre. Når man hører at der er reist noen utsendinger til en kirkelig verdenskongress i Schweiz, og samtidig hører om andre representanter som også skulde til Schweiz, og likeledes til et kristelig verdensmøte, men ikke til det samme som de første, da er det så typisk kirkelig rotet; men splittelsen i samlingsbestrebelsene blir først fullstendig når man så hører at der også var en tredje kongress, verdensomspendende og kristelig som de andre, eningstrebende som dem, også i Schweiz.

Så broket som det kan se ut på frastand er det nu ikke. Og fremfor alt — der er ikke det skarpe preg av innbyrdes kon-

kurrance mellem de tre foretagender som vi lett vil gjette os til. Men klart farvand er det nu heller ikke.

La oss først holde utenfor alle de *special*-forsamlinger av kristelig internasjonal slags som er blitt holdt i sommer. Om studentenes i St. Beatenberg og om de kristelig-«revolusjonæres» i Holland forteller «Kirke og Kultur» særskilt. Desuten hadde K. F. U. K. verdensmøte i Champery og Hedningemisjonen i Crans. Disse specialist-kongresser må ikke undervurderes nettop når det gjelder å skape en ny internasjonel atmosfære, i allfald innen de kristne kredse.

Men med dette som særformål var der altså tre adskilte kongresser i sommer.

*

For korthets skyld vil vi — uten at ordene på nogen måte er fullt karakteriserende — kalle dem 1. den *etiske*, 2. den *dogmatiske*, 3. den *praktiske*, men til hvert av disse kan man knytte ordene evangelisk, religiøs, kristelig eller andre. Lett å definere i enstavelsesord er slike bevegelser ikke!

Nr. 1 er utsprunget av to røtter, den ene er i Norden, den annen i Amerika. Nr. 2 er utsprunget i Amerika med sterk forbindelse i England. Nr. 3 i Amerika med temmelig utstrakt tilslutning i alle evangeliske land, i allfall av enkelte personer i alle disse land. Det er påfallende hvilken rolle *Amerika* plutselig spiller i kirkehistorisk henseende. Vi har før slett ikke regnet med det, og nu kan der ikke lenger gjøres nogen regning utenom Amerika.

Nr. 1 vil finne ut det som er *felles* for alle kristne og la dem få lov å fortsette å være forskjellige i alle de ting hvor de har sitt særskilte syn. Men det som er felles bør man samle sig om og hevde. Det blir først og fremst den kristelige moral, etiken, både personlig og nasjonalt, men også det religiøse grunnforhold. Denne bevegelse kan derfor rekke videre enn noen annen. Dens idé skulde synes realisabel. Til og med Rom burde kunne være med. At paven undslår sig, karakteriserer forsåvidt mere ham enn bevegelsen. Den gresk-katolske kirke derimot er allerede blitt med, — i og for sig en hendelse som ikke kan late vort hjerte koldt.

Nr. 2 vil ikke som nr. 1 ha *alle* med om de forholdsvis få, men riktignok viktige ting som er felles; denne bevegelse vil derimot samle de forholdsvis få kirker som kan være felles om *så meget som mulig*, både det dogmatiske og det organisasjonsmessige. (I

siste henseende er det de kirker som har *biskoper* man sikter på). Hvis denne bevegelse fører til et resultat, vil den derfor bety en sterkere og mer intim sammenslutning enn den nr. 1 kan tenke å få istand. Men så omfattende kan den ikke bli. Den er, stort sett, utslag av den engelske, eller la oss (for å få det viktige Amerika med) si den *anglikanske* bispekirkes trang til en verdensorganisasjon. Den tar direkte sikte først og fremst på de orientalske, gresk-katolske kirker, men stiller sig også særlig innbydende i forhold til Rom.

Nr. 3 kan bære karakteristiken den *praktiske* med nogen rett, især sammenlignet med de andre. Her vil man nemlig skape folkeforsoning ved først og fremst å forsone kirkens menn i de forskjellige land. Sitt arbeidsområde finner denne bevegelse, som skylder den praktiske Carnegie meget, innenfor fredssakens område. Den har sin oprindelse før krigen og har maktet å overleve den. På en måte trues den av de to nye venner den har fått, nemlig nr. 1, fra den etisk-religiøse side, og desuten fra den «kristelige internasjonale» fra den freds-politiske side. De holder på å ta opgaven ut av hendene på sin pleiemor.

Nr. 1 kaller sig selv *Universal conference of the church of Christ on Life and Work.*

Nr. 2 kaller sig *The World Conference on Faith and Order.*

Nr. 3 heter (fra 1914) *World Alliance of Churches for promoting International Friendship between the Nations through the Churches.*

Av disse er vel nr. 1 og 3 best kjent i Norden. Nr. 1 er en direkte fortsettelse av det arbeide som erkebispen i Upsala sammen med biskoperne i Oslo og i Kjøbenhavn begynte alt i krigens første år. Det så lenge ut til at den verdenssammenkomst som erkebiskopen var så ivrig for, ikke lot sig arrangere. Ordene var venlige fra alle hold, men der kom altid noget i veien. I 1917 måtte man nøie sig med den nøitrale konferense i Upsala. De satser som blev utarbeidet dengang, blev nu forelagt for verdenskomitéen i Genf.[1]) Denne komité var ikke den tilsiktede verdenskongress, men en siste forbereder for den. Trinnene har været følgende: efter at erkebiskopens tanker hadde fått teoretisk støtte på så mange hold, men åbenbart hadde vanskeligheter i realisasjonen (ententen likte ikke at det kom fra Sverige), la Nathan Söderblom ifjor det hele frem for det verdenskomité-møte

[1]) Om Upsalamøtet se *Kirke og Kultur* 1918 s. 49.

som bevegelse nr. 3 da hadde i Holland.[1]) Møtet gav enstemmig uttrykk for sympati med tanken, og nu trådte amerikanerne til. Deres mektige *Federal Council*, som omfatter 60 millioner kristne og 30 forskjellige kirkesamfund, hadde allerede i 1916 begynt å planlegge et almen-kristelig verdensmøte, og hadde forresten helt siden 1914-opropet sluttet sig til Söderblom. I november forrige år møttes da noen få representanter for begge grupper i Paris under ledelse av Federal Councils ildfulde og kloke sekretær Dr. *F. Lynch.* Her blev det besluttet å innby til en representativ forberedende kongress i Genf sommeren 1920. Det gikk litt uregelmessig for sig med innbydelsene — noen blev innbutt av Federal Council, andre mer privat av erkebiskopen — så møtet blev litt tilfeldig i sin sammensetning. Desuten manglet den engelske kirke helt. Dette betyr vistnok bare forsiktig iagttagelse og er ingen avvisning. Man frykter Söderbloms sterke lutherske sympatier og er redd for at der skal dannes en altfor protestantisk union. I en slik vil Englands høikirke på ingen måte være med. Desuten var de gresk-katolske ikke innbutt, og uten dem møter anglikanerne absolut ikke for tiden. En lykke var det at de østerlandske kirker likevel *kom* — de kom til kongress nr. 2, men mente at de så burde ta nr. 1 med i samme løp, innfant sig, blev hilset i en høistemt tale på gresk av en svensk biskop og gikk fullkommen inn i harmonien. Efter dette er Englands deltagelse så godt som sikker.

Kongress nr. 2 begynte straks nr. 1 var slutt, der var tildels de samme deltagere, men det hele var mere formelt ordnet. Denne kongress henger sammen med det besøk som enkelte vil minnes fra sommeren 1919, da noen amerikanske biskoper var på rundreise i Europa til alle kirkestørrelsene våre. De vilde undersøke om der var stemning for en tettere sammenslutning mellem kristne av ens bekjendelse og ens kirkeorden (Faith and Order). For å forstå dette tiltak, må man huske at det er den engelske høikirkes datter i det fri Amerika, den anglikanske *bispe*kirke derover, som er ophavet. Med kirkeorden menes igrunnen *biskopelig* ordning; frikirke eller statskirke er derimot likegyldig.

Det er klart at disse utsendinger måtte søke en orientering over erkebiskop Söderbloms planer. De forteller i sin rapport at de meget grundig forhandlet med ham om en sammenslutning av de

[1]) Oud Wassenaer. Se Adolf Deissmann: Det første håndtrykk. Kirke og Kultur januar 1920 s. 65.

to planlagte kongresser. Men de blev i all venskabelighet enig om å holde hver sin.[1]) De fant at de hadde hver sin opgave. Söderblom la vekten på kristent liv og kristne opgaver i videste og mest omfattende forstand *(Life and Work).* Han vil få istand et *kristenhetens permanente råd* som skal være talerør for det som alle kristne kjenner trang til å få sagt, et kristenfolkenes forbundsråd. Ikke i dogmatiske saker, hvor kirkene er innbyrdes uenige, vil dette kunne optre. Men desto sterkere *utad* i de ting, de etiske, hvor alle kristne er enige. Han tenker overhodet ikke på å få istand (i allfall ikke direkte) noen tilnærmelser i trosformler og ydre orden. Det blir en smakssak hvilket av de to programmer man vil kalle det mest «begrensede»; anglikanerne bruker dette ord om Söderbloms ideer, fordi de er ubegrensede utover, men begrenset innover, nationalt vidtfavnende uten å ville røre ved kirkernes indre liv.

De to parter blev enige om å holde gesandter hos hverandre «in friendly co-operation.»

Ikke mindre enn 80 kirkesamfund fra 40 nasjoner hadde anglikanerne fått representert i Genf.

Målet var uttrykt av de amerikanske biskoper: «tiden er kommet for de kirker som har like bekjendelse og ordning til å overveie en formell sammenslutning og et endelig fellesskap (formal *rapprochement* and ultimate intercommunion)».[2])

Oversettes de for oss uklare ord *Faith and Order* i direkte anglikansk tale betyr de: 1. den nikenske trosbekjennelse og 2. den apostoliske succession. (For de lesere som forgjeves leter efter den siste tankes plass innenfor evangelisk kristendom, oplyser vi at saken beror på den u-avbrutte rekke av håndspåleggende bispevigsler fra kirkens elste tider til nå. Denne kjede er ubrutt ikke bare i katolsk kirke, men også i den engelske og (ved et tilfelle) i den svenske).

Man får vel ganske uforbeholdent si at så lenge dette punkt 2 settes op som et kardinalpunkt, er enhver tanke om å få de ikke-engelske kirker med, praktisk talt utelukket. Sverige kunde nok gå med. Det engelske imperiums store bispekongress (Lambethkonferancen) i London i sommer besluttet efter 10 års undersøkelse ved en komité formelt å godkjenne nadverdsamfund med

---

[1]) The World Conference etc. Report of the Deputation to Europe and the East. (1919) s. 15 f.

[2]) Anf. rapport s. 17.

den svenske kirke, og dermed i det hele den svenske kirkes ekte byrd, sett med engelske øine.[1]) Men den svenske kirke selv legger ikke en slik vekt på denne ydre formalitet ved ubrutt succession; den føler sig ikke rigtig vel ved å bli ostentativt godtatt på et slikt grunnlag. En av de svenske utsendinger i Genf, professor *Aulén* fandt sig tvunget til å si åpent ifra om dette: «Vi kan ikke regne successionen for noget nødvendig vilkår for vår forbindelse med andre kirker, og vi har det hjerteligste samkvem med våre danske og norske brødre, en forbindelse som umulig kunde været mere intim, selv om disse kirker hadde hat apostolisk succession.»[2])

— Evangeliske kristne kan se ganske elskverdig på en gammel tradition, og vi kan strekke oss langt i å anerkjenne mulighetene av mystisk-sakramental virkning (Mikael *Hertzberg* foreslo engang halvt i spøk og halvt i alvor at vi skulde *smugle* successionen inn her i Norge ved tilfeldig å la en svensk biskop delta i en bispevigsel hos oss). Men vi må føle et evangelisk *grunnprincip* krenket når kristne vil sette slikt bagatellvesen op som et av de to hovedpunkter til å forene grupper av kristne.

Stort bedre står det ikke med første punkt — den nikenske trosbekjendelse. Selv her i Norge vil dette grunnlag forekomme ganske antikvert. Det er vel også høist sandsynlig at dette punkt blir reducert til å omfatte bare den *apostoliske* trosbekjennelse. Dette vil lette tilslutningen fra de lutherske kirker. Englenderne og gresk-katolikene vil derimot kunne slutte sig sammen på Nikenums grunn. Men så gjerne England vil få felles bassis med de østerlandsk katolske, så nødig vil de isolere sig fra sine evangeliske søsterkirker i vest- og nord-Europa.

Dette punkt blev sterkt diskuttert på møtet i Genf, og som ventelig var, stod anglikanere og evangeliske imot hinannen, Rimeligvis glir det i retning av reduksjon.

Det samme gjelder punkt 2, bispesuccessionen. Lambeth-konferancen tok i så måte et «stort» skridt som har vakt enorm opsikt (fra vårt synspunkt må vi bruke forstørrelsesglass for i det hele å opdage nogen realitet i det). Man definerte nemlig dette punkt om embedet slik at det omfatter «et av alle kirkens

---

[1]) Dette blev beseglet ved 2 engelske biskopers besøk i Upsala i høst, hvor de deltok i innvielsen av de to nye svenske biskoper, bl. a. Einar Billing.

[2]) Gjengitt av Aulén selv i «Vår Lösen nr. 19, 1920.

dele anerkjent embede, med ikke blott åndens indre kald men også med Kristi opdrag og en av hele (kristen-)samfundet forlenet myndighet.»

Praktisk skal dette — efter kjenderes mening — bety at bispekirken tillater sine prester å bli «tillegs-ordinert» f. eks. av en frikirke, men også forlanger en slik tillegsbehandling av alle som fra en ikke-biskopelig kirke vil gå til en tjeneste eller få nadverdsamfund med biskopskirken. Men de evangeliske frikirker forlanger jo aldri en slik gjendåp; hos dem kan de bispeordinerte virke fritt uten nogen ny autorisasjon. Det hele taper derved gjensidighetens preg og mister sin realitet. *Principielt* kan det likevel bety noget, være innledningen til nye innrømmelser, og beslutningen blev da også først fattet efter svære betenkeligheter og ikke enstemmig.

Men om vi nu setter det tilfelle at de episkopale opgir denne eiendommelige grundfordring — hvad blir der så tilbake av begrepet «order»? Det ser ut som om biskop Gore vil hevde at der finnes «en guddommelig kirkeform» («order»), men hvilken? Og kan man på et slikt grunnlag danne en sammenslutning? Kan f. eks. de nordiske, de tyske, de skotske protestantiske kirker bli med?

— Allikevel — til trods for det meget uklare, ja næsten naive, insulært anglikanske i denne bevegelse og dens kjendingsord, — der er noget man kan forstå i bevegelsen, noget man må værdsette høit. Det kommer stadig igjen hos dens talere: vi kan *ikke nøie oss* med en blott og bar utvortes sammen-ordning, et føderativt samfund av kirker som holder sig for sig selv, avgrenset fra de andre i de intimeste spørsmål i bekjendelse og kirkeform. Spontant og kraftig brøt på denne kongress stadig frem trangen til *virkelig ening* — i allfall som det store mål. De 1000 års splittelse i den kristne kirke har lagt sig som et åk på deres sind som er grepet av Kristi enhetstanke. De kan ikke bli stående ved det utvortes, ved «enhet i mangfold,» de vil samle de mange i én hjord. Et ord som har meget av drøm ved sig dukket op i forhandlingen gang på gang: *Kristi gjenforenede kirke.* Realisterne tilføiet selvfølgelig: det er langt frem, de 1000 års splid kan ikke heles på et år. Men de vilde ikke tape dette mål av syne, da vilde de svigte det som egentlig drog dem i bevegelsen.

Så står da bevegelse nr. 1 og nr. 2 tydelig nok for oss, den første med klare og åbenbart realisable linjer og mål innenfor en begrenset enighet om visse ting i kristendommen, den annen

med et høit og lysende mål, men uten klare linjer og snarlige muligheter for virkeliggjørelse. Forstannen drages av den første, hjertet av den annen.

Begge bevegelser besluttet å nedsette arbeidsutvalg som skal arbeide videre og innkalde nye verdenskongresser, nr. 1 planla sin store verdenskongress til 1922 eller 23. Nordens kirker var representert på begge møter, sterkest på nr. 2. Sverige hadde på nr. 1 næst Amerika det største antal utenlandske delegerte.

Kongress nr. 3 var ikke en nybegynner som de to andre. *World Alliance*, som vi for korthets skyld kaller den, har et prøvet maskineri, og deltagerne er år om annet vesentlig de samme kongressvante folk. Hovedspørsmålet var også i år det store gamle: statene og den kristne moral. Detaljene var avrustningen, handelsfriheten, innvandrerproblemet, misjons-situasjonen, forholdet til folkenes forbund, — altså praktiske, for det meste politiske spørsmål.

For nu ikke å utvikle sig til en hel fredskongress på egen hånd må denne forsamling som teller 150 deltagere fra 23 land, åbenbart konsolidere sitt arbeidsområde. Den oprindelige plan var — som bevegelsens lange navn angir — å skape brorskap mellem folkene *gjennem* kirkene. Det er ikke tvil om at bevegelsen virkelig har utrettet noget nettop i dette plan, særlig i England og i Amerika. Dens organisasjon har været et overvintringssted i de anglikanske land for brorskapstanken. Når man imidlertid ved siden derav har tatt op de praktiske fredsproblemer, har dette tildels ligget utenfor programet. Et kristenhetens talerør i militær-spørsmålet har man vel fra først av ikke siktet på å bli. Det er i sig selv innlysende og allerede bevist av erfaringen at en slik detaljert politik ikke vil ligge for denne alliance. Enten går man nemlig ikke vidt nok — og får så en bevegelse til venstre for sig som overtar å sette brodd på resolusjonene (som de kristelig-revolusjonære), eller også går man så vidt at ikke alle kan følge og Alliancen tar præg av social-kristelig radikalisme og glir bort fra sitt brede grunnlag. Disse vanskeligheter ved å realisere nettop kristendommens *etikk* i verdenssituasjonen, peker forresten på de stener som også vil ligge i den Söderblomske føderasjons vei. Skal man begi sig utenfor talemåtenes vel garderte cirkler, så er det øieblikkelig slutt på enigheten mellem de kristne, nettop i de etisk (politisk-sociale) spørsmål.

Noget formelt *program* for World Alliance har det forresten været vanskelig å få fatt i. Den norske avdeling har hittil fallt

sammen med prestenes fredsforening. Man ønsker nå å få også lege folk med og opfordrer i disse dage til dannelse av lokalkomiteer i menighetene. I innbydelsen til dette heter det at man vil arbeide for *fred og brorskap* mellem folkene. Den gamle kombinasjon med fredsforeningen synes å være bibeholdt. Vilde det ikke være lettere å få det hele på klar basis ved å stille op *brorskap mellem de kristne i landene?* Derved vilde disse lokalkomiteer med sit landsstyre også representere Norge overfor de to andre bevegelser som vi jo må ta stilling til.

— Brorskaps-tanken feiret en smuk triumf på W. A.'s komitémøte ifjor, i Holland. (Om de dramatiske begivenheter dengang fortalte professor Deissmann i artiklen: Det første håndtrykk). Iår slapp man noen slike vanskeligheter. Tyskerne vilde ikke stemme under formannsvalget, fordi man hadde satt op den engelske kirkes chef — erkebiskopen av Canterbury, et valg som vel er en knebøining for anglikanernes store makt i den ikke-katolske verden for øieblikket. Men så fikk tyskerne viceformannen — en vakker seir for angelsaksisk brorsind og for den hele bevegelse.

Ganske anderledes varmt gikk det for sig hos bevegelse nr. 1. Det var her — likesom ifjor hos W. A. — franskmennene som brøt freden. De er jo på alle områder de som fører an i å bevare krigstonen. Ved sin hårdt ostentative optreden stiller de amerikanernes og engelskmennenes forsonlighet i høit relieff.

Det kan *allerede nu* slås fast som en kjendsgjerning — og er ikke dette noget vi må se i stor undring og taknemlighet — at angelsaksernes kirkelige ledere av hjertet ønsker kristelig brorskap gjenoptatt med tyskerne.

Tyskerne gjør en del vanskeligheter selv. De synes å være så knuget i sitt hjerte ved seirherrernes optreden mot dem i freden, at de har tapt all frimodighet overfor forsoningstanken. Overfor franskmennenes anklageliste stiller de nu sin: hungerkrigen, den sorte pest o. s. v.

Det var efter en vakker begynnelse med taler av Söderblom og dr. Lynch at den franske utsending *Dumas* reiste sig og foredrog en lengere «Déclaration du Conseil de la Fédération Protestante de France,» hvor de som vilkår for samarbeidet krevde at tyskerne skulde bekjenne og be om forladelse for sine forbrydelser under krigen. Det var ikke nok at enkelte tyskere gjorde det (som ifjor i Holland), den samlede tyske kirke måtte gjøre det.

Gripende var det, sier deltagerne, da den italienske valdenser-

prest *Giampiccoli* fra Rom tok ordet og sa at hele hans hjerte hadde været med de franske under krigen, men at deres optreden nu hadde fyllt ham med sorg. «Gi kjærligheten rum, brødre!»

De engelske og amerikanske talere hevdet enstemmig at det ikke nytter med slike officielle bekjendelser som franskmennene vilde ha. Diskusjon om skylden læger ingen sår! Og det *kristne* princip er å *tilgi først,* før tilgivelse fordres.

Så sang forsamlingen — og der ligger en tanke i dette av høieste værd — unisont på de mange sprog: «Nærmere Gud til dig, nærmere dig.» Vi kan forme tanken slik: veien til forsoning mellem de kristne går ikke over debattens grønne bord, men om Guds trone.

I dette lys må vi hilse med glæde alle sammenkomster hvor kristne møtes i syndserkjendelse og bøn for Guds ansikt. Alle de tre årets møter har sin største åndelige værdi i dette — deres organisatoriske resultater er forholdsvis uten betydning.

Også i det vanskeligste punkt — franskmenn overfor tyskere — er der lysglimt. I et privatbrev fra Vest-Tyskland fortalte en prest mig forleden at han hadde hatt besøk av 3 franske kolleger, hvis navn han opga. De reiste for å knytte de personlige hjertebånd med sine kolleger hinsides grensen. Men de reiste i stilhet og helt privat. De fant veien, både til landet og til hjertene.

Dette lille trekk sammen med andre tender det håb i oss at det kan gå bedre enn vi beregner — kjærligheten lever!

LITTERATUR

Flugten. Av *Johan Fredrik Vinsnes.* (Gyldendal. 213 sider).

I visse kredse har man lenge ønsket sig en «kristelig dikter.» Hvis man med en slik mener en forfatter som står høit og fritt og som både i tankeføring og i kunstnerisk form holder de store mål, men som samtidig helt og fullt finner sig til rette med den gjengse kristendom og kan akcepteres fullstendig av alle de kristelige flokkene, — da er ønsket en utopi. Forestillingen om denne ønskefigur er selvmotsigende. Vor kristendom er for tilrigget med tidsprodukter, for innpasset i gammel mennesketradisjon, til at en outsider som blir grepet av idéen, kan få luft for sin livstrang og dikteriske flukt hvis han skal lodse sig frem uten å støte an mot nogen.

En kristelig dikter må snarere, i en slik eftermiddags-epoke som officiel kristendom for tiden opviser, gjøre rabalder med hele innredningen. Forskjellen mellem ham og de andre kritikere blir den at han ikke som de gjør det hele for rabalderets skyld, men for hjemmets skyld, for den nye slekts skyld som vil ha tumleplass og vokseplass. Den kristne dikter vil *kritisere kirken frem til Kristus.*

Dette hjertelag er det dypeste i motivene hos Vinsnes. Erkjenner man ikke dette, gjør man ham blodig urett. Noget annet er at han dels må såre megen pietet hos oss ved sin behandling av vort bohave, og dels at han også som den billedstormer han er, kommer i skade for å ville knuse ting som — tiltrods for sitt antikke utseende — dog tjener livet trofast den dag idag. Men i dette siste spiller et skjønn inn — noen av oss er sommetider riktig fornøid når forfatteren ironiserer bort noe som vi selv mener bør vekk, mens andre nettop på disse steder ergrer sig over «partiskheten». Så meget bør vi imidlertid alle innrømme — for *alle* vil få noe å irriteres over —, at grunntonen er et hjertelag for det dypeste, det mest ekte, det mest intime i kristendommen. Her er for en gangs skyld ikke en filosofisk sympati, ikke engang en bare religiøs samstemthet, men en utilhyllet grepethet av kristenhetens Herre.

Vi skal selvfølgelig ikke derfor i ett og alt bøie oss for forfatterens kritikk, selv om vi gjerne bøier oss inn under hans svøpe, vi får gjøre rede for oss så godt vi kan. Jeg skal neste gang når jeg har bedre plass, ta en enkelt ting op, hans angrep på misjonen i praksis (Vinsnes anerkjenner misjonens idé).

Min hovedinnvending mot boken er imidlertid av rent estetisk art, jeg synes der er så befengt med smakløsheter, med kunstnerisk slurvethet og tankemessig løshet.

Dette gjelder først dens plan. Den begynner som en verdensløpets filosofi, en kristelig metafysikk, men dette er åbenbart bare ett innfall, en løs gjenstand. For den ramme som senere — når forfatteren har bruk for det — innfatter billederne,

er ikke metafysisk eller filosofisk, men rent etisk-religiøs, nemlig livet som en *skolegang.*

Når denne skolegang har tre opadstigende klasser efter graden: *snill — go — kjærlig,* da er dette vakkert og fint opfattet, men selve begrepene er ikke klare; det første av de tre ord, *snill,* har en annen valør enn de to andre. Hos Vinsnes betyr snillhet omtrent negativ gohet, beherskelse av egoismen. «Gohet, det er åndfyldt, det er aktiv snillhet.» Derfor mener han at med snillhet (i betydningen: legge bånd på sin natur) begynner egentlig den sjelelige kultur. Men folk flest opfatter ikke *snill* i denne mening. Det vanlige er at snillhet dels anses som noget av en naturgave, og dels som en sindsforandring omtrent i betydning av å bli god. Snill har hos Vinsnes ikke noget med sindelaget å gjøre, det er mer lik «høflig», «pen», «slepet», «dannet» el. l., i det hele knyttet til opførselen og ikke til hjertelaget. Derfor er jeg redd for at klasseinndelingen ikke vil bli riktig tydelig for leserne, og Vinsnes har ikke i sine diktede eksempler og i sin utfoldelse av tankene gjort skarpt nok rede for klassifikasjonen.

Enkeltbilledene kan være både rammende og fine, typograf-novellen i kap. 4 er en perle, men de tar altfor ofte styringen ut av forfatterens hånd, han følger dem langt ut over rammen, likesom han under resonnemangene styreløst følger sine innfall, ofte bare for å rive av sig litt spott som på vedkommende sted er alldeles malplacert.

Det er som om han ikke *kan* stryke ut det han engang har skrevet ned. Boken er blitt et råprodukt. Hvis man ellers blir glad i den og kjenner stoffets værdi, kan man se for sig hvor storladent det hele kunde tatt sig ut om det var blitt gjennemarbeidet og kritisk sorteret. Nu er det hele en beholder med gjærende, uklar vin, men riktignok fremgått av ekte druer.

Bundfall og ren saft kan komme i samme skjenk. Der kan være de mest åndfulle ord — og så plutselig en brutal vittighet, en krass og upusset skildring, en horribel overdrivelse, en dårlig vittighet. Midt i et kapitel som heter «Hvem er Gud?» kommer f. eks. noen navn som på en vittig måte skal markere missionsforeningens kvinner. Det er fru *Sylvia Profansen,* gift med skibsreder *Lurifax Vralte Gubbanoah Profansen,* den rikt opdekkende vertinne fru *Gasteland,* den utspekulerte fru doktor *Luhren* o. s. v. Og så disse velsignede *rullepølser* og de alltid fete og svarte emisærer. Jeg ønsker ikke å fordømme genren i og for sig og det er ikke for å si no vondt om *Sfinx* at jeg her bebreider Vinsnes at han minner om henne; men hver genre har sitt sted og sin tid. I den ramme Vinsnes har valgt sig, er denne maner et grovt kunstnerisk fall.

Perlene var værd en bedre innfatning og et annet naboskap. — Men vi kan jo snu det hele om og si: når der virkelig fins slike perler innimellem, så får vi tåle det andre og være glad til at vi har en slik mann som Vinsnes iblant oss.

Eivind Berggrav.

Kvindelig diakoni i Norges kirke gjennem femti aar. Av *Aug. B. Jahnsen* 1919. 403 sider. Stort format.

Uten tvil er der et misforhold mellem de store tjenester som det norske diakonissehus i mer end et halvt aarhundrede har gjort vort

folk, og den forstaaelse det er møtt med i den norske kirke. Den nuværende forstander har desværre fuldt ut ret, naar han i sit smukke og varmt skrevne fest- og mindeskrift ogsaa antyder dette. Boken selv, med alt det værdifulde materiale den byr, illustrerer tydelig nok dette misforhold. Hvad det norske diakonissehus har betydd for sykepleiens utvikling i vort land gjennem alle disse aar har kun de allerfærreste rede paa. Og hvad det ellers er blit i stand til at utrette, av kristelig forsorgsarbeide paa mange maater, hører ogsaa til de ting som mest gaar upaaagtet hen. Paa et vis kan det jo passe godt med den uselviske kristenaand og det ydmyge tjenersind som fra første stund har præget dette kjærlighetsarbeide. Men for kirkens egen skyld burde det bli noget anderledes. For likesom kirken i høi grad trænger denne kvindelige diakoni, saa trænger ogsaa den en forstaaelsesfuld og offervillig interesse fra kristensamfundet—netop for bedre at kunne gjøre sin gjerning.

Det er om mere av slik bevisst, offervillig forstaaelse dette mindeskrift beder. La det ikke be forgjæves!

Samtidig byr det en fortræffelig anledning til at følge diakonissehusets merkelige historie, fra den uanseelige lille begyndelse i «kommunalgaarden» ute paa Grønland, hvor frk. Guldberg i 1868 flyttet ind med den første søsterelev, og til vore dages «Lovisenberg», med sit svære kompleks av bygninger, egen kirke og to prester og mer end 500 søstre i arbeide paa omkring 160 stationer fra Vadsø til Kristianssand. Det er i sandhet ikke vanskelig at se hvordan Gud har været med! Jeg anbefaler varmt pastor Jahnsens bok til alle som kan forutsættes at ha noget skjøn paa hvad det her gjælder. Og det burde dog være mange! For mig har det været baade en glæde og en berikelse at læse hans velskrevne, indholdsrike fremstilling. Ikke mindst burde alle prester læse den.

Den kvindelige diakoni fortæller gjennem hele sin historie om den kristendom i gjerning som ikke mindst vor tid saa haardt trænger — baade at se og faa indtryk av. Den har hos os altid ønsket at være kirkens tjener, og gjøre sin gjerning som menighetsarbeide. Det er paa tide at de norske menigheter mere mandjevnt forstaar dette, saa de i langt større udstrækning kan ta det norske diakonissehus med blandt de ting de for alvor interesserer sig for. Det er ikke for meget om ogsaa denne gjerning fik sin aarlige offerdag i Norges kirker. Den trænger mer og mer til øket økonomisk støtte — som rimelig er. La os gi den, og betale litt av paa gammel gjæld!

S. Bretteville Jensen.

Livsførelse. Av sogneprest dr. *F. C. Krarup.* Gad. Kjøbenhavn 1918.

For enhver som alvorlig tænker kristendommens tanker, er det klart, at kristendommen kan fremstilles paa to helt selvstændige maater. Enten kan den fremstilstilles ut fra avhængighetsfølelsen, og da blir den tros- eller tillids-

lære. Eller ut fra frihetsfølelsen, og da blir den personlighetslære. De gjængse fremstillinger blander ofte disse synspunkter sammen, og blir derved enten uklare eller uretfærdige mot den ene side av kristendommens væsen.

Sogneprest dr. F. C. Krarup har særegne betingelser for at fremstille kristendommen ut fra personlighetens eller frihetens synspunkt, og han gjennemfører dette med stor friskhet og en lykkelig evne til at la være med at blande andre synsmaater ind i den sigtelinje som er hans. Det var merkbart paa hans «Livsforstaaelse», men kommer endnu tydeligere frem i hans «Livsførelse». Han vil lang tid frem igjennem komme til at staa som den uforfærdede og gjennemførte talsmand for den personlige selvstændighet i kristendommen og for den forbindelse med almenmenneskelig aandsliv, kristendommen har til den side.

Krarup blev til som person og teolog i en tid, hvor alle kristne under trykket av den naturmæssige nødvendighet søkte rotfæste i frihetsfølelsen. At dette ikke medfører nogen forringelse av den religiøse avhængighetsfølelse kan man let læse sig til i hans «Livsforstaaelse», men det er dog kanske nødvendig at si det høit av hensyn til den yngre slegt, som er tilblevet i den religiøse socialismes tegn og derfor sterkere end han vil betone sammenhængen med samfundet, med hvad man gjerne kalder «det positive».

Ogsaa denne Krarups bok gir som hans tidligere bøker sit vel gjennemtænkte og fra de dypeste kilder hentede indhold, i en klar og letflytende form, som gjør hans bok tilgjængelig ogsaa for dem, der ikke er fagmænd. Hans danskhet er ikke av den art at den skræmmer norske læsere bort, den bestaar ikke i farverike dialektord eller specielle danismer, men kun i den ovennævnte eiendommelige evne til jevn fremstilling.

Jens Gleditsch.

Av dette hefte

utgjør de 4 første ark vort årlige Studenterhefte. Det vil bli utgitt i særtrykk hos alle de 4 landes studenterbevegelser og blir å få kjøpt hos deres sekretærer. Nogen av bidragene kom lovlig sent, derfor er det blitt et stykke ut på høsten før vi kom i trykken; særlig ubehagelig var dette, fordi vi dennegang skulde ut med et dobbelthefte.

Det er noen lesere som har spurt om abonnementsprisen på Kirke og Kultur blir forhøiet til nyår. Til dette svarer vor forlegger at hvis abonnementet blir like så trofast nu som før, så skal prisen ikke forhøies. Det er mulig at en og annen av vore abonnenter kunde antyde vor eksistens til noen som vilde ha interesse av den, og på den måte sikre oss yderligere mot prisforhøielse.

Red.

REDAKSJONENS ADRESSE: HURDALEN.